

PRIHODNOST ZA VSE, NE LE ZA PEŠČICO

Program stranke Levica za
državnozborske volitve 2022

VSEBINA

GOSPODARSTVO PO MERI ČLOVEKA

Ustavimo razvoj v nerazvitost	14
Borimo se za dostojno delo	20
Ekonomska demokracija: delavsko upravljanje in delavske zadruga	28

NIHČE NE SME BITI IZKLUČEN

Socialna država proti revščini in kapitalističnemu izkoriščanju	34
Povrnitev pomena socialnega dela	38
Na socialnih kriterijih osnovana družinska politika	41
Pokojnine za varno starost	45
Enake možnosti za vse	49

INFRASTRUKTURA SOLIDARNOSTI

Zdravje ni blago	54
Univerzalna in solidarna dolgotrajna oskrba in pomoč pri samostojnem življenju	62
Stanovanja za vse	65
Kakovostna in brezplačna javna vzgoja ter izobraževanje	69
Javno vlaganje v znanost za družbeni napredek	78
Postavimo kulturo v središče družbe	86
Novinarstvo in mediji v službi javnosti	97
Trajnosten in uravnotežen prostorski razvoj	104
Učinkovit in cenovno dostopen javni potniški promet namesto osebnega avtomobila	108
Vsem dostopen šport	111

PRAVIČNI DAVKI: VSAK NAJ PRISPEVA PO SVOJIH ZMOŽNOSTIH

116

OHRANIMO NARAVNO OKOLJE ZA PRIHODNJE GENERACIJE

121

Pravična podnebna tranzicija	122
Ohranjanje narave in zagotovitev zdravega življenjskega okolja za vse	127
Kmetijstvo po meri narave in družbe	131

POVRNIMO DEMOKRACIJO

139

Demokratizacija na vseh ravneh odločanja	140
Končajmo delitev na center in periferijo	143
Enaka pravna zaščita za vse	146

ZA MIROLJUBNO IN ENAKOPRAVNO SOBIVANJE NARODOV

151

Suverena in preišljena zunanja politika	152
Demilitarizacija in izstop iz NATO pakta	156
Za solidarno Evropo	160

Na prihajajočih volitvah nas čakata dve pomembni nalogi. Prva je odločna zavrnitev politike trenutne vladne koalicije. Ta je z avtokratskim vodenjem države, podrejanjem vseh družbenih sistemov interesom vladajoče klike in z njo povezanih klientelističnih omrežij, teptanjem svobode govora in normalizacijo sovražnega govora, žalitev in groženj, zlorabo policije za obračunavanje s svojimi nasprotniki, spodkopavanje neodvisnih nadzornih institucij in z brezbriznostjo do dobrobiti prebivalcev in prebivalk v času epidemije covid-19 dokazala, da ni le škodljiva, temveč naravnost nevarna.

Zato je pomembno, da se v kar največjem številu udeležimo volitev, jasno zavrremo sovražno in nedemokratsko politiko trenutne vladajoče koalicije in se zavzamemo za temeljne demokratične standarde, vladavino prava in kulturo dialoga, spoštovanja različnosti in strpnosti.

Vendar ob tem preži dodatna nevarnost – da bomo dobili vlado, ki sicer ne bo tako škodljiva kot trenutna, se bo pa s tem tudi zadovoljila. Zato moramo na volitvah sporočiti tudi, da zavračamo vrnitev v staro normalnost-normalnost naraščajoče prekarizacije dela in družbenega razslojevanja, siromašenja javnih storitev, krhanja družbene solidarnosti in privatizacije javnega zdravstvenega sistema ter normalnost, v kateri nam zavoljo zadovoljevanja nenasitnega apetita kapitala po neskončni akumulaciji grozi zlom podnebja in biosfere. Proti sovraštvu se ne moremo boriti z malodušjem, temveč le z upanjem, da so radikalne spremembe ne le mogoče, temveč nujne. Zgolj ambiciozna politika, ki si bo za cilj zadala odpravo revščine in izkoriščevalskih delovnih pogojev ter krepitev ekonomske demokracije, ki bo zagotovila, da dostop do zdravstva in strehe nad glavo ne bosta privilegij premožnih, temveč temeljna pravica, in ki bo razumela, da brez varovanja okolja in odločnega boja proti podnebnim spremembam človeštvo na tem planetu nima prihodnosti, je lahko resnična in trajna alternativa mračnjaštvu.

Zgolj politika, ki si je zmožna zamisliti prihodnost onkraj stare normalnosti, je lahko varovalo pred vrnitvijo avtoritarne desnice na oblast. Glas za Levico je glas za takšno prihodnost.

Levica je bila v osmih letih parlamentarnega dela ves čas na strani delavcev in delavk, študentov in študentk ter upoko-jencev in upokojenk. Zagotovili smo trajen dvig minimalne plače, ki mora biti vsaj 20 % višja od minimalnih življenjskih stroškov, na našo pobudo se je minimalna pokojnina dvignila za več kot 100 evrov in po dvajsetih letih od referendumu o zaprtju trgovin ob nedeljah smo več kot 30.000 zaposlenim v trgovini končno omogočili, da jim ob nedeljah ni več treba v službo, pač pa jih lahko preživljajo s svojimi družinami, prijatelji in prijateljicami, svojci. Z Levico je Slovenija končno dobila zeleno alternativo. Zaščitili smo Muro, vodili preiskovalno komisijo za TEŠ6, se vztrajno borili proti frackingu v Pomurju, v javno razpravo spravili dolgo zamolčan problem onesnaženja Anhovega in doline srednje Soče ter pomagali civilni družbi na referendumu zavrniti škodljivi zakon o vodah. Povečali smo sredstva za film in ščitili kulturno dediščino. Zoperstavljali smo se militarizaciji družbe, postavljanju rezilne žice na meji in proti orožarskim poslom za misije v tujini. In nenazadnje, najodločneje smo se postavljali po robu korupciji, političnemu kadrovanju, omejevanju demokracije in hujskaštvu proti ranljivim ter družbenim manjšinam.

Program, ki je pred vami, je dokaz in je obljuba. Je dokaz, da nismo izdali svojih načel, temveč smo zanje iskali konkretne rešitve, tudi če so se nekoč zdele utopične. Zato imamo danes za številna načela, ki smo jih ob začetku parlamentarne poti načrtali zgolj v obrisih, podrobne načrte, za nekatere tudi že pripravljene zakonske rešitve. In je obljuba, da bomo tudi v prihodnje ostali zvesti svojim načelom, da bomo svojo besedo še naprej držali in to pričakovali tudi od svojih partnerjev ter da se tudi v prihodnje ne bomo pustili niti ustrahovati niti kupiti lobijem in klientelističnim omrežjem.

Naše prioritete za prihajajoči mandat so:

OKREPITEV IN ZAŠČITA JAVNEGA ZDRAVSTVA.

Javni zdravstveni sistemi so edini, ki lahko zagotavljajo univerzalno dostopnost do storitev, edini, ki razlik med ljudmi ter med zdravstvenimi delavci in delavkami ne poglobljajo, ampak jih odpravljajo, ob tem pa so tudi najcenejši in najučinkovitejši. Zato bomo ohranjali in okrepili javni zdravstveni sistem z dodatnimi sredstvi in se uprli pritiskom, usmerjenim k njegovi razgradnji in privatizaciji. Ukinili bomo dopolnilno zdravstveno zavarovanje, dodatna sredstva bomo namenili krajšanju čakalnih vrst, vse prebivalce in prebivalke Slovenije bomo vključili v obvezno zdravstveno zavarovanje in razširili košarico pravic. Odločno se bomo zoperstavili korupciji in dobičkarstvu pri nabavi medicinskih materialov in zdravil ter onemogočili outsourcingu dejavnosti in popoldansko delo.

ODLOČNO UKREPANJE PROTI PODNEBNI IN OKOLJSKI KRIZI.

Dolgoletno zapostavljanje varstva okolja in varstva narave je mogoče prekiniti le tako, da obe področji skupaj z integralnim podnebnim ukrepanjem postaneta temeljna cilja vseh državnih in lokalnih politik. Odločno bomo zastopali neodvisnost in okrepitev okoljevarstvenih in naravovarstvenih državnih institucij ter upoštevanje stroke. Nevladne organizacije in civilna družba, ki delujejo na področju okolja in naravovarstva, so ključni varuhi skupnega, narave in okolja, zato jih mora politika poslušati, spoštovati in omogočati njihovo delovanje. V času prihodnjih dveh vlad bomo morali izpuste toplogrednih plinov zmanjšati za 60 % glede na leto 2005. Podnebna tranzicija mora biti pravična. To po eni strani pomeni, da bodo breme prehoda v prvi vrsti nosili tisti,

ki so imeli od obstoječega kapitalističnega modela v preteklosti največje koristi, kar najmanjše posledice pa bodo čutili tisti, ki jih je obstoječi sistem pustil revne in nemočne na njegovem obrobju. Po drugi strani pa to pomeni, da ne smemo ponavljati napak preteklih generacij in podnebne krize reševati z ukrepi, ki bodo s svojimi stranskimi učinki bremenili generacije v prihodnjih desetletjih in stoletjih.

GOSPODARSTVO PO MERI ČLOVEKA.

Prizadevali si bomo za razvojno politiko, ki bo v ospredje postavila dostojno plačilo in delovne pogoje, konec prekarnosti in izkoriščanja ter krepila ekonomsko demokracijo. Spodbujali bomo sodelovanje delavcev in delavk pri upravljanju ter oblike delavskega lastništva podjetij. V partnerstvu s sindikati se bomo zoperstavili prekarizaciji dela, ki ogroža socialno varnost ter moč delavcev in delavk v podjetjih. Povečali bomo vlogo delavcev in delavk in širše javnosti pri upravljanju podjetij v državni lasti ter uvedli varovalke pred korupcijo in konflikti interesov pri kadrovanju v teh podjetjih.

VLAGANJE V RAZVOJ.

Slovenija mora vzpostaviti bistveno boljše financiran znanstveno-raziskovalni sistem, ki bo sodeloval pri raziskavah v mednarodni znanstveni skupnosti in bo poleg nadarjenih študentov in študentk sposoben privabiti ter zadržati tudi vrhunske domače in tuje strokovnjake in strokovnjakinje. Posebno pozornost bomo posvetili povečanju transparentnosti, odgovornosti in demokratičnosti vodenja raziskovalnih skupin in vzpostavljanju mehanizmov za preprečevanje zlorab.

BOJ PROTI REVŠČINI IN SOCIALNI IZKLUČENOSTI.

Država mora vsem ljudem zagotoviti varnostno blazino, na katero se lahko zanesejo v težkih časih, in jih ne sme kaznovati v primeru, da odklonijo izkoriščevalske delovne pogoje. Zato bomo socialne transferje dvignili na raven, ki omogoča preživetje, in se spopadli s prenašanjem revščine iz generacije v generacijo. Iz sistema denarnih socialnih prejemkov bomo postopoma razvili sistem temeljnega dohodka, za katerega se ne bodo uporabljala ponižujoča merila, njegovim prejemnikom in prejemnicam pa ne bo treba sprejeti vsake zaposlitve in bodo izkoriščanje lahko zavrnil. Pokojnine bomo dvignili na raven, ki bo omogočala dostojno starost; prioriteta bodo najnižje pokojnine.

STANOVANJA ZA VSE.

Zagotovili bomo, da bo streha nad glavo razumljena kot temeljna človekova pravica, ne pa kot špekulativna naložba na dobičkonosnem trgu. Povišali bomo proračunska sredstva za Stanovanjski sklad Republike Slovenije, da bo lahko do leta 2030 zgradil 30.000 javnih neprofitnih stanovanj. Podprli bomo razvoj stanovanjskih zadrug in drugih neprofitnih stanovanjskih organizacij, ki izvajajo javni interes na področju stanovanjske preskrbe. Okrepili bomo regulacijo najemnega trga z omejevanjem višine tržnih najemnin. Uvedli bomo progresivni davek na nepremičnine in rente iz oddajanja stanovanj in davek na prazna stanovanja.

KULTURO BOMO VRNILI V SREDIŠČE DRUŽBE.

Kulturno ministrstvo mora postati zaščitnik in zaveznik kulture, sogovornik vseh akterjev na področju kulture, ustvarjati mora pogoje za kvaliteten in enakomeren razvoj vseh zvrsti kulture in umetniškega udejstvovanja, od alternativne do ljubiteljske kulture, tako nevladnih kot javnih ustanov. Kultura mora biti dostopna vsem ne glede na socialni položaj, kulturna politika pa mora biti zastavljena strateško in omogočati razvoj kakovostne kulturne produkcije. Prva naloga prihajajočega mandata bo sanacija škode, ki jo je povzročila oblast zadnjih dveh let še zlasti z neupoštevanjem strokovnih mnenj. Hkrati so potrebne korenite spremembe ter izgradnja novih temeljev za celosten in skladen razvoj vseh sektorjev v kulturi. Druga naloga je vzpostavitev dialoga, ureditev področja nevladnega sektorja in samozaposlenih v kulturi ter odprava prekarjih razmerij kulturnih delavcev in delavk.

KAKOVOSTNA IN BREZPLAČNA JAVNA VZGOJA IN IZOBRAŽEVANJE.

Vsem otrokom ter mladostnikom in mladostnicam bomo pod enakimi pogoji zagotovili dostop do kakovostne brezplačne vzgoje in izobrazbe ter okrepili izobraževanje odraslih. Borili se bomo proti krčenju sredstev, prekarizaciji zaposlitev in povečanju delovnih obremenitev zaposlenih. Zagotovili bomo debirokratizacijo vzgojno-izobraževalnega sistema, ki bo strokovnim delavcem in delavkam zagotovila strokovno avtonomijo in omogočila, da bodo lahko bolj posvetili pedagoškemu delu z vsemi otroki, učenci in učenkami ter dijaki in dijakinjami, še posebej tistimi iz deprivilegiranih okolij. Pripravili bomo načrt za nevtralizacijo izobraževalnih manjkov ter pomoč otrokom in mladostnikom in mladostnicam

po epidemiji, ki bo usklajen s pedagoško stroko, šolami in zaposlenimi. Za njegovo izvedbo bomo zagotovili potrebne materialne, kadrovske in finančne vire. V sodelovanju z reprezentativnim sindikatom bomo pripravili ukrepe, ki bodo nevtralizirali negativne posledice epidemije na kadrovske področju, in primerno ovrednotiličasne obremenitve in tveganja zaposlenih med epidemijo.

DEMOKRATIZACIJA NA VSEH RAVNEH ODLOČANJA.

Sprejeli bomo ukrepe, ki bodo v sprejemanje ključnih politik vključili javnost ter zagotovili transparentne in vključujoče postopke sprejemanja vseh ključnih aktov na državni in lokalni ravni. Za ključne razvojne in dolgoročne politične usmeritve bomo zagotovili ustrezno podporo s strani civilne družbe. Uvedli bomo participativni proračun na občinski in državni ravni ter možnost odpoklica političnih funkcionarjev in funkcionark. Spopadli se bomo s političnimi pritiski na svobodo izražanja in medijem zagotovili potrebno avtonomijo v odnosu do politične oblasti in političnih strank ter pritiskov iz tujine.

DEMILITARIZACIJA IN MIROLJUBNO SOBIVANJE NARODOV.

Še naprej se bomo zoperstavljali težnjam po militarizaciji Slovenije in povečevanju izdatkov za orožje. Zavzemali se bomo za nevtralno zunanjo politiko in za to, da bo Slovenija v mednarodni skupnosti glas miru, pravic zatiranih, socialne pravičnosti, enakopravnih odnosov vseh držav in globalno pravične podnebne tranzicije.

GOSPODARSTVO PO MERI ČLOVEKA

USTAVIMO RAZVOJ V NERAZVITOST

Slovensko gospodarstvo v zadnjih dveh desetletjih zaznamujeta predvsem dva zaskrbljujoča trenda. Prvi je prerazporejanje moči od dela h kapitalu. Lastništvo podjetij, ki je bilo v prvem desetletju še široko razpršeno, se je s procesom tajkunizacije začelo koncentrirati v maloštevilnih rokah. Ta proces so dejavno spodbujale politične elite z zakonodajo in krediti bank v državni lasti. Ko so se novi lastniki na ta način okrepili in zaposlene izrinili iz lastništva podjetij, so kazali tudi vedno manj interesa za upoštevanje interesov delavske strani. Socialni dialog na ravni države (tristranska pogajanja med predstavniki kapitala, delavcev in delavk ter države) je postopoma izgubljal pomen in v času te vlade povsem zastal, lastniki pa svoje interese vse lažje uveljavljajo proti interesom zaposlenih. Rezultat so nizke plače, visoka intenzivnost dela in vse več negotovih delovnih mest v obliki dela za določen čas, prek s.p.-jev ali avtorskih in podjemnih pogodb.

Sadove gospodarske rasti pobirajo lastniki, breme prilagajanja na krize pa delavci in delavke. To je nazadnje postalo boleče očitno med epidemijo covid-19, ko je vlada podjetjem delila pomoč, namenjeno ohranjanju delovnih mest, brez ustreznih varovalk pred odpuščanjem. Številne multinacionalke, ki so prejele milijone državnih subvencij (Adient, Safilo, Trevis), so zato tik po izteku državnih shem pomoči ustavile proizvodnjo v Sloveniji, svoje delavce in delavke pa pometale na cesto.

Drugi trend pa je sistematična razgradnja ekonomske suverenosti, torej izguba vzvodov za aktivno vodenje gospodarske politike. V veliki meri se je to zgodilo z vstopom v Evropsko unijo in prevzemom evra, ko je Slovenija izgubila

možnost samostojne denarne in fiskalne politike, veliko pa je k temu prispevala tudi brezglava razprodaja podjetij v javni lasti, posebej škodljiva v primerih strateške infrastrukture (SŽ - Tovorni promet, Adria Airways in Aerodrom Ljubljana), in sistemsko pomembnih bank (NLB, NKBM in Abanka), ki so jih vlade poprej napolnile z davkoplačevalskim denarjem in tako novim lastnikom omogočile bajne zaslužke. Po desetletjih privatizacije dobro tretjino slovenskih podjetij obvladujejo tuji lastniki, bančni sektor pa je praktično v celoti prešel v tujo last.

Država vzvodov, ki jih še vedno ima na voljo za vodenje aktivne gospodarske politike – to so predvsem podjetja v državni lasti in javne investicije ter spodbude –, ne uporablja, da bi izboljšala pogoje življenja prebivalcev in prebivalk Slovenije, temveč predvsem za bogatenje elite. Podjetja v državni lasti obvladujejo klientelistična omrežja, upravljanje državnega premoženja pa je brez resne strategije družbenoekonomskega razvoja.

ODGOVORI LEVICE

Uspešnost gospodarske politike se ne meri po tem, za koliko uspe povečati premoženje najbogatejših, temveč po tem, ali zmore izboljšati življenjske pogoje tiste večine, ki s svojim delom ustvarja vrednost. Zato bo prva prioriteta naše gospodarske politike, da delu vrnemo dostojanstvo, vpliv na poslovanje podjetij in glas pri vodenju gospodarske politike države. Spodbujali bomo sodelovanje delavcev in delavk pri upravljanju ter oblike delavskega lastništva podjetij. V partnerstvu s sindikati se bomo zoperstavili prekarizaciji dela, ki ogroža socialno varnost ter moč delavcev in delavk v podjetjih. Povečali bomo vlogo delavcev in delavk in širše javnosti pri upravljanju podjetij v državni lasti ter uvedli varovalke pred korupcijo in konflikti interesov pri kadrovanju v teh podjetjih.

Zavzemali se bomo za to, da država prevzame aktivno vlogo v razvoju domačega gospodarstva. Ustavili bomo privatizacijo podjetij in bank v državni lasti. Krovnega upravljavca državnega premoženja

(SDH) in razvojno banko v državni lasti (SID) bomo uporabili za demokratično načrtovanje gospodarske dejavnosti z javnimi investicijami, ki bodo namesto največjih možnih profitov zasledovale socialne in okoljske standarde ter skladen regionalni razvoj Slovenije. Razvojni cilji države bodo usmerjeni k doseganju polne zaposlenosti in ustvarjanju kakovostnih in dobro plačanih delovnih mest.

UKREPI

RAZVOJNA POLITIKA DRŽAVE

- **Nacionalna razvojna strategija:** Sprejeli bomo nacionalno razvojno strategijo, ki bo začrtala prednostne panoge za investicije na podlagi štirih družbenorazvojnih prioritet države:
 - **pravični zeleni prehod:** vlaganja v obnovljive vire energije, energetske sanacije stavb, železnice,
 - **okrepitev socialne infrastrukture:** vlaganje v šole, bolnišnice, domove za starejše in javna najemna stanovanja,
 - **spodbujanje tehnološkega razvoja:** nadgradnja javne informacijsko-komunikacijske infrastrukture, vlaganja v robotizacijo, umetno inteligenco,
 - **zagotavljanje polne zaposlenosti:** ustvarjanje kakovostnih in dobro plačanih delovnih mest v prednostnih panogah.
 - **Okrepitev države v bančnem sektorju:** Za potrebe razvojne politike bomo dokapitalizirali SID banko in ji s tem omogočili prevzem vsaj ene od sistemskih bank. Prek opolnomočenja SID banke bomo kredite z možnostjo pretvorbe v lastniške deleže načrtno usmerjali v razvoj strateških in pomembnih družb (skladno z novo strategijo upravljanja) ter družb, ki imajo velik vpliv na zaposlovanje (npr. Mercator in Gorenje).
 - **Upravljanje kapitalskih naložb:** Sprejeli bomo novo strategijo upravljanja kapitalskih naložb države, ki bo skladna z nacionalno razvojno strategijo. Upravljanje državnega premoženja pod vodstvom SDH, ki ga bomo uskladili s kreditno politiko SID banke, primarno ne bo več temeljilo na kriterijih donosnosti, temveč bo upoštevalo socialne in okoljske kriterije ter zasledovalo politiko polne zaposlenosti in odpravljanja razvojnih razlik med regijami.
- **Razvoj in raziskovanje:** Povečali bomo financiranje znanosti, raziskovanja in izobraževanja na evropsko primerljivo raven s ciljem 2 % BDP javnih sredstev za raziskave in razvoj do leta 2030.
 - **Vzpostavljanje proizvodnih verig:** Vzpostavili bomo spodbude za povezovanje slovenskih podjetij v podjetniške verige ali grozde s ciljem proizvodnje končnih izdelkov in domačih tehnologij.
 - **Diverzifikacija izvoza:** Uvedli bomo spodbude za geografsko razpršitev izvoza, predvsem za izdelke, ki so močno integrirani v globalne vrednostne verige in tako najbolj občutljivi na nihanja povpraševanja na globalnih trgih.
 - **Vzpostavljanje domačih gozdno-lesnih verig:** Z okrepitevijo gozdne infrastrukture in spodbudami za domače lesne pridelovalce bomo preprečevali izvoz lesa kot surovine in spodbujali domačo proizvodnjo kakovostnih končnih izdelkov.
 - **Delež lastne sečnje v državnem podjetju Slovenski državni gozdovi** bomo dvignili na več kot 50 % do leta 2025 s ciljem doseganja 100 % lastne sečnje do leta 2027.
 - **Krepitev javnih investicij:** Javne investicije bomo skladno z nacionalno razvojno strategijo prednostno usmerili v pravični zeleni prehod, socialno infrastrukturo in spodbujanje tehnološkega razvoja.
 - **Sprostitev fiskalnih pravil:** Zavzemali se bomo za spremembo Zakona o fiskalnem pravilu, tako da ta ne bo več omejeval države pri javnih investicijah v javno infrastrukturo ter je silil v socialno škodljivo in ekonomsko depasirano politiko rezov v socialne transferje.
 - **Prenova sistema državnih pomoči:** Prepovedali bomo dodeljevanje državnih pomoči podjetjem, ki ne plačujejo davkov in prispevkov, poslujejo v davčnih oazah in/ali so kršilci delavskih pravic. Povečali bomo uporabo povratnih oblik državne pomoči (zlasti kapitalskih naložb države) na račun nepovratnih oblik (subvencije, davčne olajšave) in poostriili nadzor nad učinkovitostjo porabe državnih pomoči.
 - **Prenova sistema javnega naročanja:** Sistem javnega naročanja bomo centralno koordinirali in ga načrtno uporabili za razvoj domačih prednostnih panog; najnižja cena ne bo edino merilo, upoštevali bomo tudi socialne in okoljske kriterije ter skladen regionalni razvoj.
 - **Zaustavitev privatizacijskih postopkov:** Razveljavili bomo vse veljavne sklepe in zaveze za privatizacijo podjetij ter bank v državni lasti.
 - **Razogljičenje:** Sprejeli bomo zavezo za razogljičenje podjetij v državni lasti do leta 2030.

PROTIKRIZNI UKREPI

- **Okrepitev javnega lastništva in nadzora nad podjetji:** Nepovratne državne pomoči velikim podjetjem iz interventne zakonodaje bomo preoblikovali v kapitalske vloške oziroma lastniške deleže države ter s tem okrepili javno lastništvo in nadzor nad podjetji, ki prejemajo državno pomoč.
- **Spodbujanje delavskih odkupov:** Malim in srednjim podjetjem bomo omogočili državno pomoč v obliki finančnih spodbud za delavske odkupe.
- **Uvedba varovalk proti odpuščanju:** Državna pomoč mora biti namenjena ohranjanju delovnih mest in ne subvencioniranju dobičkov, zato bomo za podjetja, ki prejmejo pomoč, uvedli prepoved odpuščanja v trimesečnem obdobju od poteka pomoči.

NADZOR NAD UPRAVLJANJEM DRŽAVNEGA PREMOŽENJA IN PLAČILNIM PROMETOM

- **Okrepitev vloge delavcev in delavk v SDH:** Polovico mest nadzornega sveta SDH morajo zasedati predstavniki in predstavnice delavcev in delavk, ki jih imenuje državni zbor na predlog sveta delavcev SDH ter reprezentativnih sindikalnih central.
- **Demokratizacija sprejemanja strategije in letnega načrta upravljanja:** Predstavniki in predstavnice delavcev in delavk bodo vključeni tudi v pripravo štiriletne strategije upravljanja kapitalskih naložb države, pristojnost za sprejem letnega načrta upravljanja pa bomo prenesli z vlade na državni zbor.
- **Razširitev pristojnosti Komisije za nadzor javnih financ (KNJF):** KNJF mora dobiti pravico do vpogleda v vse finančne tokove državnih podjetij in bank.
- **Ponovna uvedba Službe družbenega knjigovodstva (SDK):** Finančno upravo ter službe za nadzor nad plačilnim prometom in revizijo bomo združili v SDK ter tako povečali plačilno disciplino in okrepili nadzor nad javnimi financami.

VZPOSTAVITEV TRANSPARENTNEGA SISTEMA KADROVANJA V DRŽAVNIH PODJETJIH

- **Preprečevanje korupcije in konflikta interesov:** Člani in članice uprav in nadzornih svetov bodo podvrženi strožjemu preverjanju potencialnih korupcijskih tveganj in pridobivanja premoženjskih ali nepremoženjskih koristi zase, za svoje družinske člane in članice ter druge povezane fizične ali pravne osebe.
- **Uveljavitev strogih konkurenčnih klavzul za člane in članice uprav in nadzornih svetov:** S konkurenčnimi klavzulami bomo regulirali prehajanje med zasebnim in javnim sektorjem ter tako v obe smeri preprečili "učinek vrtljivih vrat", kjer posamezniki in posameznice brez ovir prehajajo med političnimi funkcijami in vodilnimi položaji v javni upravi in državnih podjetjih ter vodilnimi službami na istih področjih v zasebnem sektorju, kar bistveno poslabšuje korupcijska tveganja.
- **Ustanovitev Kadrovsko-akreditacijskega sveta (KAS) v okviru SDH:** Prek zakona o SDH bomo ustanovili KAS kot avtonomen organ, pristojen za ocenitev primernosti kandidatov in kandidatke za člane in članice nadzornih svetov državnih podjetij, ki jih predlaga lastnik. Odločitve KAS bodo za nadzorni svet SDH zavezujoče, s čimer bomo omejili apetite političnih strank po kadrovanju.
- **Omejitev višine odpravnin:** Ukinili bomo t. i. zlata padala.
- **Kazenska in materialna odgovornost:** Dosledno bomo uveljavljali kazensko in materialno odgovornost za člane in članice posloводства in nadzornih svetov.
- **Pogoj nekaznovanosti:** Zavzemamo se za strogo uveljavitev pogoja nekaznovanosti za člane in članice posloводства in nadzornih svetov.

BORIMO SE ZA DOSTOJNO DELO

Čeprav je Slovenija relativno bogata država, se to dejstvo ne odraža v zadostni meri v življenjskih pogojih vseh, ki s svojim delom to bogastvo ustvarjajo. Konkurenčnost slovenskega gospodarstva v preveliki meri sloni na nizkih plačah in visoki intenzivnosti dela, kar vodi v izgubo že pridobljenih delavskih pravic, ki so nekoč veljale za samoumevne. Plače v Sloveniji so še vedno bistveno pod evropskim povprečjem, kar 46.000 delovno aktivnih oseb živi pod pragom tveganja revščine, več kot 7.000 redno zaposlenih ob plači prejema še denarno socialno pomoč, 15.000 zaposlenih oseb pa prejema pomoč dobrodelnih organizacij.

Vse več dela se opravi v prekarnih razmerjih, ki delavcem in delavkam ne nudijo temeljnih pravic, kot so minimalna plača, plačan dopust, regres, bolniško nadomestilo in varstvo pred odpovedjo. Delodajalci s širjenjem novih pogodbenih razmerij poskušajo zniževati stroške delovne sile in breme prilagajanja tržnim razmeram prevaliti na delavce in delavke. Spremljamo porast t. i. outsourcanja storitev in dejavnosti, prezaposlovanja delavcev in delavk na zunanje izvajalce, zaposlovanja prek s.p.-jev, agencijskega in študentskega dela, dela na podlagi franšiznih pogodb in dela prek digitalnih platform. Delavci in delavke v teh oblikah dela se težje kolektivno organizirajo in uveljavljajo svoje interese, saj ne uživajo varnosti zaposlitve, v skrajnih primerih jih lahko delodajalci odslovijo tako rekoč čez noč. H krhanju delavskih pravic prispevajo tudi vse hujši pritiski na sindikalno delo in delavsko predstavništvo v podjetjih. Zato ne preseneča, da v gospodarstvu iz leta v leto narašča število kršitev delovnopravne zakonodaje.

Ne le da se pretekle vlade tem trendom niso učinkovito uprle, ampak so jih celo spodbujale. Nadzor nad kršitvami je neučinkovit, inšpektorjev in inšpektorice je mnogo premalo, imajo omejena pooblastila in neustrezne pogoje dela. V Sloveniji poleg tega cvetijo poslovni modeli veriženja podjetij, katerih vodstva s serijskim zapiranjem in odpiranjem podjetij goljufajo delavce in delavke pri plačah in prispevkih. Tudi v teh primerih pregon ostaja neučinkovit zaradi neustrezne kadrovske zasedbe državnega tožilstva. Outsourcing, predvsem storitev čiščenja, varovanja in tehnične podpore, je močno prisoten tudi v javnem sektorju.

Med epidemijo so se slabo plačani delavci in delavke na področjih oskrbe, zdravstva, proizvodnje, trgovine in drugih panog izkazali za nepogrešljive za delovanje kapitalistične družbe. Njihove plače, ki v osnovnih zneskih pogosto ne dosegajo niti minimalne plače, se realno niso dvignile, pogoji dela se niso izboljšali, delovni čas je ostal enako dolg in neizpros. A medtem ko je vlada delila visoke dodatke že tako najbolje plačanim zdravnikom in zdravnicam ter uradnikom in uradnicam, so najslabše plačani, ki so tudi v času epidemije pogosto opravljali najtežja dela, prejeli le drobiž.

ODGOVORI LEVICE

Prizadevali si bomo, da bo vsako delo zagotavljalo vse delavske pravice, vključno z dostojnim plačilom, pravico do počitka, plačano bolniško in starševsko odsotnostjo, ustreznimi delovnimi pogoji in glasom v socialnem dialogu. Borili se bomo za nadaljnje dvige plač, vse dokler ne bo vsakdo, ki dela, lahko s plačo tudi dostojno živel. Okrepili bomo nadzor nad delodajalci, ki kršijo delovnopravno zakonodajo, omejujejo pravice delavcev in delavk do kolektivnega organiziranja in z veriženjem podjetij izigravajo državo ter delavce in delavke. S krajšanjem delovnega časa bomo zagotovili potreben čas za počitek in omogočili lažje usklajevanje poklicnega in zasebnega življenja. Pri vseh teh prizadevanjih bo kot do sedaj za nas ključno zaveznitvo s sindikati ter delavci in delavkami, ki se borijo za svoje pravice.

V iztekajočem se mandatu smo dokazali, da se da doseči velike premike. V zavezništvu s sindikati smo dosegli bistven dvig minimalne plače in izključitev vseh dodatkov iz nje ter zaprtje trgovin ob nedeljah. Dvig in redefinicija minimalne plače pomeni, da delavci in delavke na minimalnih plačah zdaj končno prejemajo dodatek za delovno dobo, za težje pogoje dela in ostale dodatke k plači, višina minimalne plače pa mora ostajati vsaj 20 % nad minimalnimi življenjskimi stroški. Dosegli smo znaten dvig minimalne urne postavke za študente in študentke, ki se danes tudi redno usklajuje z rastjo minimalne plače. Tudi na področju nadzora smo dosegli občutne spremembe, predvsem povečanje števila inšpektorjev in inšpektorice za nadzor delovnih razmerij in nova pooblastila za inšpektorje in inšpektorice, ki jim omogočajo, da ob prepovedi opravljanja dela zaradi prikrivanja delovnega razmerja zahtevajo podpis pogodbe o zaposlitvi.

Sprejetje Zakona o trgovini, ki smo ga napisali v Levici in ki je dokončno zaprl trgovine ob nedeljah, je trgovcem in trgovkam zagotovil več prostega časa in boljše delovne pogoje. Tako pomeni pomemben napredek za pravice delavcev in delavk. Kljub temu predvsem v diskontnih trgovinah plače ostajajo nizke, delovni pogoji slabi, delodajalci pa zatirajo poskuse delavskega organiziranja. Zato bomo v sodelovanju s sindikati in zaposlenimi boj za izboljšanje delovnih pogojev in plač ter pravico do kolektivnih pogajanj v trgovinah nadaljevali.

UKREPI

NADALJEVANJE DVIGOVANJA PLAČ

- Minimalno plačo bomo nemudoma dvignili na vsaj 815 evrov neto in tako dohiteli podražitve osnovnih dobrin, s katerimi se soočajo najrevnejša gospodinjstva.
- Nemudoma bomo ponovno izračunali minimalne življenjske stroške, ki so podlaga za določitev minimalne plače.
- Minimalno plačo bomo postopoma dvignili na vsaj 1000 evrov neto.
- Odpravili bomo doplačevanje do minimalne plače oziroma uzakonili minimalno plačo kot najnižjo osnovno plačo.

- Namesto usklajevanja minimalne plače z rastjo cen življenjskih potrebščin v bruto znesku bomo minimalno plačo redno usklajevali v netu znesku in s tem ohranjali kupno moč prejemnikov in prejemnic minimalne plače.
- Poostri bomo nadzor nad izplačevanjem plač, nadurnega dela in dodatkov. Preprečili bomo diskriminacijo pri izplačevanju božičnice oziroma dela plače za poslovno uspešnost ter poostri nadzor in sankcioniranje kršitev na področju plačila za delo.
- Najvišje plače v državnih podjetjih bomo omejili v razmerju 1 : 5 med najnižjimi in najvišjimi plačami.
- V zasebnih podjetjih bomo uvedli plačno razmerje 1 : 10 med najnižjo in najvišjo plačo ter spoštovanje delavskih pravic uvedli kot pogoj za sodelovanje z državo in pridobivanje javnih sredstev.

ODPRAVA PREKARNOSTI IN IZKORIŠČEVALSKIH DELOVNIH POGOJEV

- Predlagali bomo redefinicijo delovnega razmerja v Zakonu o delovnih razmerjih, ki bo onemogočala zlorabe oziroma prekarizacijo dela. Prekarizacijo prek prikrivanja delovnih razmerij bomo preprečili tako, da bo dlje časa trajajoča ekonomska odvisnost od enega delodajalca postala opredelilni element delovnega razmerja.
- Podvojili bomo število inšpektorjev in inšpektorice za nadzor delovnih razmerij, zaposlili zadostno število strokovnih pomočnikov in pomočnic na Inšpektoratu RS za delo ter izboljšali pogoje dela na inšpektoratu.
- Povečali bomo zmožnosti za kazenski pregon na področju gospodarskega kriminala in kršitev delovne in socialne zakonodaje, tudi s kadrovskimi okrepitvami organov pregona.
- Z namenom preprečevanja goljufanja delavcev in delavk bomo sprejeli sklop ukrepov za preprečevanje veriženja slamnatih podjetij.
- Vodilnim kadrom v podjetjih, kjer so bile ugotovljene in dokazane kršitve delovnopravne zakonodaje, neplačevanje upnikom ali goljufije, bomo prepovedali opravljati vodilne funkcije v podjetjih za pet let.
- Uzakonili bomo dodatna pooblastila delovni inšpekciji za boj proti zlorabam prekarne delavcev in delavk, prisilnemu samozaposlovanju in prikrivanju dejansko obstoječih delovnih razmerij.

- Vse delodajalce, ki kršijo delovnopravno zakonodajo, bomo uvrstili na javni seznam in prepovedali njihovo sodelovanje pri javnih naročilih.
- Takoj bomo zaposlili vse outsourcane delavce in delavke v javnem sektorju ter strogo omejili outsourcing v zasebnem sektorju.
- Zaostri bomo pogoje zaposlovanja za krajši delovni čas, če obstaja potreba po delu v obsegu polnega delovnega časa, in poostri nadzor nad nalaganjem dela prek dogovorjenega delovnega časa.
- Sprejeli bomo ukrepe za omejevanje nadurnega in prekomernega dela ter poostri nadzor nad evidentiranjem delovnega časa ter odrejanjem in izplačevanjem nadurnega dela.
- Uzakonili bomo pravico do odklopa in sankcionirali nalaganje dela zaposlenim v njihovem prostem času.
- Sprejeli bomo ukrepe za preprečevanje izčrpanja delavcev in delavk ter povečali nadzor nad spoštovanjem določb Zakona o zdravju in varnosti pri delu v (diskontnih) trgovinah, v proizvodnji in na drugih delovnih mestih, kjer kapital zahteva visoko storilnost in intenzivnost dela.
- Uredili bomo področje prijavljanja in ugotavljanja poklicnih bolezni, saj je zaradi nedorečenih postopkov njihovo preprečevanje neučinkovito in nesistematično.
- Razveljavili bomo antisocialne in represivne ukrepe na področju dela in bivanja tujcev in tujk, ki so bili sprejeti pod prejšnjimi vladami, ter zagotovili pravično in solidarno obravnavo delavcev in delavk ter njihovih družin iz tretjih držav.
- Poostri bomo nadzor nad agencijami, ki trgujejo z delavci in delavkami, ter s povečanim nadzorom in pregonom preprečili nezakonito posredovanje delovne sile.
- Omejili bomo agencije za posredovanje dela, zmanjšali bomo dovoljeni delež agencijskih delavcev in delavk v podjetjih s 25 % na 10 % ter odpravili izjeme pri določanju teh deležev.
- Zagotovili bomo zajamčeno plačilo za agencijske delavce in delavke, ki morajo dobiti plačo vsaj v znesku minimalne plače tudi tedaj, ko jih agencija pošlje na čakanje.
- Na ravni Evropske unije se bomo zavzemali za prepoved posredovanja delovne sile za dobiček, torej za odpravo zasebnih agencij za posredovanje dela.

- Na ravni minimalne plače bomo določili tudi minimalno plačilo delavcev in delavk, ki opravljajo javna dela, dela v splošno korist, delo zapornikov in zapornic ter delo invalidov in invalidk v zaposlitveni rehabilitaciji. Delo zapornikov in zapornic bomo vključili v sistem pokojninskega zavarovanja s priznavanjem delovne dobe.
- Dvignili bomo sramotno nizko določeno minimalno urno postavko za upokojenca in upokojenke, ki opravljajo občasno in začasno delo. Predlagali bomo, da se urna postavka, ki trenutno znaša 4,20 evra neto na uro, izenači z urno postavko, ki velja za plačilo študentov in študentk (5,21 evra neto), ter se redno usklajuje z rastjo minimalne plače.

UKINITEV ŠTUDENSKIH SERVISOV IN PRAVICE ZA ŠTUDENSKIE DELAVCE IN DELAVKE

- Ukinili bomo zasebne študentske servise in prenesli njihove dejavnosti na Zavod za zaposlovanje.
- Koncesije, ki jih zdaj dobivajo študentski servisi (okrog 10 milijonov evrov letno), bomo preusmerili v sklad za štipendije.
- Uvedli bomo strožji nadzor nad delodajalci, pri katerih študenti in študentke ter dijaki in dijakinje opravljajo prakso, v okviru katere imajo pravico do plačila malice in potnih stroškov ter nagrade za delo.
- Določili bomo maksimalni delež študentskih delavcev in delavk v podjetju, kot to velja za agencijske delavce in delavke.
- Dodatno bomo dvignili minimalno študentsko postavko, ki bo upoštevala prekarno in hiperfleksibilno naravo dela ter študentom in študentkam priznala stroške, ki so povezani z delom (malica in prevoz).
- Uzakonili bomo pravico do dodatkov za nedeljsko, nočno in praznično delo tudi za delavce študente in delavke študentke.
- Uzakonili bomo obvezni počitek med zaporednima delovnima dnevnoma za delavce študente in delavke študentke.

SKRAJŠANJE DELOVNEGA ČASA

- Postopno bomo skrajševali delovni teden na največ 32 ur tedensko, tako da se zagotovi petdnevni tedenski delovnik po šest ur dnevno oziroma štiridnevni delovni teden po osem ur dnevno.
- Takoj bomo spremenili spodnjo mejo polnega delovnega časa, ki bo omogočala zaposlovanje za polni delovni čas in ohranitev polnega obsega pravic iz dela tudi za delo v obsegu najmanj šest ur na dan.
- Uzakonili bomo pravico do vikenda v obliki zajamčenega dvodnevnega tedenskega počitka in obveze, da so delavci in delavke vsaj enkrat v mesecu prosti v soboto in nedeljo.
- Uzakonili bomo dodatek za sobotno delo.
- Uvedli bomo pravico do 11-mesečnega neplačanega dopusta po šestih letih dela pri delodajalcu z možnostjo ohranitve delovnega mesta oziroma pravico do sabatnega leta po francoskem zgledu ter omogočili koriščenje te pravice tudi socialno šibkejšim delavcem in delavkam.
- Zagotovili bomo enako število dela prostih dni vsako leto ne glede na to, koliko dela prostih dni v posameznem letu pade na vikend.

VAROVANJE DELAVSKIH PREDSTAVNIKOV IN PREDSTAVNIC TER AKTIVISTOV IN AKTIVISTK TER RAZVOJ SINDIKALIZMA

- Zagotovili bomo učinkovito zaščito delavskih predstavnikov in predstavnic (sindikalnih zastopnikov in zastopnic, članov in članic sveta delavcev) pred povračilnimi ukrepi delodajalcev zaradi njihovega statusa, aktivnosti kot predstavnikov in predstavnic delavcev in delavk, zaradi članstva v sindikatu ali zaradi udeležbe v sindikalnih aktivnostih.
- Uzakonili bomo zadržanje učinkovanja odpovedi do pravnomočne odločitve delovnih sodišč za delavske predstavnike in predstavnice ter pravno varstvo zoper pisno opozorilo pred odpovedjo.
- Prenovili bomo skoraj tri desetletja star Zakon o stavki in določili visoke kazni za onemogočanje, oviranje ali omejevanje stavkovnih aktivnosti.
- Zagotovili bomo pravno zaščito pred povračilnimi ukrepi in pregonom žvižgačev in žvižgačk, ki opozorijo na korupcijo, oškodovanje delavcev in delavk ter druge družbeno škodljive prakse v podjetjih in državnih institucijah.

- Z zakonskimi in drugimi ukrepi bomo spodbujali sklepanje kolektivnih pogodb, predvsem na ravni dejavnosti, ter spodbudili socialne partnerje k sprejemu splošne kolektivne pogodbe.
- Sprejeli bomo ukrepe za boljši nadzor nad spoštovanjem določil kolektivnih pogodb in uvedli obvezo obveščanja delavcev in delavk o pravicah iz kolektivne pogodbe, ki zavezuje njihovega delodajalca. Kolektivna pogodba, ki zavezuje delodajalca, bo morala biti obvezna priloga vsake pogodbe o zaposlitvi.
- V postopku ustanavljanja podjetij in njihovega vpisa v register bomo uvedli obvezno opredelitev kolektivnih pogodb, ki jih mora spoštovati novo ustanovljeno podjetje.
- Povečali bomo obseg delavskih pravic v Zakonu o delovnih razmerjih in določili minimalni obseg pravic, ki jih predvideva ta zakon, ne določa pa njihovega minimalnega obsega (minimalna višina dodatka za delovno dobo, za posebne pogoje dela, za delo prek polnega časa, za nadurno delo, določitev minimalne osnovne plače, minimalni letni dopust, dopustne obremenitve delavcev in delavk in podobno).

NADOMESTILO ZA BREZPOSELNOST, KI NUDI SOCIALNO VARNOST IN OMOGOČA SVOBODNO IZBIRO POKLICA

- Izenačili bomo prispevne stopnje za primer brezposelnosti, da bodo delodajalci plačali enak delež kot delavci in delavke (0,14 %).
- Najnižje nadomestilo za brezposelnost bomo dvignili na višino vsakokratne minimalne plače, ki trenutno znaša 1074,43 evra bruto.
- Najvišje nadomestilo za brezposelnost bomo s sedanjih 892 evrov bruto dvignili na višino povprečne plače.
- Znižali bomo zavarovalno dobo za priznanje pravice do denarnega nadomestila in tudi delavcem in delavkam, ki sami podajo odpoved po določenem obdobju zaposlitve, omogočili pridobitev denarnega nadomestila za brezposelnost.

EKONOMSKA DEMOKRACIJA: DELAVSKO UPRAVLJANJE IN DELAVSKE ZADRUGE

Kljub bogati zgodovini delavskega (so)upravljanja podjetij in delavskega lastništva, ki sega v 19. stoletje, danes Slovenija na področju ekonomske demokracije zaostaja za večino razvitega sveta. V Španiji zadruga Mondragon zaposluje kar 80.000 ljudi in celo v ZDA model delavskega lastništva ESOP pokriva kar 10 % zaposlenih v zasebnem sektorju.

Čeprav je bilo lastništvo podjetij neposredno po osamosvojitvi široko razpršeno, se je hitro začelo koncentrirati v maloštevilnih rokah. Danes sta v Sloveniji dve tretjini kapitala v rokah 1 % prebivalstva, medtem ko tri četrtine prebivalstva sploh nimajo lastniškega kapitala. S tem so delavci in delavke tudi izgubili vpliv na poslovanje podjetij. Rezultati tega procesa so nizke plače in slabi delovni pogoji, naraščanje neenakosti ter širjenje negotovih in nestalnih oblik dela, ki delavcem in delavkam ne zagotavljajo socialne varnosti - vse to v zasledovanju čim večjih dobičkov za lastnike. Vse pogostejši so tudi pritiski delodajalcev na sindikalne zaupnike in zaupnice ter delavce in delavke, ki poskušajo ustanovljati sindikate.

Država ekonomske demokracije nikoli ni spodbujala oziroma jo je vse bolj omejevala. Sodelovanje delavcev in delavk pri upravljanju je zagotovljeno z ustavo (75. člen) in zakonodajo, ki naj bi delavcem in delavkam omogočala kolektivno udejstvovanje pri upravljanju prek svetov delavcev ter predstavnikov in predstavnic v organih upravljanja podjetij. V praksi pa je velika večina delavcev in delavk izključena iz soupravljanja. Pri soupravljanju ne morejo sodelovati prekarni delavci in delavke, ki so najbolj ranljivi

za pritiske. Delavci in delavke v finančnem sektorju (bankah in zavarovalnicah), podjetjih z enotirnim upravljanjem in koncernih, med katerimi je najpomembnejši Slovenski državni holding (SDH), nimajo pravice imenovati svojih predstavnikov in predstavnic v organe podjetja.

Delavsko lastništvo še vedno nima ustreznega zakonskega okvirja in spodbud, zato je odrinjeno na margino. Zadruge obstajajo le še v kmetijstvu in posamično v drugih panogah (npr. Domel, Inea, Gorenjski glas, M-Tom), pravica delavcev in delavk do udeležbe pri dobičku pa je zaživela le v peščici delniških družb.

ODGOVORI LEVICE

Ekonomska demokracija ima številne pozitivne učinke. Izboljšuje plače in delovne pogoje ter zadovoljstvo zaposlenih, raziskave pa kažejo, da pozitivno vpliva tudi na poslovne kazalnike in zmanjšuje fluktuacijo zaposlenih. Prav delavci in delavke so tisti, ki so v največji meri zainteresirani za dolgoročni razvoj podjetja in širše lokalnega okolja, v katerem živijo.

Zato si bomo prizadevali za krepitev vseh oblik ekonomske demokracije: delavsko soupravljanje, delavske zadruge in udeležba delavcev in delavk pri dobičku. Pravico do delavskega soupravljanja bomo razširili v vsa podjetja in panoge, kjer jih je področna zakonodaja omejila, vključno s finančnimi institucijami in državnimi skladi (npr. SDH, DUTB, KAD). Svoje predstavnike in predstavnice bodo dobili tudi prekarni delavci in delavke. Ob tem bomo delavske predstavnike in predstavnice zaščitili pred šikaniranjem delodajalcev in jim zagotovili sredstva za delo ter povečali odgovornost članov in članic svetov delavcev do delavcev in delavk. Spodbujali bomo delitev dobička med vse delavce in delavke. Spodbujali bomo delavske odkupe zasebnih podjetij prek delavskih zadrug, ki delujejo po demokratičnem principu »en delavec, en glas«. V lastništvo zadrug bomo vključili izključno delavce in delavke ter z ustreznimi varovalkami (prepoved prenosa lastniških deležev) preprečili koncentracijo kapitala v rokah višjega menedžmenta.

UKREPI

SODELOVANJE DELAVCEV PRI UPRAVLJANJU

- **Sprejeli bomo strategijo za ekonomsko demokracijo:** Sprejeli bomo strategijo, ki bo načrtovala razvoj ekonomske demokracije v Sloveniji, določila ključne kazalnike ter ukrepe in politike za doseganje višje stopnje ekonomske demokracije. Strategija bo zavezovala vse nadaljnje vlade.
- **Z novelo Zakona o sodelovanju delavcev pri upravljanju** bodo pravico do soupravljanja pridobili vsi delavci in delavke, vključno s prekarnimi delavci in delavkami. Pravico do soupravljanja bomo razširili na vse gospodarske družbe, vključno z bankami in zavarovalnicami. Delavske predstavnike in predstavnice bomo zaščitili pred šikaniranjem in zlorabami delodajalcev ter okrepili vlogo delavskih direktorjev in direktoric in delavskih svetov ter odgovornost njihovih članov in članic do zaposlenih.
- **Z zakonom o sodelovanju delavcev v zavodih** bomo sodelovanje delavcev in delavk pri upravljanju uzakonili tudi v zavodih.
- **Sprejeli bomo novelo Zakona o Slovenskem državnem holdingu:** Polovico članov nadzornega sveta SDH bodo sestavljali predstavniki in predstavnice delavcev in delavk, ki jih bo imenoval državni zbor na predlog skupnega sveta delavcev kapitalsko povezanih družb pod okriljem SDH ter reprezentativnih sindikalnih central. Nadzorni svet SDH bo imenoval enega člana oziroma članico uprave na predlog delavskega sveta SDH, ki bo postal delavski direktor oziroma direktorica.

DELAVSKE ZADRUGE

- Sprejeli bomo zakon o udeležbi delavcev v lastništvu, ki bo omogočal združeno organizirane delavske prevzeme matičnih družb. Prag 85-% vključenosti bo zagotavljal, da se v zadruge vključi večina delavcev in delavk, prepoved prenosa lastniških deležev pa bo preprečevala koncentracijo lastniškega kapitala v rokah peščice višjih kadrov.
- Zagotovili bomo državne spodbude za delavske prevzeme zasebnih podjetij v likvidnostnih težavah in pomoč za njihovo prestrukturiranje.

- Prek prenovljenega sistema javnega naročanja bomo ciljno spodbujali povpraševanje po proizvodih delavskih zadrug.
- Prek SID banke bomo zagotovili ugodna poročta in kredite za delavske odkupe.
- Uredili bomo zakonsko podlago za združno organizacijo prevajalcev in prevajalk, dostavljalcev in dostavljalok hrane, taksistov in taksistk ter drugih prekarnih delavcev in delavk, ki jih delo prek platform sili v hudo medsebojno konkurenco in odvisnost od kapitala. Z zadrugami bomo okrepili njihovo kolektivno pogajalsko moč na trgu in omejili socialni damping.
- Uvedli bomo možnost ustanavljanja združno organiziranih bank, ki bodo delovale pod demokratičnim nadzorom vseh komitentov in komitentk.

OBVEZNA UDELEŽBA DELAVCEV IN DELAVK PRI DOBIČKU

- Spodbujali bomo delniške sheme, ki delavcem in delavkam dajejo pravico do izplačila pripadajočega zneska dobička v obliki delnic.
- Za podjetja z več kot 20 zaposlenimi, ki se odločijo za razdelitev več kot 15 % bilančnega dobička, bomo uvedli obvezno delitev 40 % razdeljene vrednosti zaposlenim.

OBLIKOVANJE JAVNEGA SKLADA ZA EKONOMSKO DEMOKRACIJO

- Ustanovili bomo sklad za finančno in izobraževalno podpiranje sodelovanja delavcev in delavk pri upravljanju, delavskih zadrug, udeležbe delavcev in delavk pri dobičku ter administrativno podporo pri delavskih odkupih in prestrukturiranju podjetij.

**NIHČE NE SME
BITI IZKLJUČEN**

2

SOCIALNA DRŽAVA PROTI REVŠČINI IN KAPITALISTIČNEMU IZKORIŠČANJU

Socialna politika je v Sloveniji podrejena neoliberalni ekonomski politiki, saj njen namen ni odprava revščine in pomoč ranljivim članom in članicam družbe, temveč predvsem zagotavljanje bazena poceni delovne sile. Osnovna predpostavka neoliberalne socialne politike je, da so za vse napake kapitalizma krivi posamezniki in posameznice, zato je usmerjena k individualizaciji družbenih problemov ter nadzoru in kaznovanju, ne pa pomoči. Posledice so krčenje socialnih pravic, naraščanje revščine tudi v času gospodarske rasti in poglobljanje razlik tako med regijami kot tudi med spoloma. Čeprav je Slovenija bogata država, si 23 % gospodinjstev ne more privoščiti enotedenskih letnih počitnic, 34 % družin ne more pokriti nobenih nepričakovanih izdatkov in samo 20 % gospodinjstev zase trdi, da mesec preživijo brez finančnih težav. To kaže, da so rezultati gospodarske rasti zelo neenako in nepravilno porazdeljeni in da država boja proti revščini nikoli ni vzela zares.

Ministrstvo, pristojno za socialno varnost, nima jasnega pregleda nad stanjem revščine v državi ter nima jasno postavljenih ciljev in ukrepov v zvezi z odpravljanjem ali vsaj zmanjševanjem revščine, kar je v revizijskem postopku ugotovilo tudi Računsko sodišče. Sistem uveljavljanja socialnih pravic je namenoma zapleten, nepregleden in nerazumljiv, da bi ljudi odvrčali od uveljavljanja njihovih pravic. Revni, slabše informirani, starejši, tujci in tujke, socialno izključeni in osamljeni se pogosto ne zavedajo svojih pravic in ne poznajo postopkov za njihovo uveljavitev ali pa so od njih aktivno odvrnjeni. Višina nadomestil za brezposelnost ne pokrije niti minimalnih življenjskih stroškov in zato ne omogoča socialne varnosti med iskanjem nove zaposlitve.

Najnižji znesek denarnega nadomestila znaša le 530 evrov bruto oziroma 400 evrov neto. Namen nadomestila ni, da bi ljudem pomagalo prebroditi težko obdobje, temveč da jim odvzame avtonomijo in jih prisili sprejeti vsakršno ponujeno delo, da lahko preživijo. Na ta način se izvaja pritisk na nižanje plač in slabšanje delovnih pogojev, kar pomeni, da tudi vse več zaposlenih živi v revščini in se mora zanašati na socialne transferje ali pomoč dobrodelnih organizacij.

Navkljub bistvenemu dvigu socialnih pomoči, ki ga je Levica izborila leta 2018, so pomoči pri osnovnem znesku 402 evra še vedno prenizke, da bi lahko preprečevale revščino. Že leta 2017 so minimalni življenjski stroški znašali 613 evrov mesečno, statistični prag tveganja revščine za leto 2020 pa je bil 739 evrov mesečno.

ODGOVORI LEVICE

Cilj socialne države ne sme biti podrejen ekonomski politiki, temveč mora biti usmerjen v odpravo revščine. Vsem ljudem mora zagotoviti varnostno blazino, na katero se lahko zanesejo v težkih časih, in jih ne sme kaznovati v primeru, da odklonijo izkoriščevalske delovne pogoje. Zato bomo socialne transferje dvignili na raven, ki omogoča preživetje, in se spopadli s prenašanjem revščine iz generacije v generacijo. Bistvo socialnih transferjev namreč ni samo v tem, da popravljajo družbeno škodo, ki jo povzročajo kapitalistični družbeni odnosi, ampak da v določenem delu odpravljajo pogoje kapitalističnega izkoriščanja in osvobajajo ljudi od pritiskov in medsebojnega tekmovanja, ki ga zahteva "trg delovne sile". Vloga socialne države je torej v tem, da ljudi opolnomoči, da lahko nevarno, izkoriščevalsko, podplačano in nesmiselno delo zavrnejo. Iz sistema denarnih socialnih prejemkov bomo zato postopoma razvili sistem temeljnega dohodka, za katerega se ne bodo uporabljala ponižujoča merila, njegovim prejemnikom in prejemnicam pa ne bo treba sprejeti vsake zaposlitve in bodo izkoriščanje lahko zavrnil. To bo prisililo delodajalce k dvigu plač, izboljšanju delovnih pogojev in skrajšanju delovnega časa. Temeljni dohodek ne bo nadomestek za brezplačno šolstvo, zdravstveno varstvo in druge univerzalno dostopne javne storitve, ampak njihovo dopolnilo.

UKREPI

- Iz obstoječega sistema denarnih socialnih prejemkov bomo postopoma razvili sistem temeljnega dohodka, ki ne bo nadomestek, ampak dopolnilo kakovostnim brezplačnim univerzalnim javnim storitvam.
- Tudi osebe, ki zavrnejo zaposlitev ali same podajo odpoved, bodo upravičene do socialnih pomoči in nadomestil za brezposelnost. Vsakomur bomo omogočili, da brez tveganja absolutne revščine zavrne izkoriščevalsko in podplačano delo.
- Dokončno bomo ukinili vračljivost socialnih pomoči, varstvenega dodatka, oprostitev plačil socialnovarstvenih storitev in drugih socialnih transferjev.
- Ukinili bomo obvezo preživljanja s strani otrok, ki je pogoj za pridobitev varstvenega dodatka in pomoči pri plačilu domske oskrbe ter povzročča dedovanje revščine iz ene generacije v drugo.
- Otroškega dodatka ne bomo več upoštevali pri izračunu višine denarne socialne pomoči.
- Izredno socialno pomoč bodo lahko družine prejele tudi za kritje izrednih stroškov zdravljenja družinskih članov in članic.
- Uvedli bomo brezplačna osnovnošolska kosila in malice za vse učence in učenke.
- Strošek nesubvencionirane najemnine revnih gospodinjstev bomo upoštevali pri uveljavljanju pravic iz javnih sredstev.
- Avtomatizirali bomo dodeljevanje letnih pravic (otroški dodatek, državna štipendija, nižano plačilo vrtca in subvencija malice in kosila) in varstvenega dodatka.
- Vzpostavili bomo sistem obveščanja potencialnih upravičencev in upravičenk do socialnih, starševskih in družinskih prejemkov ter do socialnovarstvenih storitev in storitev dolgotrajne oskrbe, da bodo vsi, ki pomoč potrebujejo, to tudi dobili.
- Nemudoma bomo ponovno izračunali minimalne življenjske stroške, ki so osnova za določanje višine socialnih transferjev in minimalne plače.
- Uzakonili bomo bolj pogost in natančno opredeljen izračun minimalnih življenjskih stroškov, ki bo odražal dejanske materialne potrebe gospodinjstev in ga bo po ustaljeni metodologiji redno izračunavalo ministrstvo ali druga za to usposobljena javna institucija.
- Po zgledu zakona o minimalni plači bomo osnovne zneske denarne socialne pomoči vezali na višino minimalnih življenjskih stroškov; osnovni znesek denarne socialne pomoči in varstvenega dodatka bomo s 1. 1. 2023 dvignili vsaj na 613 evrov.
- Odpravili bomo posledice škodljive reforme iz leta 2017, ko so bili na škodo revnih družin dohodkovni razredi za ugotavljanje upravičenosti do državne štipendije, otroškega dodatka, subvencije vrtca, malice in kosila določeni nominalno, in jih vezali na deleže zneska minimalne plače.
- Odpravili bomo represivne ukrepe zoper brezposelne osebe, ki so bili uvedeni z reformo leta 2018 in podtaknjenimi člani v protikoronskih paketih v vladi Janeza Janše.
- Ponovno bomo uvedli polletno usklajevanje transferjev z inflacijo, ki je bilo leta 2018 ukinjeno.
- Vzpostavili bomo natančno analitično orodje za modeliranje učinkov sprememb socialne zakonodaje na različne tipe gospodinjstev, saj se ne smejo ponoviti nepremišljeni ukrepi, ki so v preteklosti zaradi nepremišljenosti prizadeli najranljivejše skupine, kot so matere samohranilke in očetje samohranilci.

POVRNITEV POMENA SOCIALNEGA DELA

Neoliberalna socialna politika spreminja naravo socialnega dela, tako da je to vse manj usmerjeno k nudenju pomoči tistim, ki jo potrebujejo, vse bolj pa v ospredje prihaja njegova nadzorstvena vloga. Na osnovi predpostavke, da so za družbene probleme, kot sta revščina ali socialna izključenost, odgovorni izključno posamezniki in posameznice, se poudarek socialnega dela premika predvsem k nadzoru brezposelnih ter prejemnikov in prejemnic denarnih transferjev. V tem procesu socialni delavci in delavke izgubljajo strokovno moč in ugled, vse več njihovega dela obsega birokratsko odločanje o dodeljevanju denarnih pravic, vse manj pa imajo možnosti, da se ukvarjajo z ljudmi in njihovimi stiskami. Zaradi nezadovoljstva centre za socialno delo zapuščajo številni strokovnjaki in strokovnjakinje, novi pa se na razpise ne prijavljajo. Podobno velja tudi za druge socialnovarstvene organizacije – posebne zavode, varstveno-delovne centre, nevladne organizacije in druge – tudi tu so zaposleni so vse bolj odmaknjeni od ljudi in morajo predvsem skrbeti, da je dokumentacija urejena. Žrtve zgrešenih politik na področju socialne politike tako niso le revni in zapostavljeni, ampak tudi strokovni in drugi delavci in delavke v socialnem varstvu ter socialno delo kot javna storitev, poslanstvo in poklic.

Država in politika imata v svetih centrov za socialno delo in drugih javnih socialnovarstvenih zavodih absolutno večino, zaposleni in na področju socialnega dela izučeni kadri so v manjšini. To pomeni, da ima na delovanje centrov in drugih javnih socialnovarstvenih zavodov več vpliva vsakokratna politika kot stroka na področju socialnega dela ter uporabniki in uporabnice storitev. Pod vplivom vladajoče

politike in kapitalistične ideologije se centri za socialno delo iz strokovnih ustanov za pomoč ljudem v stiski spreminjajo v birokratsko-upravne urade. Merilo usposobljenosti za vodenje socialnega zavoda tako ni več znanje, sposobnost demokratičnega in participativnega vodenja, zavezanost k uporabnikom in uporabnicam ter njihovi perspektivi, ampak poslušnost in sposobnost uklanjanja vsakodnevnim zahtevam oblasti.

ODGOVORI LEVICE

Socialnim delavcem in delavkam bomo vrnilo profesionalno avtonomijo in ugled. Družbene probleme, kot so dolgotrajna brezposelnost, neperspektivnost, depresija, odvisnosti, družinsko nasilje, osamljenost, socialna izključenost, lahko uspešno omili le univerzalna dostopnost do usposobljenih in razumevajočih socialnih delavcev in delavk. Prizadevali si bomo za večjo strokovno avtonomijo socialnih delavcev in delavk pri upravljanju ustanov, v katerih delajo, in strokoven pristop k socialnim stiskam, ki ni osnovan na prisili in nadzoru, ampak na razumevanju in pomoči ter povezovanju in vključevanju, predvsem pa vračanju resnične pogodbene moči vsem, ki se znajdejo v življenjskih stiskah in krizah. Vse organizacije socialnega varstva in socialnega dela bomo vrnilo v skupnost, med ljudi, saj lahko le tam služijo svoji družbeni funkciji in spremenijo življenje vseh nas na boljše.

UKREPI

- Nemudoma bomo v sodelovanju s centri za socialno delo, fakulteto za socialno delo in inštitutom za socialno varstvo ovrednotili učinke reorganizacije centrov za socialno delo in pripravili nabor ukrepov za normalizacijo stanja na področju socialnega dela.
- Administrativno-tehnično delo na centrih za socialno delo bomo v največji meri ločili od socialnega dela ter zagotovili več strokovnega in usposobljenega kadra.
- Socialnim delavcem in delavkam bomo zagotovili več avtonomije pri njihovem delu ter več diskrecijskih pravic pri podeljevanju denarnih in drugih pomoči. Tako bomo povrnili osebni pristop, ki je nujen za povrnitev zaupanja v socialne delavce in delavke.
- Sprejeli bomo standarde in normative na področju socialnega dela in varstva ter ponovno ovrednotili višino plačila v tem poklicu.
- Nemudoma bomo začeli dosledno uveljavljati pravice iz Konvencije o pravicah invalidov in zagnali prehod od institucionalnih k skupnostnim oblikam oskrbe.
- Zagotovili bomo več sredstev za storitve socialnega dela.
- Spremenili bomo sestavo svetov centrov za socialno delo in drugih socialnovarstvenih organizacij, tako da bomo zaposlenim, torej strokovnim delavcem in delavkam na področju socialnega dela, ter uporabnikom in uporabnicam zagotovili večji vpliv pri upravljanju centrov in pomembnejše mesto v procesu odločanja.
- Organizacijam, društvom in nevladnim organizacijam na področju socialnega dela in socialnega varstva bomo namenili več podpore in bolj stabilno financiranje ter plačilo za delo, ki je primerljivo z zaposlenimi v javnem sektorju. Programe, ki so se izkazali za družbeno koristne, bomo postopoma v celoti integrirali v javni sistem.
- Zagotovili bomo proste stanovanjske enote za uporabnike in uporabnice centrov za socialno delo na lokalni ravni, ki jih bodo lahko socialni delavci in delavke začasno namenili ljudem, ki potrebujejo takojšnjo namestitvev za premostitev socialnih stisk.

NA SOCIALNIH KRITERIJH OSNOVANA DRUŽINSKA POLITIKA

V družinski politiki prevladuje konservativna logika, usmerjena v povečevanje natalitete in nagrajevanje rojstev, namesto da bi z usmerjeno socialno, stanovanjsko, izobraževalno in zdravstveno politiko ustvarjala možnosti, da si vsi, ki to želijo, lahko ustvarijo družino. Ločitev družinske in socialne politike, ki jo zagovarja večji del slovenske politike, pomeni izločitev socialnih kriterijev iz družinske politike. To posledično pomeni, da družinska politika ne bi bila več usmerjena v izenačevanje položajev in zagotavljanje enakih možnosti, ampak zgolj v spodbujanje rojstev s podeljevanjem denarnih prejemkov vsem, ne glede na njihov finančni položaj. Takšna politika ni niti učinkovita niti pravična in ne odpravlja vzrokov, zaradi katerih je odločitev za otroke danes težka. V letu 2020 je kar 41.000 mladoletnih otrok oziroma 10,5 % vseh otrok živelo pod pragom tveganja revščine. Med gospodinjstvi z vzdrževanimi otroki so v najslabšem socialnem položaju enostarševska gospodinjstva z vsaj enim vzdrževanim otrokom, kjer je bila stopnja tveganja revščine v letu 2020 kar 21,8 %; pod pragom tveganja revščine torej živi vsako peto enostarševsko gospodinjstvo. Samohranilni starši se zaradi skrbi za otroke pogosto znajdejo v oteženem materialnem in psihosocialnem položaju, ker imajo zmanjšane socialne mreže, hkrati pa je dinamika varstveno-izobraževalnih ustanov in služb krojena po meri dvostarševskih družin. Še posebej so ranljiva tista enostarševska gospodinjstva, ki so odvisna od denarne socialne pomoči, otroci pa po drugem staršu ne prejemajo preživitve, čeprav so do nje upravičeni. Ob prenehanju zakonske zveze ali zunajzakonske skupnosti staršev se

otroka v veliki večini v varstvo in vzgojo preda ženski; po zadnjih podatkih kar 81,25 % enostarševskih gospodinjestev predstavljajo matere z otroki. Ker ženske zasedajo slabše plačana delovna mesta in predstavljajo večji delež brezposelnih oseb, to še dodatno negativno vpliva na njihov socialni položaj. Nepravično zastavljen preživninski sistem zgolj pogloblja neenako razmerje moči med bivšima partnerjema in posledično še dodatno materialno ogroža otroke iz ranljivih gospodinjestev. Slovenski preživninski sistem je torej zasnovan na način, da krepi patriarhalne odnose in postavlja (predvsem) ženske z otroki v podrejen položaj nasproti bivšim partnerjem tudi po prekinitvi skupnega življenja.

ODGOVORI LEVICE

Prizadevali si bomo za družinsko politiko, ki je usmerjena v preprečevanje revščine in pomanjkanja ter omogoča vsem, da si ne glede na osebne okoliščine ustvarijo družino, če se za to odločijo. To bomo dosegli tako, da bomo ohranjali in nadgrajevali vsem dostopne javne storitve, vključno z univerzalno dostopnim zdravstvenim in vzgojno-izobraževalnim sistemom, s stanovanjsko politiko, ki vsem omogoča pridobitev primerne in dostopne stanovanja, ter s politikami na področju dela, ki bodo družinam omogočale dovolj visoke plače in dovolj časa za osebno in družinsko življenje. Hkrati si bomo prizadevali za pravičnejšo delitev dela med spoloma, spodbujali očete k večji vključenosti v življenja njihovih otrok ter okrepili denarne pomoči revnim družinam, samohranilnim družinam in otrokom, ki živijo v revščini in pomanjkanju. Z zakonskimi ukrepi bomo pripoznali in regulirali problematiko neplačanega skrbstvenega dela (za otroke, partnerje, starše, gospodinjestvo), ki ga večinoma še vedno opravljajo ženske. Stremimo k temu, da bi bil ta ogromni delež družbeno nepogrešljivega, zakonsko pa neprepoznanega in neplačanega dela ustrezno pripoznan in ovrednoten.

V Levici smo dosegli spremembo preživninske zakonodaje, ki otrokom omogoča bistveno lažjo pot do državnega nadomestila preživnine, brez neprijetnih in praviloma dolgotrajnih sodnih procesov. Otroci oziroma njihovi zakoniti zastopniki in zastopnice bodo tako po novem lahko zaprosili za nadomestilo neposredno na preživninskem skladu.

Hkrati bodo družine, v katerih otroci ne prejemajo preživnine, upravičene do višje denarne socialne pomoči, saj bo tem družinam omogočeno upoštevanje dejanskega stanja pri uveljavljanju pravic do javnih sredstev.

V Levici smo prav tako dosegli, da se zneski najnižjih osnov za določitev materinskega, očetovskega in starševskega nadomestila ter zneski najnižjega možnega nadomestila in starševskega dodatka vežejo na vsakokratno višino usklajenega zneska minimalnega dohodka, in s tem zagotovili, da se bodo starševska nadomestila avtomatično dvignila hkrati z dvigom minimalne plače in socialnih transferjev ob ponovnem izračunu minimalnih življenjskih stroškov.

UKREPI

- Družinska politika bo naravnana k sistemskemu prepoznavanju travme revščine in njenih medgeneracijskih razsežnosti. Zagotovili bomo, da bodo imeli vsi otroci, tudi tisti iz revnih in zapostavljenih okolij, čim bolj izenačene življenjske možnosti.
- Družinsko politiko bomo krepili s prizadevanji za skrajševanje delovnega časa in jasno zakonsko razmejitvijo med delovnim in prostim časom ter z ukrepi na področju plačne in stanovanjske politike.
- Z zakonskim zavarovanjem porodniškega dopusta bomo ženskam omogočili, da se bodo odločale za materinstvo tedaj, ko bodo to želele, brez diskriminatornih posledic za njihov položaj na trgu dela in realizacijo poklicnih karier. Ustavno zajamčena svoboda načrtovanja in snovanja družine ne sme biti na račun osebne, poklicne in ekonomske nesvobodnosti žensk.
- Z razširitvijo obsega in trajanja očetovskega dopusta bomo ženskam neposredno po rojstvu otroka zagotovili možnost hkratne prisotnosti partnerja.
- Spodbujali bomo večjo vključenost očetov v življenja njihovih otrok, delitev starševskega dopusta med partnerjema in normalizacijo očetove odsotnosti na delovnem mestu ter olajšali uveljavljanje pravice do koriščenja očetovega dela starševskega dopusta.
- Zagotovili bomo univerzalno dostopne in brezplačne vrtce za vse.
- Zagotovili bomo večjo dostopnost počitniškega varstva otrok, še posebej za družine, ki si plačljivega varstva ne morejo privoščiti.

- Vlogo določanja višine ter uveljavljanja pravice do preživnine in nadomestila preživnine za otroke bo v celoti prevzel preživninski sklad. S tem bomo zagotovili ustavno pravico otrok do preživljanja s strani obeh staršev in zmanjšali ekonomsko odvisnost predvsem žensk v družbi.
- Določili bomo minimalno preživnino, povišali znesek nadomestila preživnine in določili formulo določanja preživnin za otroke, ki so v varstvo in vzgojo zaupani enemu od staršev.
- Nadgradili bomo zakonske določbe in dosledno izvajali ukrepe preventive in reševanja problematike družinskega nasilja in preprečevanja femicida (intimno-partnerski umor žensk). Žrtve nasilja so v večini ženske, otroci in starejši, katerih zaščito je treba okrepiti, uvesti pa tudi preventivne ukrepe za preprečevanje tovrstnega nasilja, ki je v Sloveniji razpoznan in pereč socialni problem.

POKOJNINE ZA VARNO STAROST

Pokojninski sistem v Sloveniji najbolj ogroženim ne omogoča varne starost in jih ne obvaruje pred revščino. Pokojnine v Sloveniji so prenizke, skoraj 300.000 upokojencev in upokojenk prejema pokojnino, nižjo od 700 evrov. Kar petina upokojencev in upokojenk živi z dohodki, nižjimi od praga tveganja revščine, med njimi je največ žensk. Pokojnine ves čas vztrajno padajo. Medtem ko je leta 1992 pokojnina znašala 78 % neto plače, je leta 2020 padla na le 57 %. Ključni razlog za nizke pokojnine so prenizki prispevki delodajalcev, ki so se leta 1996 nenadoma prepolovili, vlade pa so vse od takrat to radodarnost do kapitala kompenzirale z nižanjem pokojnin, krčenjem pravic in zaostrovanjem pogojev za upokojitev; vse to ob dejstvu, da pokojninsko blagajno vsako leto sofinancira državni proračun, leta 2020 v višini 1,2 milijarde evrov.

Raven pravic iz pokojninske in invalidske zakonodaje se je v obdobju zadnjih 30 let krčila. Sistemska zakonodaja se je od leta 1992 v celoti spremenila kar trikrat, z njo pa tudi načini in odstotki odmere pokojnin, izračun pokojnin, določanje osnov, zaostrovali so se pogoji za upokojitev, s ZPIZ-2 se je spremenil celo način usklajevanja. Iz sistema so se sistematično izločale pravice, ki so najranljivejšim zagotavljale vsaj minimum socialne varnosti. Ukinjene so bile državne pokojnine, varstveni dodatek je postal težko dostopna in pogojena socialna pomoč, s sprejetjem Zakona o dolgotrajni oskrbi pa je bil za približno 31.000 upokojencev in upokojenk ukinjen še dodatek za pomoč in postrežbo. Praktično nihče se ne upokoji pod pogoji, pod katerimi je plačeval prispevke za pokojnino. Pokojnine so z vsako reformo nižje, zaupanje v sistem pa se posledično krha. Vladna reforma leta 2019 je poskrbela predvsem za to, da

lahko že tako dobro plačani zaposleni, kot so menedžerji in menedžerke, visoki uradniki in uradnice, zdravniki in zdravnice ter profesorji in profesorice, ob plači prejemaajo še del pokojnine, pozabila pa na tiste, ki zaradi težaškega dela in slabih delovnih pogojev ne morejo delati v pozno starost. Poleg tega ni dvignila najnižjih pokojnin.

ODGOVORI LEVICE

Pokojninski sistem je treba postaviti na temelju solidarnosti, ki bo zagotovila predvidljivost, zanesljivost in zaupanje. Pokojnine bomo dvignili na raven, ki bo omogočala dostojno starost; prioriteta bodo najnižje pokojnine. Država ne sme več dopuščati, da ljudje, ki so celo življenje delali, starost preživijo v pomanjkanju. Sploh najnižji prejemki morajo predstavljati blazino, ki zagotavlja in omogoča varno in dostojno starost. Nasprotovali bomo dvigu upokojitvene starosti in zaostrovanju pogojev za upokojitev. V pokojninski sistem bomo vrnili socialne pravice, ki so bile iz njega izločene, kar bo izboljšalo materialni položaj najrevnejših upokojenecv in upokojenk. S povečanjem prispevkov delodajalcev bomo povečali razpoložljiva sredstva v pokojninski blagajni, saj Slovenija z 9,8-% deležem BDP, ki ga namenja za pokojnine, močno zaostaja za povprečjem Evropske unije, ki je 12,7 %.

Na pobudo in vztrajnost stranke Levica so bile v letu 2021 povišane zagotovljene pokojnine za polno delovno dobo, odpravljena pa je bila tudi krivica iz preteklosti, ko so brezposleni samoplačniki in samoplačnice plačevali prispevke za pokojninsko dobo, ne pa tudi za pokojninsko dobo brez dokupa, kar jim je trajno znižalo pokojnino oziroma zamaknilo upokojitveno starost. To so le prvi majhni koraki na poti k starosti, osvobodjeni revščine in negotovosti; to je cilj, ki ga bomo enako zavzeto zasledovali tudi v prihodnjem mandatu.

UKREPI

- Najnižje predčasne, starostne in invalidske pokojnine bomo dvignili na dostojno raven, zagotovljeno pokojnino za polno delovno dobo pa na raven minimalnih življenjskih stroškov, usklajenih z inflacijo (661,36 evra). Zagotovili bomo, da se nova zajamčena starostna pokojnina upošteva tudi pri odmeri vdovske in družinske pokojnine ter pri odmeri nadomestil iz invalidskega zavarovanja.
- Uredili bomo področje vdovskih pokojnin in zagotovili višje odmere tako vdovskih pokojnin kot dela vdovske pokojnine, ki je trenutno sramotno nizek.
- Pretekle pokojninske reforme so dvige najnižjih pokojnin predvidele zgolj za tiste, ki so se upokojili po spremembah zakona. Dvig najnižjih in zagotovljenih pokojnin bomo uveljavili tudi za nazaj, torej tudi za vse tiste, ki so se že upokojili.
- Izboljšali bomo razmerje med pokojnino in plačo upokojenca oziroma upokojenke pred upokojitvijo, tako da bomo povišali odstotek za odmero pokojnine in to povečanje uveljavili tudi za nazaj.
- Ob rednem usklajevanju se bodo vse pokojnine povečale za enak absoluten znesek; v nasprotju s sedanjim stanjem, ko se višje pokojnine povečajo bolj kot druge.
- Sredstva za povišanje pokojnin bomo pridobili tako, da bomo prispevke delodajalca postopoma izenačili s prispevki delavca oziroma delavke (15,5 %). S tem bi pridobili več kot 800 milijonov evrov sredstev brez negativnih vplivov na državni proračun. Dodatna sredstva bi pridobili z uvedbo prispevka za pokojninsko in invalidsko zavarovanje na dohodke od kapitala.
- Uvedli bomo solidarnostno dajatev na vse dohodke, iz katere se bo plačevala oskrba starostnikov in starostnic tako v domovih za starejše kot v obliki pomoči na domu. Financiranje skrbi za starejše bo javno in solidarno, brez tržnih zavarovanj.
- Zmanjšali bomo število zaporednih let v zavarovanju, na podlagi katerih se izračuna pokojninska osnova.

- Črtali bomo zakonske določbe o dvojnem statusu upokojencev in upokojenk. S tem bomo preprečili, da prejemniki in prejemnice delnih pokojnin garajo pozno v starost in ogrožajo svoje zdravje, vodstvenim kadrom v javnem sektorju, zdravnikom in zdravnicam ter univerzitetnim profesorjem in profesoricam pa bomo preprečili, da z vztrajanjem na položajih po izpolnitvi pogojev za upokojitev onemogočajo napredovanje mladih, perspektivnih kadrov.
- Kar 27.220 upokojencev živi z manj kot 300 evri na mesec, obenem pa je prejemnikov varstvenega dodatka zgolj okoli 18.000. Zato bomo v zakonodajo vnesli določbo, po kateri se bo varstveni dodatek brezpogojno odmeril vsem, ki prejemajo pokojnino, nižjo od varstvenega dodatka.
- Tistim zavarovancem in zavarovankam, ki so bili prostovoljno vključeni v obvezno pokojninsko in invalidsko zavarovanje in so neprekinjeno plačevali prispevke tudi po 1. 1. 2013 ter se kasneje invalidsko upokojili, bomo zagotovili, da se jim bo to obdobje štelo v pokojninsko dobo brez dokupa.
- Opravili bomo revizijo preteklih pokojninskih reform ter pripravili natančen pregled socialne in materialne škode, ki je bila storjena upokojencem in upokojenkam.
- Nasprotovali bomo vsakemu poizkusu dvigovanja upokojitvene starosti. Namesto tega naj se zaposlijo mladi, ki izgorevajo v prekarnih zaposlitvah ali kot brezposelni opravljajo funkcijo rezervne armade delovne sile.
- Nasprotovali bomo prodaji ali prenosu stanovanjskega sklada ZPIZ na demografski sklad. Spodbujali bomo povečanje števila nepremičnin stanovanjskega sklada ZPIZ.
- Krepili bomo prvi javni steber pokojninskega in invalidskega zavarovanja, saj je edini, ki zagotavlja univerzalno in enakopravno financiranje pravic ter ni podvržen tržnim špekulacijam. Nasprotovali bomo širjenju zasebnih pokojninskih zavarovanj in skladov.

ENAKE MOŽNOSTI ZA VSE

Kapitalizem ni samo sistem razrednega izkoriščanja in zapostavljanja, ampak tudi izkoriščanja in zapostavljanja na podlagi spola, starosti, etničnosti, narodnosti, rase in drugih osebnih okoliščin. Odprava vseh vrst diskriminacije je temeljni pogoj za pravičnejšo, strpnejšo in vključujočo družbo prihodnosti.

Ženske so pogosto izkoriščane dvakrat: na delovnem mestu in v družini. Opravijo večino neplačanega skrbstvenega dela, zaposlujejo se v slabše plačanih, t. i. feminiziranih poklicih, za enako delo prejemajo nižje plačilo in posledično nižjo pokojnino. V deželah nekdanjih evropskih socializmov je z restavracijo kapitalizma sovpadla tudi repatriarhalizacija družbe. Krepijo se pritiski na reproduktivne pravice žensk (npr. pozivi k prepovedi splava), plačna in posledično pokojninska neenakost, s krhanjem socialne države pa naraščajo tudi bremena, ki jih v gospodinjstvu, družini in skrbstvu nosijo predvsem ženske. Vseživljenjska plačna neenakost vodi v občutne razlike v pokojninah in v pokojninsko vrzel, ki je eden od pglavitnih razlogov za večjo socialno in ekonomsko ogroženost žensk. Enakost žensk in moških na področjih zaposlovanja, izobraževanja, zdravja in politične zastopanosti ostaja nedosežena. Dostop žensk do politične participacije in procesov odločanja v vseh segmentih dela in življenja ni zadovoljiv. Kljub spolnim kvotam v polju aktivne udeležbe žensk v sistemu demokratičnega odločanja in razvoja politik so ženske še vedno zapostavljene. Reprodukivne pravice žensk so bile izborjene skozi trd boj, a se vedno znova znajdejo na udaru patriarhalnega kapitalizma.

Ohranja se diskriminacija LGBT+ oseb na področju družinskega življenja, saj se jim še vedno odreka pravica do zakonske zveze in posvojitve otrok. Samske ženske in ženske v istospolni zvezi še vedno nimajo pravice do biomedicinske pomoči pri oploditvi. Povečuje se vpliv organizacij in gibanj, zlasti Rimskokatoliške cerkve, ki bi rada vsem prebivalcem in prebivalkam, četudi niso njihovi člani in članice, diktirala, kako naj živijo. Tujci in tujke ter vsi drugačni so spet grešni kozli za brezposelnost, revščino in druge negativne socialne posledice kapitalističnih družbenih odnosov. Romske skupnosti še vedno živijo v pomanjkanju in neurejenih življenjskih pogojih, ki jim preprečujejo, da bi se na enakovreden in enakopraven način vključili v družbo. Z diskriminacijo na področju dela in dostopa do socialne varnosti se soočajo priseljenci in priseljenke ter tujci in tujke, ki v Sloveniji pogosto opravljajo dela, ki jih nihče drug noče, nato pa navkljub svojemu prispevku v socialno blagajno niso upravičeni do pravic, politika pa jih pogosto obklada še z žaljivimi obtožbami o izkoriščanju socialne države. Tujci in tujke so pogosto žrtve gospodarskega kriminala, goljufij s strani delodajalcev, praznih obljub, manipuliranja, izsiljevanja in izkoriščanja ter pomanjkljive socialne in pravne zaščite. S podobnimi težavami se soočajo tudi begunci in begunke, priseljenci in priseljenke ter osebe v azilnih postopkih, ki jim je onemogočena pravica do dela, medtem ko se soočajo z etiketiranjem, poniževanjem in šikaniranjem tudi s strani oseb, ki zasedajo javne funkcije.

ODGOVORI LEVICE

Zavzemamo se za enakopravno in nediskriminatorno obravnavo vseh, ne glede na spol, starost, etničnost, narodnost, spolno usmerjenost in druge osebne okoliščine. Pri tem je nujno, da sistemi socialne države prepoznajo materialno, družbeno, kulturno in drugo pomanjkanje ali okoliščine, ki skupinam ter posameznikom in posameznicam onemogočajo doseganje enakih možnosti, družbeno in politično življenje ter samoaktualizacijo. Poznavanje večplastnosti razmer, znotraj katerih je onemogočeno ali oteženo doseganje enakih možnosti, je treba odpravljati s spodbudnimi ukrepi in pozitivno diskriminacijo, nikakor pa ne s stigmatizacijo, represijo, kaznovanjem in individualizacijo družbenih problemov.

Še naprej bomo zagovarjali pravico do svobodnega odločanja o rojstvu otrok in nasprotovali vsem poskusom desnice, da to pravico omejujejo. Borili se bomo proti repatriarhalizaciji družbe. Branili bomo ustavne reproduktivne pravice žensk ter se borili proti plačni, poklicni in politični neenakosti med spoli. Prav tako bomo ostro nasprotovali vsakršni diskriminaciji in stigmatizaciji oseb glede na njihovo spolno usmerjenost, še posebej na področju družinskega življenja. Borili se bomo proti pritiskom konservativnih sil, da bi diktirale življenje prebivalcev in prebivalk ter jim posredno ali neposredno vsiljevale lastno moralo in predpisovale način življenja.

UKREPI

- Z zagotovitvijo dodatnih namenskih finančnih sredstev občinam in uvedbo moratorija na prodajo zemljišč bomo pripadnikom in pripadnicam romske skupnosti zagotovili ureditev bivanjskih razmer ter dostop do pitne vode, kanalizacije in elektrike. Zanje bomo zagotovili sistemsko pomoč pri izobraževanju in spodbude pri zaposlovanju.
- Izboljšali bomo položaj narodnih skupnosti pripadnikov in pripadnic narodov nekdanje SFRJ v Republiki Sloveniji ter jim s spremembo ustave zagotovili svobodno izražanje njihove kulture in uporabo njihovega jezika in pisave.

- Vsem priseljencem in priseljenkam bomo zagotovili več brezplačnih oblik učenja slovenščine in vključevanja v družbo. Posebej bomo pozorni na ženske, ki ostajajo doma in imajo zato najslabše možnosti za integracijo.
- Olajšali bomo pridobitev statusa begunca in izboljšali položaj beguncev in begunk, odstranili rezilno žico in druge “tehnične ovire” z meje ter zagotovili varne migracijske poti.
- Vsem, tudi tujcem in tujkam iz tretjih držav ter prosilcem in prosilkam za azil, bomo zagotovili dostop do osnovnega plačilnega računa.
- Olajšali bomo postopke in pogoje za združitev družine tujca oziroma tujke, ki prebiva in dela v Sloveniji.
- Zagotovili bomo enake pravice za LGBT+ osebe in uzakonili pravno priznanje spola po načelu samoopredelitve.
- Zagotovili bomo spolno občutljivo zdravstveno varstvo vsem ženskam in deklicam ne glede na starost, socialni status, kraj bivanja, poreklo, migrantski status; upošteva naj se raznolikost žensk in ranljivih skupin žensk.
- Prizadevali si bomo za zakonske in družbene pogoje, v katerih sta reproduktivno zdravje in pravica do biomedicinske pomoči pri ohranjanju reproduktivnega zdravja in reproduktivnih možnosti in izbir povsem izenačena za vse ljudi.
- Na podlagi dopolnjene zakonodaje bomo dosledno preprečevali spolno diskriminatorne razmere v delovnih kolektivih, v kariernem poteku posameznikov in posameznic ter v polju javnosti in politike.
- Prizadevali si bomo sistemsko preprečevati ekonomsko degradacijo zaposlenih v t. i. spolno preferenčnih (feminiziranih, maskuliniziranih) poklicih in zagotavljati enake karierni možnosti v teh poklicih ne glede na spol.
- Sistemsko bomo podprli ukrepe, ki pospešujejo doseganje enakomerne zastopanosti spolov v procesih družbenega življenja in odločanja na nacionalni in lokalni ravni, tudi z uveljavljanjem kvot.
- V sklopu reševanja družbene problematike revščine bomo zagotovili pravično socialno skrbstveno in pokojninsko politiko predvsem do statistično najrevnejše nacionalne populacije, tj. žensk po 65. letu starosti, tudi s pozitivno diskriminatornimi ukrepi.
- Prizadevali si bomo za sprejem strategije za preprečevanje nasilja nad ženskami in otroki ter bolj celovit pristop k reševanju te problematike.

INFRASTRUKTURA SOLIDARNOSTI

3

V zdravstvenem sistemu se srečujemo s posledicami tihe privatizacije. Na papirju zapisane pravice do izbranega družinskega zdravnika oziroma zdravnice ne more uveljavljati kar 130.000 prebivalcev in prebivalk Slovenije, več kot 200.000 žensk, starejših od 13 let, je brez izbranega ginekologa oziroma ginekologinje, brez izbranega zobozdravnika oziroma zobozdravnice pa je kar pol milijona ljudi. Tudi ljudje, ki imajo opredeljenega družinskega zdravnika oziroma zdravnico, do njega oziroma nje težko pridejo, saj družinskih zdravnikov in zdravnic močno primanjkuje. Na mnogo področjih zdravstvenega varstva so čakalne dobe nesprejemljivo dolge, zato nastajajo trajne in nepopravljive posledice. Čas, odmerjen za klinični pregled, je pogosto prekratek, da bi omogočal kakovostno obravnavo. Še nedolgo nazaj je bila pravica do kakovostnega zobozdravstvenega varstva samoumevna; danes postaja za ljudi z omejenimi finančnimi sredstvi praktično nedostopna. Ne smemo dopustiti, da se napaka ponovi tudi v drugih sferah zdravstvenega varstva. Okoli 100.000 oseb nima niti dopolnilnega zdravstvenega zavarovanja, kar pomeni, da so zdravstveno tveganje v celoti prevzeli nase ali da si zavarovanja enostavno ne morejo privoščiti, kar velja predvsem za revne upokojujence in upokojujence. Medtem zasebne zavarovalnice v svoje žepe vsako leto pospravijo približno 50 milijonov evrov iz naslova dopolnilnega zdravstvenega zavarovanja.

Računsko sodišče je v letu 2021 razkrilo, da v slovenskem javnem zdravstvu v preteklih 13 letih praktično ni bilo načrtovanja zdravstvene politike. Čeprav vemo, da je primarno zdravstvo najcenejše in najučinkovitejše pri zagotavljanju zdravja ljudi, so se specializacije razpisovale glede na prestižnost, kompleksnost in predvsem donosnost panoge. Za družinsko medicino tu ni bilo ne mesta ne interesa. Koncesije so se podeljevale na podlagi interesov zasebnikov, ki so dobivali koncesije, ne pa na podlagi ugotovljenih potreb.

V času epidemije covid-19 smo namesto krepitev javnega zdravstva spremljali njegovo sistematično razgradnjo in privatizacijo. Komercialne zavarovalnice so več kot 60 milijonov evrov nerealiziranih premij izrabile za razvoj sistemov dodatnih in nadstandardnih zavarovanj za preskakovanje vrst. Zavarovalniški zdravstveni trg je v razcvetu, dostopnost do zdravstvenih storitev pa na najnižji ravni v zadnjih 30 letih. Plačil iz žepa je za več kot pol milijarde evrov letno, vse več je doplačil za zdravila in druge storitve, premije dopolnilnega zavarovanja pa letijo v nebo. Komercialne zavarovalnice so v času epidemije lastniško vstopile v najbolj dobičkonosne zasebne zdravstvene centre, vlada pa jim je omogočila, da nakopičene premije dopolnilnega zavarovanja pod pretvezo skrajševanja čakalnih vrst prelijejo iz enega v drug žep in v profite zasebnikov.

Podatki kažejo, da je največ podjemnih pogodb v javnem zdravstvu sklenjenih prav v dejavnostih diagnostičnih storitev, tam, kjer so čakalne dobe najdaljše, zasebnih akterjev pa največ. Nacionalni razpis, ki naj bi skrajšal čakalne vrste, so izvedli v obsegu pičlih 6 % načrta, kar je posreden dokaz, da težava ni v pomanjkanju denarja. Čakalni seznam, ki bi morali biti osnova za skrajševanje čakalnih vrst, so se izkazali za nepregledne, nepopolne, celo neobstoječe.

ODGOVORI LEVICE

Javni zdravstveni sistemi so edini, ki lahko zagotavljajo univerzalno dostopnost do storitev, edini, ki razlik med ljudmi ter med zdravstvenimi delavci in delavkami ne poglobljajo, ampak jih odpravljajo, ob tem pa so tudi najcenejši in najučinkovitejši. Zato bomo ohranjali in okrepili javni zdravstveni sistem z dodatnimi sredstvi in se uprli pritiskom, usmerjenim k njegovi razgradnji in privatizaciji.

Z dodatnimi sredstvi, predvsem za krepitev primarne ravni zdravstvenega varstva, pospešenim uvozom zdravstvenega kadra in povečanjem kapacitet medicinskih fakultet bomo skrajšali čakalne vrste. V obvezno zdravstveno zavarovanje bomo vključili vse prebivalce in prebivalke ter razširili košarico pravic, zlasti v zobozdravstvu. Ukinili bomo dopolnilno zdravstveno zavarovanje in ga ob ohranjanju iste ravni pravic vključili v obvezno. Na ta način bomo zagotovili dodatna sredstva za zdravstveno blagajno ter vzpostavili bolj solidaren in pravičen način plačevanja zdravstvenega zavarovanja. Ustanovili bomo javno podjetje za nabavo medicinskih materialov in zdravil ter na ta način omejili korupcijo in dobičkarstvo na tem področju.

Zdravniško službo bomo določili kot javno službo posebnega pomena in zagotovili, da bodo zdravniki in zdravnice ostali v javnem sistemu. Onemogočili bomo outsourcanje dejavnosti in popoldansko delo ter druge oblike dopolnilnega dela zdravnikov in zdravnic. Pripoznali bomo ključno mesto zdravstvene nege v zdravstvenem sistemu in poskrbeli za dostojno plačilo, sprejeli standarde in normative za dejavnost ter poseben zakon za področje zdravstvene nege.

UKREPI

FINANCIRANJE JAVNEGA ZDRAVJA

- Za zdravstvo bomo namenili več proračunskih sredstev in s tem zmanjšali plačila iz žepa. Izvedli bomo prehod v mešani sistem financiranja zdravstva, kjer bo poleg prispevkov večjo vlogo imelo financiranje iz proračuna. Povečali bomo investicijske odhodke za nakup opreme v javnih bolnišnicah in višino investicij v integralno infrastrukturo.

- Zagotovili bomo izdatno proračunsko financiranje primarne ravni zdravstvenega varstva. Zakonodaja to omogoča, zatečeno stanje pa to od nas tudi terja. Z okrepljeno primarno ravno bomo razbremenili sekundarno, s tem pa aktivno skrajšali čakalne dobe.
- V zakonodajo bomo vnesli varovalko, ki bo zagotavljala, da v primeru krize kapitalistične ekonomije in povečane brezposelnosti sofinanciranje zdravstvene blagajne zagotavlja proračun Republike Slovenije.
- Dopolnilno zdravstveno zavarovanje bomo ob ohranitvi iste ravni pravic prenesli v obvezno ter zagotovili proporcionalno, pravično in solidarno financiranje z dvigom prispevnih stopenj in obdavčitvij dohodkov iz kapitala. Velika večina prebivalcev in prebivalke bo plačevala manj, kot plačujejo zdaj zavarovalnicam. 60 milijonov evrov, ki jih zavarovalnice zdaj vodijo kor obratovalne stroške, bo preusmerjenih v javni zdravstveni sistem.
- Korupcijo in visoke provizije pri dobavi medicinskih materialov bomo odpravili z ustanovitvijo javnega podjetja za nabavo medicinskih materialov in zdravil, ki bo izrinilo privatne posrednike. Dobiček podjetja se bo vrnil v zdravstveni sistem.
- Zagotovili bomo sredstva za modernizacijo zdravstvenih domov in bolnišnic. Zato ne bo več treba podeljevati koncesij, se zatekati k akcijam zbiranja zamaškov ali se zanašati na arbitrarno dobrodelnost za nabavo nujno potrebnih medicinskih naprav.

IZVAJANJE ZDRAVSTVENE DEJAVNOSTI IN ODPRAVA ČAKALNIH VRST

- Ustavili bomo podeljevanje koncesij in poskrbeli, da bodo koncesionarji delovali neprofitno in da bodo presežke vračali v javni zdravstveni sistem. Koncesionarji niso niti zavezani k upoštevanju plačnega sistema za javne uslužbenke in uslužbenke niti jim presežka prihodkov nad odhodki ni treba porabiti za razvoj zdravstvene dejavnosti, kot to velja za javne zdravstvene zavode. Posledično lahko z javnim denarjem ustvarjajo profit, kar pomeni, da jih ne vodi motiv javnega zdravja, ampak profitni.

- V primeru težav pri iskanju izbranega zdravnika oziroma zdravnice, zobozdravnika oziroma zobozdravnice, pediatra oziroma pediatrije ali ginekologa oziroma ginekologinje bodo lahko iskalci in iskalke svojo zahtevo vložili na območno enoto ZZS, ta pa jim bo dolžan v dveh tednih najti zdravnika oziroma zdravnico.
- Odpravili bomo škodljive zakonodajne spremembe, ki omogočajo zdravniški zbornici vodenje cehovske politike na račun javnega zdravja. Strokovne izpite bo izvajalo ministrstvo za zdravje, osnovna licenca bo ukinjena, institut odgovornega nosilca zdravstvene dejavnosti pa bo uveljavljen v celoti, kot je bilo v osnovi zamišljeno. Ohranili bomo določbo, po kateri sekundarij oziroma sekundarijka v okviru izbirnega dela sekundariata prve tri mesece opravi na področju družinske oziroma urgentne medicine.
- Ukinili bomo outsourcing podpornih dejavnosti v javnih zavodih. S tem bomo preprečili socialni dumping ter neenakosti, ki so še posebej prišle do izraza ob podeljevanju koronskih dodatkov, iz prejemanja katerih so bili ti delavci in delavke izvzeti.
- Področje duševnega zdravja bomo uredili celovito znotraj javnega sistema. Povečali bomo dostopnost javnih izvajalcev ter večjo pozornost namenili preventivnim programom in dejavnostim.
- Zakrpati bomo privatizacijske luknje v Zakonu o zdravstveni dejavnosti in onemogočili zaslužkarstvo. Onemogočili bomo profitno dejavnost koncesionarjev, črtali bomo določbe, ki omogočajo dopolnilno delo zdravnikov in zdravnic, ter javnim zavodom onemogočili outsourcing celotnih programov zdravstvene dejavnosti na čiste zasebnike.
- Sprejeli bomo standarde in normative za zaposlene v zdravstveni negi ter pripravili krovni zakon s področja zdravstvene in babiške nege. Delavcem in delavkam v zdravstveni negi bomo zagotovili pošteno in dostojno plačilo v skladu z zahtevnostjo dela, ki ga opravljajo.
- Uzakonili bomo obveze, da zdravniki in zdravnice po končani specializaciji za čas dvakratnega obdobja specializacije ostanejo zaposleni v javnem zdravstvenem sistemu.
- Dvignili bomo plače najslabše plačanim zdravstvenim delavcem in delavkam (medicinski tehnike in sestre, fizioterapevti in fizioterapevtke, radiološki inženirji in inženirke, delovni terapevti in terapevtke, babice idr.).

- Javno mrežo bomo širili na način, da bo vsem prebivalcem in prebivalkam zagotovljena enakopravna dostopnost do zdravnika oziroma zdravnice.
- Nadgradili bomo že obstoječe programe za promocijo zdravja s ciljem opolnomočenja posameznika oziroma posameznice v skrbi za zdravje in izboljšali nabor javno dostopnih programov krepitev zdravja. S koordinirano akcijo ozaveščanja o zgodnjih simptomih raka, širitvijo strokovno utemeljenih presejalnih programov ter boljšo dosegljivostjo družinskih zdravnikov in zdravnic ter specialistov in specialistk bomo zmanjšali breme umrljivosti zaradi raka.

ČAKALNE DOBE

- V središče sistema bomo postavili primarno raven zdravstvenega varstva, s čimer bomo najbolj učinkovito odgovorili na zdravstvene potrebe prebivalk in prebivalcev. S krepitevijo primarne ravni bomo razbremenili sekundarno raven in posledično skrajšali čakalne vrste.
- Prepovedali bomo dopolnilno delo v zasebnem sektorju zdravnikom in zdravnicam, zaposlenim v javnem sektorju. Zdravstvene delavce in delavke bomo spodbujali, da dodatno delo za plačilo opravijo v javnih zavodih, koncesionarje pa, da se vrnejo v javni sistem. Popoldansko delo je za zdravnike in zdravnice bolj privlačno, a z njegovim opravljanjem aktivno podaljšujejo čakalne dobe v javnem sistemu.
- Uredili bomo registre čakalnih dob, tako da bodo ustrezali dejanskemu stanju. S tem bomo pridobili dejanski pregled obstoječih kapacitet in obremenitev, ki je predpogoj za učinkovito načrtovanje zdravstvene dejavnosti.
- Ugotovljene čakalne dobe bomo odpravili z dodatnim sofinanciranjem programov, ki jih ZZS plačuje po realizaciji.
- Zavoljo skrajševanja čakalnih vrst bomo avtomatizirali napotovanje pacientov in pacientk k zdravnikom specialistom in zdravnicam specialistkam po kriterijih najkrajše čakalne vrste in oddaljenosti od prebivališča. Pri tem bomo ohranili pravico pacienta oziroma pacientke do izbire, če k dodeljenemu zdravniku oziroma zdravnici ne bo želel. Zgolj z avtomatično dodelitvijo specialista oziroma specialistke bi lahko čakalne dobe skrajšali za tretjino.

- Ukinili bomo izvajanje samoplačniških storitev, kritih iz obveznega zdravstvenega zavarovanja, v javnih bolnišnicah. Ob trenutnih čakalnih dobah naj kadri delujejo v javnem sistemu, ne pa za privatne profite.
- Sistem glavarin bomo prilagodili zdravstvenim potrebam prebivalstva. Za namene ekspeditivnega uvoza tujega zdravstvenega kadra bomo vzpostavili aktivno sodelovanje med lokalno samoupravo in ministrstvom za zdravje.
- Poenotili bomo informacijski sistem v javni zdravstveni mreži.
- Ustvarili bomo pogoje za povečanje števila vpisnih mest na medicinskih fakultetah.

PRAVICA DO ZDRAVJA

- V obvezno zdravstveno zavarovanje bomo vključili vse prebivalce in prebivalke.
- Dostop do zdravstvenih storitev bomo omogočili tujim delavcem in delavkam ter prosilcem in prosilkam za azil. Brez zdravstvene oskrbe ne bo ostal nihče.
- Košarico pravic bomo razširili, zlasti v zobozdravstvu, kjer doplačujemo celo osnovne storitve. Košarica bo zajemala preventivno dejavnost, zobno higieno, zdravljenje kariesa, endodontsko in paradontološko dejavnost, ortodontsko zdravljenje otrok in odraslih, fiksno protetično oskrbo zobnih vrzeli, snemne zobne proteze in pripadajoče pravice do zobnih implantantov v primeru brezzobe spodnje čeljustnice ter polno kritje kirurških posegov. Spodbujali bomo dodatne preventivne preglede za odrasle, da bo obisk pri zobozdravniku oziroma zobozdravnici vsaj enkrat letno postal standard. Omogočili bomo vrnitev prekarnih zobozdravnikov in zobozdravnic v javni sistem.
- Nadomestila med začasno zadržanostjo od dela, ki gredo v breme ZZZS, bomo vrnili na raven pred sprejetjem Zakona za uravnoteženje javnih financ, ki jih je znižal za 10 odstotnih točk.
- Vzpostavili bomo sistem prepoznavanja in priznavanja poklicnih bolezni, s čimer bomo zagotovili pravično obravnavo delovnih invalidov in invalidk ter dostojne invalidske pokojnine.
- Zagotovili bomo, da bodo vsa priporočljiva cepljenja javno financirana in brezplačna (npr. proti pnevmokoknim okužbam, klopnemu meningoencefalitisu (KME) ter humanim papiloma virusom (HPV)).

- Z ukrepi na področju delovne, socialne in okoljske zakonodaje bomo vzpostavili režim, ki bo posamezniku oziroma posameznici omogočil zdravo življenje. Z odpravo prekarizacije in krepitevjo delavskih pravic se bomo borili proti izgorelosti, depresiji in drugim oblikam mentalnih in psihičnih težav, s katerimi se vse več soočajo delavci in delavke.
- Vzpostavili bomo celovit sistem na področju preventivne dejavnosti. Sistemsko krepitev zdravja bomo omogočili z organizacijo rekreativne telesne dejavnosti v sklopu delovnega časa in na stroške delodajalca. Širili bomo obseg preventivnih programov in namenili dodatna sredstva za njihovo izvajanje preventivne programe.
- Prizadevali si bomo za zakonske in družbene pogoje, v katerih sta reproduktivno zdravje in pravica do biomedicinske pomoči pri ohranjanju reproduktivnega zdravja in reproduktivnih možnosti in izbor povsem izenačena za vse ljudi.
- Omejili bomo vsebnost dodanega sladkorja v živilih.
- Oskrba s krvjo in krvnimi pripravki bo ostala javna.
- Zagotovili bomo, da se medicina dela, prometa in športa ter varnost pri delu izvajata zgolj in izključno kot javni službi. Zdravje in varnost na delovnem mestu sta prepomembni, da bi ju prepuščali zaslužkarjem na trgu.
- Sistem e-naročanja bomo uredili tako, da izvajalci ne bodo imeli možnosti zavajanja z datumi in čakalnimi dobami.
- Sistemsko bomo uredili področje evtanazije. V izbranih in indiciranih primerih, ob vnaprej izraženi volji, kroničnih boleznih z dolgotrajnim potekom in ob strogi regulaciji bo ta legalizirana.

UNIVERZALNA IN SOLIDARNA DOLGOTRAJNA OSKRBA IN POMOČ PRI SAMOSTOJNEM ŽIVLJENJU

Politika zadnjih 30 let je tako zdravstveni kot socialnovarstveni sistem postopoma privatizirala, dostopnost in obseg socialnih pravic sta se krčila, zdravstvo pa se je podražilo in z zadnjimi privatizacijskimi ukrepi postaja nedostopno. Na takšnih temeljih sistema dolgotrajne oskrbe ni možno postaviti, kar se je pokazalo tudi s sprejetim predlogom zakona o dolgotrajni oskrbi v letu 2021. Sprejeti zakon dolgoročno ne ureja sistema financiranja dolgotrajne oskrbe, dejavnost izvajanja prepušča zasebnim izvajalcem in tujim korporacijam, obenem pa obstoječim (družinski pomočnik oziroma pomočnica in osebni asistent oziroma asistentka) dodaja nove institute socialnega dumpinga na področju skrbstvenega dela ter ukinja pridobljene pravice iz naslova pokojninske in invalidske zakonodaje.

Počasna privatizacija institucionalne dolgotrajne oskrbe se je nadaljevala tudi pod prejšnjo vlado, ki je izvedla dva razpisa za koncesije in s tem zagotovila dodatne profite zasebnikom ter stroške dolgotrajne oskrbe prevaila na oskrbovance in oskrbovanke. Neposredna posledica nedavnih razpisov za nove koncesije na področju domske oskrbe je vse več zasebnih domov, ki lahko na podlagi podzakonskih aktov prebivalcem in prebivalkam domov zaračunavajo višje cene oskrbe, kot veljajo v javnih domovih. Namesto da bi država gradila javne domove in na ta način reševala problem 12.000 starejših, ki bi posteljo v domu potrebovali takoj, se domska oskrba postopno privatizira ter s tem dokazano draži oziroma postaja vse manj dostopna.

Na področju osebne asistencije država dopušča popoln razkroj delavskih pravic in liberalizacijo področja. Osebna asistenca se izvaja kot tržna dejavnost, delavci in delavke v poklicu pa so izpostavljeni prekarnim in celo nezakonitim oblikam dela. Trenutna ureditev je povzročila porast strokovno neusposobljenih izvajalcev osebne asistencije, po drugi strani pa porast samozaposlovanja, tudi prisilnega.

ODGOVORI LEVICE

Poskrbeli bomo za gradnjo javnih domov in ostale nastanitvene infrastrukture, koncesije pa bomo postopno ukinjali. Osebne asistente in asistentke bomo vključili v javno službo kot javne uslužbenke in uslužbenke, prepovedali outsourcing in prekarizacijo tako na področju zdravstvene in socialnovarstvene oskrbe kot tudi v dopolnilnih dejavnostih. Zagotovili bomo stabilen vir financiranja prek prispevnih stopenj, dodatna sredstva zagotovili z obdavčitvijo kapitala in vzpostavili mehanizem proračunskega sofinanciranja dolgotrajne oskrbe v primeru presežka odhodkov nad prihodki. Osebnim asistentom in asistentkam bomo zagotovili delavske pravice, kot so varstvo pred odpovedjo, dopust, minimalna plača in regres.

UKREPI

- Sprejeli bomo nov zakon o dolgotrajni oskrbi, ki bo slednjo določil kot javno službo in ne tržno dejavnost. Vseboval bo pravično financiranje dolgotrajne oskrbe, vse delavce in delavke na tem področju pa bo vključil v javni sistem, s čimer bodo postali redno zaposleni javni uslužbenci in uslužbenke.
- Zgradili bomo nove javne domove za starejše, negovalne domove in domove četrte generacije za bivanje v skupnosti.
- Zavzemali se bomo za deinstitucionalizacijo institucij na področju dolgotrajne oskrbe. Vključenost v javni sistem in zadostno financiranje bosta omogočila organizacijo dela, ki bo oskrbovancem in

- oskrbovankam omogočala največjo mero samostojnosti in svobode.
- Zagotovili bomo univerzalno dostopnost dolgotrajne oskrbe, tako da nikomur ne bo treba pod prisilo in za minimalno kompenzacijo ostati doma. Preoblikovali bomo institut alternativnega izvajanja dolgotrajne oskrbe, tako da bo ta oblika izključno odločitev posameznika oziroma posameznice.
- Zasebnim izvajalcem dolgotrajne oskrbe s koncesijo bomo preprečili zaslužkarstvo, tako da jim pri določanju cen oskrbe ne bomo več upoštevali stroškov financiranja ali nadomestila za vloženi kapital.
- Preprečili bomo dvojno zaračunavanje storitev v domovih za starejše in jasno določili, da se storitve socialne oskrbe (pomoč pri vzdrževanju osebne higiene, izvajanju dnevnih aktivnosti ter pomoč pri vstajanju, oblačenju, premikanju, hoji, komunikaciji in orientaciji) ne smejo zaračunavati.
- Omogočili bomo, da revni starejši ohranijo pravico do varstvenega dodatka tudi, če se odločijo za bivanje v domu starejših, in jih s tem pomagali pri kritju stroškov oskrbe in jim omogočili razpolaganje z lastnim dohodkom. Ukinili bomo omejitev dedovanja za zapustnike in zapustnice, ki uveljavljajo pravico do oprostitev plačil socialnovarstvenih storitev in prispevka k plačilu sredstev, namenjenih za plačilo oziroma doplačilo pravic družinskega pomočnika oziroma pomočnice.
- Na ravni centrov za socialno delo, domov za starejše, pomoči na domu in storitev v skupnosti bomo vzpostavili sistem pomoči starejšim, ki bo upravičencem in upravičenkam do storitev in denarnih pomoči ter subvencij pomagal pri vlaganju vlog za uveljavitev pravic, ki jim pripadajo.

STANOVANJA ZA VSE

Ob osamosvojitvi se je Slovenija z nepremišljeno razprodajo fonda javnih stanovanj odpovedala stanovanjski politiki. V privatizaciji, ki jo je omogočil t. i. Jazbinškov zakon, je bilo od okoli 230.000 takratnih družbenih stanovanj prodanih več kot 160.000, v povprečju za ceno ene stoenke. Država je čez noč ostala brez vsakršne stanovanjske politike in od tedaj stanovanjsko vprašanje reševala tako, da ga je prepuščala stihiji trga, na katerem so se stanovanja menjavala kot vsako drugo blago: glede na sposobnost plačila.

Ves čas vladavine prostega trga na področju stanovanjske oskrbe je država sistematično zanemarjala gradnjo javnih najemnih stanovanj. To je privedlo do stanja, ko so v Sloveniji cene stanovanj in tržnih najemnin glede na kupno moč prebivalstva med najvišjimi v Evropi. V večjih slovenskih mestih so se stanovanja spremenila v naložbe, ki si jih lahko privoščijo samo še bogati. Tako smo v velikih mestih in turističnih krajih priča množični gradnji luksuznih stanovanj, ki so namenjena oddaji za kratkoročni najem turistom prek spletnih platform ali pa ostajajo popolnoma prazna in služijo samo za parkirišče denarja tistih, ki ga imajo več, kot ga potrebujejo. Na ravni države naj bi imeli po nekaterih ocenah tudi zaradi navedenih razlogov kar 175.000 praznih stanovanj.

Ob tem je razprodaja javnih najemnih stanovanj povzročila zelo razpršeno lastniško strukturo praktično vseh večstanovanjskih stavb v Sloveniji. Ta fond je danes v povprečju starejši od 40 let in je potreben korenite sanacije, ki je mnogi stanovalci in stanovalke finančno ne bodo mogli podpreti, s čimer se v veliki meri ovira kakršnokoli prenovo stavb. Nizki standard stanovanj (po stanovanjski površini na prebivalca smo na repu Evropske unije), materialna

dotrajanost fonda in zasebna lastniška struktura pomenijo, da se bo stanovanjski problem še zaostroval.

ODGOVORI LEVICE

Povišali bomo proračunska sredstva za Stanovanjski sklad Republike Slovenije, da bo lahko do leta 2030 zgradil 30.000 javnih neprofitnih stanovanj. Podprli bomo razvoj stanovanjskih zadrug in drugih neprofitnih stanovanjskih organizacij, ki izvajajo javni interes na področju stanovanjske preskrbe. Okrepili bomo regulacijo najemnega trga z omejevanjem višine tržnih najemnin. Uvedli bomo progresivni davek na nepremičnine in rente iz oddajanja stanovanj, davek na prazna stanovanja, davek na dedovanje nepremičnin velikih vrednosti, ki presega potrebo dedičev. Na ta način bodo stanovanja manj privlačna kot finančne naložbe, kar bo aktiviralo obstoječa nenaseljena stanovanja na območjih, kjer jih primanjkuje, ter vodilo v znižanje cen in večjo ponudbo stanovanj na trgu za primere bodočih gradenj.

UKREPI

IZGRADNJA JAVNEGA STANOVANJSKEGA FONDA

- Dokapitalizacija in preusmeritev Stanovanjskega sklada Republike Slovenije (SSRS): Proračunska sredstva za stanovanjski sklad bomo zvišali na raven, ki bo zagotovila vsaj 30.000 javnih najemnih stanovanjskih enot do leta 2030. Postavko za stanovanjsko politiko bomo tako dvignili na 1 % BDP (ali na 0,4 %, kot je povprečje Evropske unije, namenjeno za gradnjo).
- Vse nepremičnine, primerne za stanovanjsko gradnjo, bomo prenesli z DUTB na SSRS.
- Vzpostavili bomo poseben fond državnih stanovanj za nudenje začasnih nastanitev deložiranim osebam in družinam ter brezdomcem in brezdomkam v času reševanja njihovega stanovanjskega vprašanja.

- Vsa javna stanovanja kot tudi vse zasebne gradnje bodo morali biti urbanistično zasnovani tako, da bodo poleg zadovoljevanja golih bivanjskih potreb ljudi skrbeli tudi za druge potrebe, kot so potreba po izobraževanju, zdravstvenem in socialnem skrbstvu, po športu in rekreaciji ter po kulturi.
- Delodajalce z velikim številom zaposlenih bomo zavezali, da zagotovijo fond najemnih stanovanj za lastne zaposlene, ki si primernega najema drugače ne morejo zagotoviti.

SOCIALNA STANOVANJSKA DAVČNA POLITIKA

- **Progresivni davek na nepremičnine:** Uvedli bomo pravičen davek na nepremičnine, ki bo bolj obdavčil tiste z več stanovanjskimi nepremičninami, kot jih potrebujejo za lastno gospodinjstvo, medtem ko ostali ne bodo plačevali davka, višjega od današnjega nadomestila za uporabo stavbnega zemljišča.
- **Visoka obdavčitev praznih stanovanj:** Uvedli bomo posebno mesečno obdavčitev za lastnike vseh tistih stanovanj, ki so nenaseljena.
- **Vključitev davka na dedovanje za vse nepremičnine velikih vrednosti:** Davek na dedovanje bomo razširili že na dedovanja v prvem kolenu, ko gre za nepremičnine velikih vrednosti, s katerimi si dediči in dedinje ne rešujejo lastnega stanovanjskega vprašanja.

UREDITEV DELOVANJA NAJEMNEGA TRGA

- **Regulacija najemnega trga:** Vzpostavili bomo mehanizme za kakovostno, varno in dostopno najemanje stanovanj. Določili bomo najvišje najemnine, najvišjo možno rast najemnin in najnižje bivanjske standarde, okrepili nadzor in oblikovali organ za varovanje pravic najemnikov in najemnic.
- **Uvedba centralnega sistema evidentiranja najemnih pogodb:** Ustanovili bomo posebno javno službo, ki bo zadolžena za vodenje evidenc vseh najemnih pogodb in bo nudila javni vpogled v te evidence. S tem bomo omejevali oddajanje stanovanj na črno in izogibanje davkom na oddajanje nepremičnin.

- **Subvencijo najemnine za tržno stanovanje** bomo opredelili kot eno od pravic iz javnih sredstev. Uveljavljati jo bo možno takoj, ko bo najemna pogodba evidentirana v centralni evidenci najemnih pogodb.
- **Najemne pogodbe za nedoločen čas:** Pogodbe o najemu in oddaji stanovanj se bodo lahko sklepale samo še za nedoločen čas. Tako bomo omejili možnost izsiljevanja najemnikov in najemnic z višjimi najemnami ob izteku pogodb za določen čas, ki se sedaj praviloma sklepajo največ za eno leto.
- **Regulacija in omejitev kratkoročnega oddajanja** (Airbnb, Booking.com in podobno): Stanovanja so domovi in ne špekulativna investicija, zato si bomo prizadevali za zaostritev pogojev turističnega oddajanja v predelih, kjer primanjkuje stanovanj, in zvišanje stopnje obdavčitve tovrstnih dejavnosti.

STANOVANJSKE ZADRUGE

- Sprejem zakonodajnega okvira združništva: V novem stanovanjskem zakonu bomo predlagali registracijo stanovanjskih zadrug kot neprofitnih stanovanjskih organizacij in jim omogočili dostop do različnih ugodnosti (ustanovitev stavbne pravice na zemljiščih, ugodna posojila in poroštva).
- **Financiranje stanovanjskih zadrug:** Predlagali bomo financiranje prek razpisov za zagonska sredstva, z dostopanjem do bančnih garancij in ugodnih posojil ter z dostopom do kakovostnih zemljišč.

KAKOVOSTNA IN BREZPLAČNA JAVNA VZGOJA IN IZOBRAŽEVANJE

Slovenski sistem vzgoje in izobraževanja je primerjalno izredno uspešen tako z vidika izobraževanja kot z vidika preseganja družbenih razlik. Razlog za to je v tem, da je sistem še vedno v večji meri javen, brezplačen in usmerjan s strani pedagoške stroke in zaposlenih. Kljub temu dejavniki socialnega okolja, kot so socialni status, poklic in izobrazba staršev, v veliki meri določajo izid izobraževalnega procesa. Neenakosti, ki se prevajajo tudi v neenakost izobraževalnih uspehov, vztrajajo predvsem zaradi nezadostnih mehanizmov, ki bi morali izhodiščne neenake položaje med učenci in učenkami, dijaki in dijakinjami ter študenti in študentkami odpravljati. Neenakosti vztrajajo tudi zaradi prenizkih državnih štipendij za dijake in dijakinje ter študente in študentke iz najbolj revnih gospodinjstev, nedostopnosti najemniških stanovanj v univerzitetnih mestih ter premajhnega števila postelj v dijaških in študentskih domovih.

Delež javnih izdatkov za formalno izobraževanje se je v Sloveniji v obdobju od 2009 do 2019 bistveno zmanjšal in zaostaja za povprečjem držav OECD. V zadnjem desetletju se vztrajno znižujejo tudi sredstva za izobraževanje odraslih. Posledično se je znižal tudi delež prebivalcev in prebivalk, vključenih v izobraževalne programe za odrasle. V letu 2020 je bilo v takšno izobraževanje vključenih le 8,4 % odraslih, kar je pod evropskim povprečjem (9,2 %). Sočasno se javna sredstva namenjajo za financiranje zasebnih vrtcev, šol in visokošolskih zavodov, čeprav se primerljivi izobraževalni programi že izvajajo.

Vzgojiteljski in učiteljski poklic v Sloveniji ne uživa ugleda, ki mu glede na njegov velik pomen za razvoj družbe pripada. To se odraža v plačah zaposlenih v vzgoji in izobraževanju, ki so v povprečju nižje od plač po izobrazbi primerljivih poklicev v javnem sektorju, pa tudi v slabih delovnih pogojih. Strokovni delavci in delavke v vrtcih in šolah so obremenjeni z izpolnjevanjem vedno novih birokratskih zahtev, ki jih ovirajo pri izvajanju pedagoških obveznosti.

Vse močnejše so težnje po instrumentalizaciji znanja in prilagajanju učnih načrtov domnevnim potrebam trga. Namesto vrednot avtonomije in kritičnega mišljenja tako v izobraževalni proces vdirajo poudarjanje individualizma, tekmovalnosti, neoliberalne vzgoje v podjetništvo ter razumevanje izobraževanja kot individualne investicije v t. i. človeški kapital. Poleg tega se javni vzgojno-izobraževalni sistem neprestano sooča s pritiski politike in cerkve, ki ga želita podrediti svojim interesom in svojim partikularnim, predvsem konservativnim ideologijam.

Na področju avtonomnega študentskega organiziranja so se v pogojih prostega trga in prevlade partikularnih interesov razvile številne problematične prakse nedemokratičnega, netransparentnega, v nekaterih primerih tudi nezakonitega delovanja študentske organizacije. Vse to je pripeljalo do nezaslišanih zaslužkov študentskih funkcionarjev in funkcionark ter direktorjev in direktoric posameznih zavodov, bogatenja nekaterih dobro povezanih posameznikov in posameznic prek svetovalnih in drugačnih pogodb, spornih in koruptivnih nepremičninskih poslov ter do ogromnega demokratičnega deficita znotraj organizacije. Študentska organizacija je danes vzorni primer neučinkovite in nenamenske rabe javnih sredstev in okoriščanja posameznikov in posameznic na račun celotne študentske skupnosti.

Na področju vzgoje in izobraževanja je obdobje epidemije zaznamovala nesposobnost pristojnega ministrstva pri načrtovanju izvajanja pouka in odsotnost pravočasne in jasne komunikacije s šolami, pedagoško stroko, zaposlenimi, starši ter učenci in učenkami in dijaki in dijakinjami. Šole so bile po podatkih Organizacije Združenih narodov za izobraževanje, znanost in kulturo (UNESCO) v Sloveniji delno ali popolnoma zaprte najdlje v Evropi, in sicer 47 tednov. Najhujše posledice okrnjenega pouka in dolgotrajnega zaprtja šol so občutili ravno tisti učenci in učenke ter dijaki in dijakinje, ki imajo z vključenostjo v sistem vzgoje in izobraževanja največ za pridobiti. To so tisti, ki prihajajo iz ekonomsko in socialno manj spodbudnih okolij ter že imajo težave z dostopom do različnih informacijsko-komunikacijskih naprav. Med epidemijo so zato na področju vzgoje in izobraževanja ter posledično z vidika socialnih razlik med učenci in učenkami nastale znatne posledice, ki jih bo težko v celoti odpraviti.

ODGOVORI LEVICE

Javno in brezplačno izobraževanje je ključni instrument borbe proti družbeni neenakosti, ki mora krepiti vrednote solidarnosti, avtonomije, kritičnosti, sodelovanja, strpnosti, okoljske odgovornosti ter miroljubnega sobivanja in nenasilja. Vzgoja in izobraževanje morata služiti razvoju vsakega posameznika in posameznice skladno z njegovimi interesi in zmožnostmi, biti morata enako dostopna vsem ne glede na socialni položaj, poreklo in kraj bivanja, usmerjati pa ju morajo družbene potrebe, ne pa potrebe trgov in kapitala ter partikularni interesi političnih in verskih skupin.

V Levici bomo vsem otrokom ter mladostnikom in mladostnicam pod enakimi pogoji zagotovili dostop do kakovostne brezplačne vzgoje in izobrazbe ter okrepili izobraževanje odraslih. Borili se bomo proti krčenju sredstev, prekarizaciji zaposlitev in povečanju delovnih obremenitev zaposlenih. Zagotovili bomo debirokratizacijo vzgojno-izobraževalnega sistema, ki bo strokovnim delavcem in delavkam zagotovila strokovno avtonomijo in omogočila, da bodo lahko bolj

posvetili pedagoškemu delu z vsemi otroki, učenci in učenkami ter dijaki in dijakinjami, še posebej tistimi iz deprivilegiranih okolij.

Izboljšali bomo štipendijsko politiko, tako da bomo dijakom in dijakinjam ter študentom in študentkam iz manj premožnih gospodinjstev zagotovili dovolj sredstev za izobraževanje. Zagotovili bomo več postelj v študentskih in dijaških domovih.

Pripravili bomo načrt za nevtralizacijo izobraževalnih mankov ter pomoč otrokom in mladostnikom in mladostnicam po epidemiji, ki bo usklajen s pedagoško stroko, šolami in zaposlenimi. Za njegovo izvedbo bomo zagotovili potrebne materialne, kadrovske in finančne vire. V sodelovanju z reprezentativnim sindikatom bomo pripravili ukrepe, ki bodo nevtralizirali negativne posledice epidemije na kadrovskem področju, in primerno ovrednotili začasne obremenitve in tveganja zaposlenih med epidemijo.

Zagotovili bomo pripravo nove bele knjige o vzgoji in izobraževanju, ki bo vsebovala temeljito analizo trenutnega stanja in bo določila smernice razvoja vzgojno-izobraževalnega sistema v naslednjem desetletju. Zavzemali se bomo za to, da bodo novo belo knjigo pripravljali strokovnjaki in strokovnjakinje s področja vzgoje in izobraževanja, ki bodo pripravili sistematične in celostne strokovne rešitve za vsako od ravni vzgoje in izobraževanja. Poskrbeli bomo, da bodo predlagane systemske rešitve tudi zakonsko uveljavljene. Podprli bomo razvoj in izvajanje novih strategij izobraževanja odraslih, ki bodo krepile splošno znanje in dvignile izobrazbeno raven ter željo po pridobivanju novih znanj in zaupanje v znanost.

Na področju študentskega organiziranja bomo sprejemali ukrepe, ki bodo ohranili avtonomijo študentskega organiziranja in delovanja, a vzpostavili jasna pravila glede financiranja in porabe sredstev in transparentnosti poslovanja ter pogoje za resnično demokratično študentsko predstavništvo.

UKREPI

VRTCI, OSNOVNE IN SREDNJE ŠOLE

- Zagotovili bomo pripravo nove bele knjige o vzgoji in izobraževanju, ki bo vsebovala temeljito analizo trenutnega stanja in določila smernice razvoja vzgojno-izobraževalnega sistema v naslednjem desetletju. Zavzemali se bomo za to, da bodo novo belo knjigo pripravljali strokovnjaki in strokovnjakinje s področja vzgoje in izobraževanja, ki bodo pripravili sistematične in celostne strokovne rešitve za vsako od ravni vzgoje in izobraževanja.
- S spremembo 57. člena ustave bomo ločili javno in zasebno šolstvo. Država ne sme sprejemati nikakršne odgovornosti za financiranje zasebnih šol in vrtcev iz javnih sredstev.
- Ukinili bomo prisilno financiranje zasebnih vrtcev s strani občin.
- Preprečevali bomo vdor partikularnih političnih ideologij, političnih interesov ter verske in prostotržne indoktrinacije v šolski prostor.
- Zagotovili bomo polno javno financiranje in brezplačne vrtce za vse otroke. Spodbujali bomo večje vključevanje otrok v nižje starostne oddelke.
- Ohranjali in krepili bomo dobro razvito mrežo javnega šolstva in se borili proti zapiranju podružničnih šol.
- Osnovne in srednje šole morajo biti dejansko brezplačne: zagotovili bomo brezplačne učbenike in delovne zvezke ter kakovostnejši in obširnejši brezplačen program vzgoje in izobraževanja. Zagotovili bomo, da se bodo vsi otroci ter mladostniki in mladostnice lahko udeleževali letovanj, šol v naravi ter športnih in kulturnih dni.
- Za delo z otroki iz deprivilegiranih okolij in za šole in vrtce, ki delujejo v takšnih okoljih, bomo zagotovili dodatna sredstva ter takšnim šolam omogočili sočasno poučevanje dveh učiteljev oziroma učiteljic v drugem in tretjem razredu in tudi v višjih razredih, ko je to strokovno utemeljeno.
- Oblikovali bomo ukrepe pozitivne diskriminacije za večje vključevanje otrok v vzgojo in izobraževanje pri tistih skupinah, kjer je vključenost nizka; priseljenci in priseljenke, prosilci in prosilke za azil, pripadniki in pripadnice romske skupnosti ...
- Zagotovili bomo, da bodo imeli vsi otroci s posebnimi potrebami pravico do individualne pomoči ali spremljevalca oziroma spremljevalke.

- V vzgojno-izobraževalnih ustanovah bomo zagotovili možnost vsakodnevne gibalne vadbe. Podprli bomo oblikovanje in izvajanje programov gibalnih dejavnosti za otroke, učence in učenke ter dijake in dijakinje, ki se jih bodo lahko brezplačno udeleževali po pouku.
- Na podlagi natančnih analiz in v sodelovanju s strokami bomo pripravili načrt za zmanjševanje izobraževalnih mankov in psihosocialno pomoč otrokom ter mladostnikom in mladostnicam ter njihovim družinam po epidemiji. Za njegovo izvedbo bomo zagotovili potrebne materialne, kadrovske in finančne vire.
- V sodelovanju z reprezentativnim sindikatom bomo pripravili ukrepe, ki bodo nevtralizirali negativne posledice epidemije na kadrovske področju, in primerno ovrednotili začasne obremenitve in tveganja zaposlenih med epidemijo.
- Spremenili bomo normativ, ki zadeva število otrok oziroma mladostnikov in mladostnic na svetovalnega delavca oziroma delavko v vrtcu in šoli. S tem bomo omogočili zaposlitev dodatnih svetovalnih delavcev in delavk. To je še toliko bolj pomembno v obdobju, ko se pri otrocih ter mladostnikih in mladostnicah soočamo z (učnimi, psihosocialnimi in gibalnimi) posledicami dolgotrajnega zaprtja vrtcev in šol.
- Zagotovili bomo pomoč učiteljem in učiteljicam, staršem in otrokom pri doseganju enakopravnega vključevanja vseh otrok v redni učni proces na vseh ravneh izobraževanja.
- Zagotovili bomo finančna sredstva za brezplačno dodatno jezikovno izobraževanje za otroke ter mladostnike in mladostnice drugih narodnosti, tudi v obliki govorca oziroma govorke njihovega materne jezika.
- Nadarjenim učencem in učenkam ter dijakom in dijakinjam bomo zagotovili ustrezno podporo za nadaljnji razvoj njihovih sposobnosti.
- Vzgojiteljem in vzgojiteljicam ter učiteljem in učiteljicam bomo zagotovili ustrezne pogoje za delo. Borili se bomo proti trendom prekarizacije, birokratizacije in povečevanja delovnih obremenitev strokovnih delavcev in delavk v vrtcih in šolah.
- Podpirali bomo dodatno strokovno izpopolnjevanje učiteljev in učiteljic, vzgojiteljev in vzgojiteljic ter drugih strokovnih delavcev in delavk v vrtcih in šolah. V ta namen bomo zagotovili tudi dodatna finančna sredstva.

- Ponovno bomo vzpostavili odločilen vpliv zaposlenih pri upravljanju šol in vrtcev. Razmerja v svetih zavodov bomo vzpostavili na raven pred škodljivo reformo Janševe vlade, ki je odvzela glas zaposlenim in povečala vpliv politike.
- Zavzemali se bomo za odpiranje šolskega prostora po pouku z namenom izvajanja različnih prostočasnih dejavnosti s področja kulture in športa. Posebej bomo podpirali dejavnosti, ki otroke ter mladostnike in mladostnice spodbujajo k branju knjig.
- S polnim financiranjem šolskih dejavnosti bomo preprečili potrebo šol po izvajanju tržnih dejavnosti v obliki oddajanja športnih prostorov komercialnim uporabnikom po pouku ter omogočili splošno dostopnost šolskih športnih prostorov učencem in učenkam, dijakom in dijakinjam ter lokalnim skupnostim tudi v popoldanskem času.
- Na zakonski ravni bomo opredelili in omejili možnost šolanja na domu, pogoje in omejitve njegovega izvajanja ter določili pravila in nadzor nad takšnim šolanjem.

VISOKO IN VIŠJE ŠOLSTVO

- Odpravili bomo vse oblike šolnin in drugih oblik prenašanja finančnega bremena na študente in študentke. Zagotovili bomo štipendije, subvencije, ustrezne bivalne razmere oziroma druge oblike gnotne podpore vsem študentom in študentkam, ki potrebujejo pomoč pri zagotavljanju dostojnega življenja.
- Definirali bomo javno službo na področju visokega šolstva in zagotovili, da bo javno financirana v polnem obsegu. Javno financiranje na vseh ravneh izobraževanja bo neodvisno od kriterijev, ki s kakovostjo poučevanja nimajo nikakršne zveze, kot so glavarine, prehodnost med letniki ter zaposljivost diplomantov in diplomantk, ampak od kriterijev kakovosti in potreb.
- Ukinili bomo koncesije zasebnim visokošolskim zavodom, kjer primerljive študijske programe ponujajo že javni zavodi.
- Uvedli bomo ustrenejša merila za akreditacijo visokošolskih ustanov in programov ter poskrbeli, da bodo postopki za ugotavljanje teh meril enako dosledni za vse programe in institucije.
- Poskrbeli bomo, da država z ustreznimi razpisi zagotovi mesta in plačilo za vsa obvezna pripravništva.

- Borili se bomo proti uvajanju korporativnega upravljanja na javnih univerzah in za demokratizacijo upravljanja univerz. Stremeli bomo k enakopravnemu sodelovanju vseh delavcev in delavk pri odločanju in si prizadevali za zmanjševanje pomena vloge upravnih služb v primerjavi s strokovnimi telesi.
- Ob spoštovanju avtonomije univerze si bomo prizadevali za temeljito reformo zaposlovanja na javnih univerzah, ki bi omogočala, da so razpisi za stalna profesorska mesta odprti daljše obdobje (ne le nekaj dni), da se vpelje sistem preizkusnega obdobja ter da se proces zaposlovanja demokratizira in odpre večjemu številu kandidatov in kandidatk.
- Zavzemali se bomo za uravnoteženo internacionalizacijo višjega in visokega šolstva tako na nivoju študentov in študentk kot na nivoju predavateljev in predavateljic ter obenem poskrbeli, da ta ne bo ogrožala skrbi za slovenski jezik.
- Brez tujih študentov in študentk bo slovenski visokošolski in raziskovalni sistem osiromašen in potisnjen na periferijo. Zato bomo ukinili omejitve za vpis tujih študentov in študentk v zvezi z dokazovanjem sredstev za preživljanje, ki jih je uvedla Janševa vlada.

POLOŽAJ DIJAKOV IN DIJAKINJ TER ŠTUDENTOV IN ŠTUDENTK

- Dvignili bomo državne štipendije, ki jih prejemajo dijaki in dijakinje ter študenti in študentke iz manj premožnih gospodinjstev.
- Zagotovili bomo več investicij v dijaške in študentske domove.
- Pripravili bomo predloge za spremembo načina financiranja študentske organizacije, tako da ne bo več strukturno odvisna od obsega izkoriščanja študentske delovne sile prek študentskega dela.
- Pripravili bomo ukrepe, ki bodo študentsko organizacijo zavezali k spoštovanju Zakona o javnih financah, in predpisali sankcije za nespoštovanje pravil transparentne in zakonite porabe javnih sredstev.
- Zagotovili bomo, da se bodo sredstva, s katerimi razpolagajo študentski funkcionarji in funkcionarke, porabljala namensko, za dobrobit študentov in razvoj organizacije.

IZOBRAŽEVANJE ODRASLIH

- Dvignili bomo delež finančnih sredstev za izobraževanje odraslih za vse starostne skupine in tako zaustavili že desetletje trajajoče zniževanje sredstev, namenjenih izobraževanju odraslih.
- Izobraževanja odraslih ne bomo podrejali potrebam kapitala, ampak bomo sredstva vlagali predvsem v splošno izobraževanje in dvig izobrazbene ravni za tiste, ki si to želijo ali potrebujejo.
- Podprli bomo raziskovanje in oblikovanje novih strategij izobraževanja odraslih.

JAVNO VLAGANJE V ZNANOST ZA DRUŽBENI NAPREDEK

Obseg javnih vlaganj v znanstveno-raziskovalno dejavnost in raziskovalno infrastrukturo ter kadre v Sloveniji je nezadosten. Slovenske vlade so v času ekonomske krize proračun za znanost zmanjšale za tretjino in odvzetih sredstev tudi v obdobju gospodarske rasti niso nadomestile. Rezultat je bil zmanjšanje števila znanstvenikov in znanstvenic ter raziskovalcev in raziskovalk, beg možganov in s krčenjem programa mladih raziskovalcev otežena reprodukcija kadrov. Slovenija po javnih vlaganjih v znanost in raziskovanje močno zaostaja za povprečjem Evropske unije, saj zanje iz proračuna nameni zgolj 0,52 % BDP, medtem ko je povprečje Evropske unije 0,8 % BDP. Posledice varčevanja pri vlaganju v znanost in raziskovanje postajajo vedno bolj vidne, saj je Slovenija v letu 2019 po inovacijski uspešnosti izpadla iz skupine držav Evropske unije močnih inovatork v skupino zmerno inovativnih držav. Poleg Romunije smo edina država, ki je zabeležila padec na omenjeni lestvici. Nedavno sprejeti zakon o financiranju znanstveno-raziskovalne dejavnosti tega problema ne odpravlja, saj ne zagotavlja obveznega financiranja znanosti in raziskovanja, tempo povečevanja sredstev pa je nezadosten, saj predvideva, da bomo v Sloveniji za leto 2020 zastavljeni cilj javnega financiranja v višini 1 % BDP dosegli šele leta 2028.

Ne glede na višino financiranja je v Sloveniji problematičen tudi način financiranja, ki temelji na statičnem sistemu programskega financiranja in favorizira ozko skupino uveljavljenih raziskovalcev in raziskovalk. Projektno financiranje, ki je za večino raziskovalcev in raziskovalk

najbolj dostopen del financiranja, po višini sredstev nikakor ne omogoča neodvisnega in kvalitetnega izvajanja raziskav. Posledično projektno financirani raziskovalci in raziskovalke živijo v eksistenčni in profesionalni negotovosti: skoraj nikoli ne vedo, ali si bodo lahko zagotovili financiranje za naslednjih nekaj let; ne morejo se tematsko, včasih niti področno specializirati, ker morajo delati pač tisto, kar s tem ali onim projektom dobijo. Mlajši raziskovalci in raziskovalke so tako postavljeni v izrazito podrejen položaj, v katerem težko uveljavljajo svoje ideje in imajo le malo vpliva na svoj karierni razvoj.

Posebej ogroženo je temeljno raziskovanje, ker država nima dolgoročnih nacionalnih raziskovalnih prioritet, raziskovalno dejavnost pa prepogosto razume le kot servis gospodarstvu. Pri financiranju znanstveno-raziskovalne dejavnosti je favorizirana komercialna uporabnost znanja. Znanstvena področja in študijski programi so fragmentirani, kar proizvaja ozko tehnično znanje namesto temeljnih znanstvenih spoznanj. Dosedanja znanstveno-raziskovalna politika ne zagotavlja družbenega napredka, ampak nasprotno utrjuje položaj Slovenije kot periferne države, od koder bežijo ljudje, ki so bili deležni kakovostne javne izobrazbe.

Karierno napredovanje raziskovalcev in raziskovalk je odvisno od zbiranja bibliografskih točk, ki večinoma ne odražajo dejanske kakovosti posameznika oziroma posameznice. Sistem točkovanja daje prednost številu znanstvenih objav in zanemara njihovo kakovost. V teh okoliščinah ima znanstveno publiciranje le še kvantitativne učinke, ker se vsebinski ne preverjajo, podrejeno je profitnemu interesu oderuških zasebnih založniških podjetij, prazna hiperprodukcija pa ovira dejanski znanstveni napredek, saj vzpostavlja bibliometrične namesto znanstvenih avtoritet ter raziskovalcem in raziskovalkam ne dopušča ne časa ne kontinuitete znanstvenega dela, kar bi zagotovilo kakovost.

Tudi v znanstveno-raziskovalni skupnosti prihaja do številnih nepravilnosti in kršitev. Slovenski znanstveniki in znanstvenice opozarjajo predvsem na izkoriščanje in oškodovanje mladih znanstvenikov in znanstvenic, na zlorabe vodstvenih položajev, goljufanje pri avtorstvih raziskav ter na nekritično sprejemanje slabe ali lažne znanosti, ko se za potrebe akademskega napredovanja in pridobivanja sredstev na razpisih producirajo navidezni znanstveno-raziskovalni rezultati, ki nimajo znanstvene ali širše družbene vrednosti. Opozarjajo tudi na splošno razširjenost kulture skrivanja, prikrivanja in toleriranja kršitev ter na kaznovanje žvižgačev in žvižgačk. Delujočih mehanizmov, ki bi takšne pojave sistematično zaznavali in odpravljali, v Sloveniji nimamo vzpostavljenih.

ODGOVORI LEVICE

Slovenija mora vzpostaviti bistveno boljše financiranje znanstveno-raziskovalni sistem, ki bo sodeloval pri raziskavah v mednarodni znanstveni skupnosti in bo poleg nadarjenih študentov in študentk sposoben privabiti ter zadržati tudi vrhunske domače in tuje strokovnjake in strokovnjakinje. Z boljšim vrednotenjem raziskovalnega dela in njegove avtonomije, z višjim vlaganjem v znanstveno-raziskovalno infrastrukturo, primerno socialno, stanovanjsko in družinsko politiko ter omogočanjem večje samostojnosti raziskovalcem in raziskovalkam na začetku kariere poti bomo kadrovske okrepili slovensko znanost in zagotovili učinkovit prenos znanstvenih dognanj v vse sfere slovenske družbe. Posebno pozornost bomo posvetili povečanju transparentnosti, odgovornosti in demokratičnosti vodenja raziskovalnih skupin in vzpostavljanju mehanizmov za preprečevanje zlorab.

Zavzemamo se za javno in stabilno sistemsko financiranje raziskovalne dejavnosti, ki bo upoštevalo avtonomijo znanstvene skupnosti pri definiranju raziskovalnih ciljev in prioritet. Financiranje ne sme biti organizirano strogo disciplinarno, temveč mora spodbujati problemsko orientirano povezovanje različnih pristopov. Projektno financiranje lahko sistemskega zgolj dopolnjuje in usmerja znanstveno-raziskovalno

dejavnost v reševanje ključnih strateških prioritet. V definiranje teh prioritet mora biti poleg znanstvene skupnosti vključena najširša javnost. Z reformo Agencije za raziskovalno dejavnost bomo zagotovili večjo transparentnost ocenjevanja in financiranja znanosti.

Znanost je dolgoročna dejavnost, in če jo bodo vlade prepuščale finančnemu stagniranju ali - še huje - ponovnim finančnim rezom, bo Slovenija obsojena na stagniranje na periferiji razvitega sveta in na ekonomsko podrejenost državam, ki v znanost vlagajo. Če želimo razvijati lastno znanstveno-raziskovalno dejavnost in s tem skrbeti za vsesplošen napredek vseh, moramo zagotoviti vsaj 10–20 let stabilnega financiranja znanosti, ki bo v stalni rasti ne glede na gospodarska in finančna nihanja. Na drugi strani moramo upoštevati kolektivno naravo javnih vlaganj v razvoj novih tehnologij in znanstvenih prebojev. V skladu s tem mora država ob povečanju javnih vlaganj v znanstveno-raziskovalno dejavnost oblikovati tudi ustrezno patentno politiko in omogočiti široko dostopnost znanstvenih spoznanj.

UKREPI

FINANCIRANJE ZNANOSTI

- Zagotovili bomo stabilno rast financiranja znanosti, ki ne bo odvisna od kratkoročnih gospodarskih nihanj. Zagotovili bomo, da bo Slovenija v dveh letih dosegla minimalni cilj 1 % BDP proračunskega financiranja znanosti in da bo težila k financiranju v obsegu vsaj 2 % BDP.
- Uvedli bomo sistemsko financiranje znanosti, ki bo temeljilo na kombinaciji institucionalnega in programskega financiranja. Prek institucionalnega financiranja bodo raziskovalne institucije lahko same zagotovile nekajletno financiranje svojim uspešnim raziskovalcem in raziskovalkam, lažje pa bodo privabile tudi uveljavljene raziskovalce in raziskovalke iz tujine. Takšno financiranje bo omogočalo raziskovalcem in raziskovalkam, da v svojih najbolj produktivnih letih uveljavijo svoje ideje in vpeljejo nova raziskovalna področja.
- Povečali bomo obseg projektnega financiranja, ki bo mlajšim raziskovalcem in raziskovalkam omogočilo primerno samostojnost in možnost razvoja lastnih inovativnih idej. Višina projektnega financiranja bo prilagojena realnemu vrednotenju materialnih stroškov in delovnih ur, ki so povezani z določenim raziskovalnim področjem.

- Državni organi bodo pri najemanju strokovnjakov in strokovnjakinj za pripravo zunanjih študij in analiz dajali prednost javnim raziskovalnim institucijam pred zasebnimi ponudniki omenjenih storitev. Slovenija ima na svojih univerzah in javnih raziskovalnih zavodih na voljo veliko kakovostnega znanja, kljub temu pa država za pripravo študij in strokovnih mnenj prepogosto najema dražje in pogosto tudi manj kakovostne zasebne ponudnike.

KADRI IN BOLJŠE VODENJE

- Omogočili bomo stalne zaposlitve mladih raziskovalcev in raziskovalk ter visokošolskih sodelavcev in sodelavk ter odpravili veriženje začasnih projektnih zaposlitev in druge prekarne oblike dela mladih v znanosti in izobraževanju. Načrtovanje stabilne karierni poti je ključno za razvoj kadrov v znanosti in delovanje celotne znanstvene in visokošolske sfere.
- Za lažji odhod raziskovalcev in raziskovalk na začasno izpopolnjevanje v tujino in vrnitev v Slovenijo bomo pri obračunu davka na svetovni dohodek za osnovo upoštevali dohodek, ki bi ga prejeli, če bi bili v Sloveniji zaposleni na primerljivem delovnem mestu. S tem jim bomo olajšali bivanje v praviloma dražjih delih sveta in jih spodbudili k temu, da ob začasnem odhodu v tujino ne bodo odjavili davčnega rezidentstva in prekinili stikov s Slovenijo.
- Vpeljali bomo transparenten in demokratičen sistem odločanja o vodenju programskih skupin, ki bo onemogočal kopičenje vodstvenih položajev in sredstev ter izkoriščanje podrejenih raziskovalcev in raziskovalk. Dodatno bomo omejili število projektov, ki jih lahko vodijo vodje programskih skupin, in število raziskovalnih projektov, pri katerih lahko sodeluje posamezen raziskovalec oziroma raziskovalka, in s tem preprečili neproduktivno koncentracijo sredstev in moči pri posameznikih in posameznicah.
- Tudi v znanstveni sferi bomo vpeljali učinkovit sistem za zaznavanje in sporočanje nepravilnosti in vzpostavili ustrezno zaščito za žvižgače in žvižgačke.

- Vzpostavili bomo sistem, v katerem se mladi raziskovalci in raziskovalke ne bodo avtomatsko dodeljevali raziskovalnim programom, ampak bodo financirani prek posebnih razpisov, na katere se bodo lahko prijavljali tako mentorji in mentorice kot študenti in študentke.
- Pridobivanje novih znanj in usposabljanje strokovnjakov in strokovnjakinj bomo vzpodbujali z državnimi štipendijami, ki bodo financirala dodiplomsko, podiplomsko in podoktorsko izobraževanje nadarjenih državljanov in državljanek Republike Slovenije na vrhunskih tujih raziskovalnih institucijah.
- Vzpostavili bomo javni sistem štipendiranja perspektivnih mladih raziskovalcev in raziskovalk iz tujine za opravljanje doktorskih in podoktorskih programov na odličnih slovenskih univerzah in inštitutih.
- Vzpostavili bomo sheme za zaposlovanje že uveljavljenih tujih znanstvenikov in znanstvenic, ki jim bodo omogočale nadaljevanje karierni poti v Sloveniji. S tem bomo kadrovske okrepili slovensko znanost in omilili posledice bega možganov, ki smo mu bili priča zadnje desetletje.

REFORMA JAVNE AGENCIJE ZA RAZISKOVALNO DEJAVNOST REPUBLIKE SLOVENIJE (ARRS)

- Izvedli bomo reorganizacijo Javne agencije za raziskovanje in razvoj Republike Slovenije (ARRS) in izboljšali kakovost njenega delovanja. Poskrbeli bomo, da bo ARRS zagotovila transparentno, objektivno in vsebinsko ocenjevanje raziskovalnega dela, ki bo potekalo v skladu z dobro prakso raziskovalnih agencij razvitih držav. Pri tem bo ključna vzpostavitev preglednega sistema ocenjevanja raziskovalnega dela s strani mednarodno uveljavljenih in za posamezna področja kompetentnih domačih in tujih strokovnjakov in strokovnjakinj.
- Zagotovili bomo popolno transparentnost recenzijskih postopkov, tako da bomo vzpostavili neodvisni strokovni nadzor nad delovanjem agencije in ekspertne panele, ki bodo preverjali delo recenzentov in recenzentk.
- Uvedli bomo periodično rotacijo uradnikov in uradnic, ki vodijo razpisne postopke, in delovanje agencije zaščitili pred klientelizmom in parcialnimi interesi ter zagotovili, da ARRS raziskovalcem in raziskovalkam ne bo oteževala dela s procesnimi napakami, ignorantskim odnosom in zamujanjem pri izvedbi razpisov.

- Prizadevali si bomo za zmanjšanje drobljenja znanstvenih področij. Spodbudili bomo strokovno razpravo o celoviti reorganizaciji razdelitve raziskovalnih področij ARRS, ki bo znanstvena področja naslavljala problemsko in ne zgolj strogo disciplinarno. Tako bo pri izbiri projektnih prijav večji poudarek na njihovi kvaliteti kot na izbiri raziskovalnega področja prijave.

VREDNOTENJE ZNANOSTI

- Pri vrednotenju raziskovalnega in pedagoškega dela bomo zmanjšali vpliv administrativnega točkovanja znanstvenih dosežkov v bazi SICRIS, ki večinoma predstavlja količino in ne kakovosti raziskovalnega dela. Povečali bomo pomen vsebinskega ocenjevanja znanstvenih dosežkov, raziskovalnih idej, javnega intelektualnega delovanja, popularizacije znanosti in skrbi za razvoj slovenske znanstvene terminologije.

RAZISKOVALNA INFRASTRUKTURA

- Na državnem nivoju bomo vzpostavili centre za raziskovalno infrastrukturo, ki bodo raziskovalnim skupinam različnih akademskih institucij omogočali dostop do velike raziskovalne opreme in s tem tudi do eksperimentalno zahtevnejših metodologij, ki bi jim bile sicer nedostopne.
- Slovenske raziskovalne kapacitete bomo povečali tudi z vzpostavitvijo novih javnih raziskovalnih zavodov, ki bodo usmerjeni v interdisciplinarne pristope in bodo tematsko pokrivali novonastajajoča raziskovalna področja, ki določajo svetovne trende razvoja znanosti. Takšne raziskovalne institucije bodo nudile kakovostno okolje za povratek slovenskih raziskovalcev in raziskovalk iz tujine, slovenski raziskovalni prostor pa bodo naredile bolj zanimiv tudi za tuje raziskovalce in raziskovalke.
- Z javnimi razpisi bomo omogočili tudi polno financiranje nakupov večje in tehnološko zahtevnejše raziskovalne opreme.

DOSTOPNOST REZULTATOV ZNANSTVENEGA DELA

- Predlagali bomo sistemsko rešitev, ki bo raziskovalcem in raziskovalkam omogočala prost dostop do rezultatov raziskovalnega dela, ki je bilo financirano z javnimi sredstvi. Pri vseh oblikah komercializacije rezultatov javno financiranega znanstveno-raziskovalnega dela bomo zagotovili prost dostop za nekomercialno rabo.
- Omejili bomo komercializacijo znanja prek patentov in odpravili pravico do industrijske lastnine patentov na področjih širšega javnega interesa, kot je denimo javno zdravje in njegova univerzalna dostopnost.
- Ponovno bomo vzpostavili ministrstvo za visoko šolstvo, znanost in tehnologijo, ki bo lahko bolj kvalitetno skrbelo za razvoj slovenske znanosti ter za prenos znanja v različne segmente družbe in gospodarstva.

POSTAVIMO KULTURO V SREDIŠČE DRUŽBE

Kulturno področje v Sloveniji je zaznamovano z odsotnostjo sistematične kulturne politike in strateškega premisleka.

V zadnjih dveh letih je kultura doživela še dva silovita pretresa; prvega ji je zadala epidemija in drugega vlada Janeza Janše. A prav v času epidemije se je pokazalo, kako pomembno je, da področja javnega dobra ostanejo na področju družbenega in ne zasebnega, kako pomemben je enak dostop ljudi do kulture in umetnosti in kako veliko vlogo imata ti področja v času družbenih in osebnih stisk. V zadnjih dveh letih se je razmerje med kulturo in politiko zaostriilo do skrajnosti, kulturna sfera je postala polje ideoloških trenj za prevlado konservativnih sil in retradicionalizacijo. V javnem in političnem diskurzu se pogosto pojavljajo izkrivljeni pogledi na delo na področju kulture, ki profesionalno delo predstavljajo kot prostočasno dejavnost in ji s tem odvzemajo legitimnost profesionalnega obstoja, predvsem urejenih delovnih pogojev in dostojnega plačila.

Unescova študija o negativnih učinkih covida-19 je pokazala, da je bil kulturni sektor med bolj prizadetimi. Vračanje občinstev bo dolgotrajen proces. Slovenski kulturni in prireditveni sektor še vedno hromijo ukrepi, ki onemogočajo izvedbo velikega dela programa. Zaostrovanje neoliberalne politike je potisnilo številne kulturne delavce in delavke v prekarna delovna razmerja, saj že pred epidemijo več kot polovica samozaposlenih v kulturi ni dosegala minimalne plače, tretjina pa jih je živela pod pragom revščine. Stanje se je v tem obdobju še poslabšalo, saj mnogi svojega poklica v času pretrganih stikov in prepovedi združevanja niso mogli opravljati.

Poglobitev prekarnosti in nedostojnih delovnih pogojev ter socialne stiske ovirajo kakovostno opravljanje dela in ne omogočajo dostojnega življenja. Raziskava kreativnega centra Poligon iz leta 2021 kaže resnično zaskrbljujočo statistiko, da je več kot 40 % ustvarjalcev in ustvarjalk prignanih tako do roba, da razmišljajo o odhodu iz sektorja.

Za enakomeren razvoj je potrebna podpora vsem sferam umetnosti in kulture, tako institucionalni kot neodvisni kulturi, ki je pogosto zapostavljena. V Sloveniji imamo veliko odličnih primerov mednarodno priznanih uspešnih ustvarjalcev in ustvarjalk, ustanov, zavodov in producentov, ki bi jih morala država podpirati ter ustvarjati zaledje in spodbude za takšno delovanje, a žal lahko vidimo ravno obratno. Tako se soočamo z neenakomernim razvojem, mankom institucionalne podpore različnim umetnostnim zvrstem ter premajhno dostopnostjo in vključenostjo širše populacije, vse večjo prekarnostjo umetnikov in umetnic ter samostojnih kulturnih delavcev in delavk.

Reforme potrebuje tudi področje varovanja kulturne dediščine, kjer se že dlje časa kaže jasna potreba po prestrukturiranju temeljnih načel in izhodišč prakse varovanja. Zakonodaja mora biti na strani varovanja kulturne dediščine, ne kapitalskih interesov, ki v dediščini vidijo prej oviro kot dodano vrednost. V zadnjih letih prihaja čedalje pogosteje do načrtnih prizadevanj za ukinitve varstvenih statusov spomenikov, do načrtnega zanemarjanja vzdrževanja z namenom pridobiti možnost rušitve ter do obnov spomenikov na tak način in v taki meri, da je končni rezultat popolno razvrednotenje dediščine. Osnovna strokovna institucija tega področja, Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije (ZVKDS), pod velikimi pritiski politike in kapitala čedalje bolj izgublja svojo strokovno samostojnost, ob tem pa ga še vedno pesti kolebanje med starimi koncepti varstva, ki zagovarjajo odločitve od zgoraj

navzdol, nasproti inovativnejšim praksam, ki imajo za cilj širše vključevanje skupnosti in njenih interesov v proces ohranjanja in upravljanja dediščine.

Avdiovizualno področje je eden najhitreje razvijajočih se sektorjev znotraj kulture. Film je nadalje kot del avdiovizualne industrije produkcijsko specifičen in potrebuje stabilne, a neodvisne in fleksibilne produkcijske pogoje. O prenovi kulturnega modela so filmarji in filmarke že razmišljali in predlagali Nacionalni program za film 2018–2023, ki je še vedno aktualen. Nadalje je treba celotni verigi na področju filma, tudi distribuciji in predvajanju, zagotoviti stabilne pogoje za delovanje in ovrednotiti tako vrednost slovenskega filma kot tudi avdiovizualne kulture v celotni verigi njenega delovanja.

ODGOVORI LEVICE

Kultura in umetnost ne smeta biti podvrženi partikularnim interesom vsakokratne oblasti ali prepuščeni trgu. Prva naloga prihajajočega mandata bo sanacija škode, ki jo je povzročila oblast zadnjih dveh let še zlasti z neupoštevanjem strokovnih mnenj. Hkrati so potrebne korenite spremembe ter izgradnja novih temeljev za celosten in skladen razvoj vseh sektorjev v kulturi. Druga naloga je vzpostavitev dialoga, ureditev področja nevladnega sektorja in samozaposlenih v kulturi ter odprava prekarne razmerij kulturnih delavcev in delavk. Zavzemali se bomo za raznolikost produkcije ter za dostojne pogoje dela za kulturne delavce in delavke, ki bodo za svoje delo prejeli pošteno plačilo in imeli zagotovljeno socialno varnost. Zato je pomembna vrnitev podpornih kulturniških poklicev v zaposlitveno razmerje (insourcing). Zagotoviti je treba stabilno javno financiranje kulture in omogočiti enakovreden razvoj javnih zavodov in nevladnih organizacij v kulturi. Zato so ključna vlaganja v javno kulturno infrastrukturo in dosledna implementacija spomeniškega varstva.

Kulturna politika se mora modernizirati. Zavzemamo se za demokratičen in trajnosten model kulture. Kulturne institucije, med katere spadajo knjižnice, muzeji, galerije, gledališča, kulturni domovi, arhivi idr., morajo biti odprti javni prostori, namenjeni vsem. Sodobna kulturna politika mora

spodbujati participativnost in inkluzivnost, temeljiti mora na civilno-javnem partnerstvu in si prizadevati za medresorsko povezovanje.

Kulturno ministrstvo mora postati zaščitnik in zaveznik kulture, sogovornik vseh akterjev na področju kulture, ustvarjati mora pogoje za kvaliteten in enakomeren razvoj vseh zvrsti kulture in umetniškega udejstvovanja, od alternativne do ljubiteljske kulture, tako nevladnih kot javnih ustanov. Kultura mora biti dostopna vsem ne glede na socialni položaj, kulturna politika pa mora biti zastavljena strateško in omogočati razvoj kakovostne kulturne produkcije. Pri tem je treba upoštevati tudi podnebno krizo in delovati z občutkom za okolje in po trajnostnih principih.

UKREPI

ZAGON KULTURE PO EPIDEMIJ IN TRANSPARENTNO UPRAVLJANJE

- Nemudoma bomo začeli odpravljati škodljive ukrepe Janševe vlade in njihove za kulturo usodne posledice ter izplačali vsa zadržana plačila.
- Sprejeli bomo ukrepe za ponovni zagon in opolnomočenje kulture. Ocenili bomo škodo, ki so jo doživela posamična kulturna področja v času epidemije, in pripravili program sanacije.
- Spremenili bomo pravilnik o stalnih strokovnih komisijah Ministrstva za kulturo, ki morajo delovati neodvisno, transparentno, brez konflikta interesov in imeti osnovni poudarek na strokovnosti.
- Zaježili bomo politično kadrovanje na področju kulture in umetnosti ter v Zakonu o uresničevanju javnega interesa za kulturo natančneje opredelili pogoje za direktorje in direktorice javnih zavodov na področju kulture in umetnosti.
- Digitalizirali in debirokratizirali bomo javne razpise in druge postopke.
- V sodelovanju s stroko in civilno družbo bomo sistematično izvajali raziskave in analize na področju kulture, ki bodo osnova za razvoj kulturnih politik.

DOSTOPNOST, PARTICIPATIVNOST IN RAZVOJ KULTURE

- Dostopnost do raznolike kulture mora biti omogočena vsem prebivalcem in prebivalkam ne glede na geografski ali socialni položaj, spol, starost, gibalno ali senzorno in drugo oviranost, zato se zavzemamo za odprte in dostopne ustanove.
- Spremenili bomo preživetni model kulture, ki uporabnike in uporabnice tretira kot pasivne konzumente in konzumentke s spodbujanjem večje participativnosti na vseh področjih.
- Skrbeli bomo za enakomerno delovanje in razvoj različnih polj kulturnega delovanja, različnih obdobj, preteklosti in sodobnosti.
- Podprli bomo razvoj marginaliziranih področij kulture in umetnosti (mdr. sodobnega plesa, sodobne slovenske dramatike, performativne umetnosti, intermedijske umetnosti, stripa in risoromana, klubske kulture ...).
- Okrepili bomo medresorsko povezovanje kulture in umetnosti s področji znanosti, tehnologije, izobraževanja, okolja in gospodarstva.
- Sistematično, kontinuirano in medsektorsko bomo razvijali področje kulturno-umetnostne vzgoje.
- Skrbeli bomo za nadaljnji razvoj glasbenega šolstva.
- Spodbujali bomo več kulturno-umetniških vsebin v medijih.
- Prizadevali si bomo za decentralizacijo kulture in njen uravnotežen razvoj, obenem pa tako z mehanizmi programske podpore kot tudi s skupnimi vlaganji v opremo in infrastrukturo dosegali sinergične učinke z lokalnimi skupnostmi.
- Spodbujali bomo kulturno izmenjavo s Slovenci in Slovenkami v zamejstvu in po svetu ter se zavzemali za dosledno izvajanje dvojezičnosti ter podporo kulturi italijanske in madžarske narodne manjšine.

VLAGANJE IN SPODBUDE ZA KULTURO IN UMETNOST

- Proračunska sredstva za kulturo bomo povišali na raven, ki bo omogočala stabilno in razvojno naravnano delovanje vseh sektorjev, zagotovila dostojne plače, programska sredstva in izvedbo načrtovanih investicij. V proračunu bomo uvedli ločeno proračunsko postavko za NVO v kulturi.
- Uvedli bomo posebne sistemsko naravnane ukrepe (kot npr. vavčerje za kulturo za različne subjekte).
- Uredili bomo področje sofinanciranja kulturnih programov in projektov iz naslova evropskih sredstev, tako da bodo zagotovljena namenska proračunska sredstva za sofinanciranje evropskih projektov.
- Skrbeli bomo za kontinuirano nadgrajevanje tehnološkega in digitalnega razvoja kulture.
- Spodbujali bomo programe, ki skrbijo za spolno enakopravnost v kulturi in umetnosti.
- Stimulirali bomo okoljsko in trajnostno naravnane programe in investicije.
- Izvedli bomo odpravo davka na knjigo s ciljem večje dostopnosti knjige in spodbude branju.
- Izvedli bomo nujne investicije v javno kulturno infrastrukturo (izgradnja NUK 2, Prirodoslovnega muzeja, obnova SNG Drama Ljubljana, Plečnikovega stadiona, Galerije Božidar Jakac, Tehniškega muzeja Bistra, Umetnostne galerije Maribor in drugih).
- Zagotovili bomo povečanje sredstev za slovensko filmsko produkcijo v skladu z Nacionalnim programom za kulturo 2014–2017 in sklepom Odbora DZ za kulturo iz leta 2018, ki predvideva povišanje letnega proračuna Slovenskega filmskega centra na vsaj 11 milijonov evrov.
- Zavzemali se bomo za posodobitev organizacije Slovenskega filmskega centra s poudarkom na njegovem čim bolj neodvisnem delovanju in na uvedbi evropsko kompatibilnih mehanizmov financiranja avdiovizualne produkcije, predvsem dodatnih izvenproračunskih sredstev po vzoru drugih evropskih držav, za kar se filmski ustvarjalci in ustvarjalke zavzemajo že skoraj tri desetletja.

- Umeščanje filmskih projektov v Nacionalni razvojni načrt je za to področje neustrezno, zato bomo predlagali, da se odpravi, saj sredstva, ki jih država vlaga v filmske projekte, po veljavni zakonodaji ne predstavljajo investicije, temveč državno subvencijo filmskim ustvarjalcem in ustvarjalkam.

PONOVA VZPOSTAVITEV DIALOGA

- Skozi civilni dialog in javno razpravo z upoštevanjem že podanih predlogov in strategij strokovnih združenj ter z aktivno vključenostjo stroke in civilne družbe bomo oblikovali nov nacionalni program za kulturo, ki bo sodoben, angažiran in stimulativen ter bo postal nov kulturni model.
- Nadgradili bomo model civilno-javnega partnerstva, ki zavezuje k sodelovanju in skupni odgovornosti pri rabi javne infrastrukture.
- Med različnimi sektorji in deležniki v kulturi bomo ponovno vzpostavili stalen in vključujoč dialog. Dialoški skupini za samozaposlene in nevladne organizacije se kot temeljni mehanizem civilnega dialoga vpišeta v krovni zakon v kulturi.
- Na novo bomo opredelili vlogo Nacionalnega sveta za kulturo.
- Kulturniška zbornica Slovenije mora v sodelovanju s strokovno javnostjo postati aktivni civilnodružbeni sogovornik v polju kulturne politike ali pa jo je treba ukiniti.
- Strokovna združenja bomo podpirali in jih prek dialoga vključevali v procese odločanja in sprememb zakonodaje.

STABILNA PODPORA JAVNIM ZAVODOM

- Zagotovili bomo stabilno podporo javnim zavodom in izpolnjevanje zakonskih obveznosti ustanoviteljev (država in lokalne skupnosti) pri financiranju javnih zavodov, tako pri financiranju programov kot tudi pri financiranju vzdrževanja in investicij v objekte, s katerimi javni zavodi upravljajo.
- Prizadevali si bomo za vrnitev podpornih služb v kulturi v zaposlitveno razmerje ter podpirali zaposlitvenih možnosti in boj proti prekarnosti (insourcing).

UREDITEV PODROČJA SAMOZAPOSLENIH IN NEVLADNIH ORGANIZACIJ V KULTURI

- Pripravili bomo novelo ZUJIK, ki bo vključevala ureditev najbolj perečih vprašanj samozaposlenih v kulturi.
- V krovno zakonodajo bomo zapisali usklajene definicije NVO v kulturi.
- Uredili bomo področje zdravstvenega varstva na področju kulture in umetnosti ter sistematizacijo delovnih poškodb na področju kulture in poklicnih bolezni. Uredili bomo področje bolniškega nadomestila za samozaposlene delavce in delavke v kulturi.
- Reformirali bomo področje razpisnih mehanizmov in delovanja strokovnih komisij.
- Uvedli bomo razvojno vzdržne razpisne mehanizme. Pomembne so stabilne oblike podpore, ki bodo pokrivale tudi programske in neprogramske stroške za nevladne organizacije in omogočile zaposlovanje.
- Izvedli bomo reformo štipendijske politike v kulturi in uvedli dolgotrajnejše sheme štipendiranja samozaposlenih, ki omogočajo kontinuirano umetniško delo in raziskovanje. Razpisi za samozaposlene morajo biti vključujoči glede različnih življenjskih in delovnih obdobj ustvarjalcev in ustvarjalk ter samozaposlenih delavcev in delavk.
- Odprli bomo možnosti pravne in druge podporne pomoči NVO in samozaposlenim v kulturi.
- Uvedli bomo stopenjski in progresivni cenzus, uredili karierno dinamiko. Status samozaposlenega v kulturi bomo preoblikovali v status samostojnega kulturnega delavca oziroma delavke. Status bomo spremenili tako, da ustreza realnim potrebam in okoliščinam samostojnih delavcev in delavk v kulturi ter omogočal sindikalno povezovanje in kolektivne pogodbe.

AVTONOMNI PROSTORI IN PROSTORI ZA NVO TER USTVARJALCE IN USTVARJALKE

- Avtonomne kulturne prostore bomo zaščitili pred gentrifikacijo.
- V sodelovanju z lokalnimi skupnostmi bomo poiskali možnosti novih oziroma dodatnih prostorov za delovanje nevladnih organizacij, umetnikov in umetnic, ki so v zadnjih letih izgubili svoj prostor.
- Stavbe, namenjene nevladnim organizacijam (npr. Metelkova 6 v Ljubljani), morajo ostati v njihovi rabi, vzdrževanje stavbe pa mora potekati v dogovoru z uporabniki in uporabnicami.

LJUBITELJSKA KULTURA

- Poskrbeli bomo za stabilno financiranje ljubiteljske kulture prek Javnega sklada RS za kulturne dejavnosti, ustrezno infrastrukturo in pogoje za delovanje društev ne glede na geografsko regijo.
- Spodbujali bomo lokalne kulturne programe s tvornim sodelovanjem v lokalnih skupnostih in jim pomagali pri opremljanju; spodbujali bomo skupnostne programe in neodvisno lokalno produkcijo.

VAROVANJE KULTURNE DEDIŠČINE

- Kadrovsko in finančno je treba okrepiti spomeniškovarstveno službo ter demokratično vključiti vse zainteresirane v varovanje nepremične kulturne dediščine, od lastnikov, uporabnikov in uporabnic ter lokalnih prebivalcev in prebivalk do odgovornih organov, ter omogočiti uporabo in dostop do kulturne dediščine v javno dobro in javno korist.
- Okrepili bomo varovanje premične dediščine 20. stoletja, še posebej na najbolj ranljivih področjih industrijske in športne arhitekturne dediščine ter stanovanjskega fonda.
- Izvedli bomo pilotni projekt organiziranega preventivnega varstva.
- Izboljšali bomo sistem upravljanja spomenikov v državni lasti prek ustanovitve nove organizacijske enote Zavoda za varstvo kulturne dediščine (ZVKDS), ki se bo ciljno ukvarjala z upravljanjem spomeniških nepremičnin ter dolgoročnim oddajanjem organizacijam, ki lahko poskrbijo za njihovo smiselno in dolgoročno uporabo.

- Zasebnim lastnikom zaščitenih kulturnih spomenikov, ki objektov ustrezno ne vzdržujejo in jih prepuščajo propadu, je treba lastnino odvzeti (primer več dvorcev in graščin) ali uvesti sankcije.
- V sodelovanju s stroko bomo posodobili Zakon o varstvu kulturne dediščine. Spremeniti je treba 31. člen, saj ne smemo dopustiti nobenega izbrisa in uničenja kulturne dediščine več. Treba je okrepiti avtonomijo ZVKDS in omejiti možnost ministrstva za poseganje v strokovne odločitve, urediti pravne kategorije varstva ter omogočiti lažjo participacijo različnih deležnikov v procesih prenove in upravljanja dediščine.
- Vzpostavili bomo mehanizme financiranja za digitalizacijo in restavracijo kulturne dediščine (na področju filmske in avdiovizualne dediščine, arhivov, muzejev, galerij, knjižnic in drugega).

PRAVIČNA UREDITEV AVTORSKEGA PRAVA

- Zagotovili bomo pravičnejšo rabo avtorskega dela in razdelitev dohodkov iz naslova avtorskih pravic. Zakon o kolektivnem upravljanju avtorskih in sorodnih pravic mora iti v smer večje transparentnosti pri delitvi dohodkov ter omogočiti pravičnejšo delitev dohodkov med avtorji in avtoricami ter lastniki avtorskih pravic.
- Uredili bomo večjo dostopnost avtorsko zaščitenih del za nekomercialno rabo. Uveljavitev izjem v zaščiti avtorskih pravic je treba poenostaviti. Prosta raba avtorsko zaščitenih del je potrebna za javne institucije, šole, mladinske prostore in druge nekomercialne uporabnike in uporabnice.

SPODBUJANJE MEDNARODNE VPETOSTI

- Potreben je strateški načrt za spodbujanje mednarodne vpetosti kulture in umetnosti ter vzpostavitev strukturne mreže za povečanje mednarodne vidnosti slovenske umetnosti in kulture, tudi prek mednarodnih izmenjav in dialoga ter krepite mreže kulturnih centrov.
- Podprli bomo mednarodna sodelovanja, gostovanja v tujini in krepili rezidenčne programe. Potrebna je tudi večja pomoč na področju prevajanja slovenskih avtorjev in avtoric v druge jezike.
- Sprejeli bomo mednarodno deklaracijo Immunity from Seizure za mednarodno izposojajo kulturnih artefaktov in umetniških del.
- Ponudili bomo sodelovanje in pomoč pri izvedbi pomembnih večjih projektov, kot sta EPK Nova Gorica 2025 in Frankfurtski knjižni sejem.

NOVINARSTVO IN MEDIJI V SLUŽBI JAVNOSTI

Slovenski medijski sistem hromita komercializacija in politično omejevanje svobode izražanja. Medijska zakonodaja je bila vse od osamosvojitve Slovenije podrejena partikularnim političnim in ekonomskim interesom, kar je vodilo v koncentracijo lastništva in neučinkovit nadzor na eni strani in do podreditve medijev politični oblasti prek državnega lastništva medijev in prek usmerjanja oglaševanja podjetij v državni lasti po drugi. Soroden in vzporeden problem so občinska glasila, ki praviloma delujejo kot le propagandna glasila županov in županij ter njihovih koalicij. Posebej akutno se problemi političnega pritiska na medije kažejo vedno, ko je na oblasti koalicija pod vodstvom SDS. Kažejo se kot podrejanje medijev z lastniškim mešetarjenjem (Delo in Pivovarna Laško), zloraba podjetij v javni lasti in proračunskih sredstev za financiranje stranki SDS naklonjenih medijev, odpiranje slovenske medijske krajine za oligarhe iz kroga Viktorja Orbána in poskusi prevzema (RTV SLO) ali uničenja (STA) medijev, ki oblasti niso po godu. Vse bolj se krepijo tudi taktike pritiska na novinarje in novinarke z žaljenjem, nadlegovanjem in ustrahovanjem prek družbenih omrežij. Ves ta čas pa – ne glede na barvo oblasti – institucije nadzora praviloma ne sankcionirajo sovražnega in žaljivega govora, pozivov k diskriminaciji, kršenju človekovih pravic itd. v medijih ter tako pomagajo normalizirati in legitimirati nazadnjaške poglede.

Sočasno s političnimi pritiski so se zaostrovali tudi problemi koncentracije lastništva medijev v vse bolj maloštevilnih rokah, kar je predvsem izrazito pri podjetju Pro plus, ki danes obvladuje med 70 in 80 % trga televizijskega oglaševanja, in medijskem imperiju Media 24 Martina Odlazka, ki obvladuje trg komercialnih radijskih postaj in revialnega tiska, z nedavnimi nakupi pa postaja vse pomembnejši igralec tudi na področju regionalnega tiska. Vse to v posmeh zakonodaji, ki na papirju prepoveduje sočasno opravljanje časopisne, radijske in televizijske dejavnosti. To je znak, da institucije, ki bi morale koncentracijo medijskega lastništva preprečevati, ne delujejo.

Družbena omrežja so negativne trende še zaostрила. Olajšala so širjenje lažnih informacij in sovražnega govora ter skrajni desnici ponudila dodaten kanal, prek katerega izvaja pritiske na svoje ideološke sovražnike in sovražnice – na novinarje in novinarko, civilno družbo in demokratične politične stranke. Hkrati so digitalne platforme pridobile prevladujoč položaj na svetovnih trgih digitalnega oglaševanja, predvsem na račun tradicionalnih medijev. Ti so se na padanje dohodkov odzvali s krčenjem stroškov dela in povečevanjem intenzivnosti dela, kar je ošibilo avtonomijo uredništev. Novinarji in novinarko v negotovih delovnih razmerah postajajo bolj ranljivi za ekonomske in politične pritiske, vse več medijskih lastnikov pa v medije investira kot v propagandne ali piarovske kanale. To v Sloveniji ne velja le za oligarhe iz kroga Viktorja Orbána, kar kaže primer Kolektorjevega nakupa Dela, kjer je po prevzemu vlogo odgovornega urednika ob nasprotovanju uredništva prevzel kar piarovec brez vsakršnih novinarskih izkušenj.

Svoboda tiska je tako ogrožena z obeh strani – na ekonomski strani jo ogrožata pavperizacija novičarskih delavcev in delavk ter koncentracija lastništva, na drugi politični pritiski in vse večja politična polarizacija. Vse bolj jasno postaja, da liberaliziran trg ni zmožen zagotoviti novinarstva v javnem interesu.

ODGOVORI LEVICE

Naše temeljno vodilo pri snovanju medijskih politik je, da svoboda govora ni privilegij posameznikov in posameznic, temveč pravica človeškega duha. V ta namen bomo krepili javni značaj množičnih medijev, kar pomeni večjo vlogo javnosti pri njihovem upravljanju, zaščito novinarjev in novinarok pred ekonomskimi in političnimi pritiski ter skrb za pluralnost izražanja – s posebnim poudarkom na ranljivih skupinah – in omejevanje sovražnega govora ter spodbujanja k neenakopravnosti in razpihovanja nestrpnosti.

Prva prioriteta prihajajočega mandata bo sanacija škode, ki jo je povzročila trenutna oblast, vendar medijska in z mediji povezana zakonodaja potrebuje temeljite in daljnosežne reforme. Pri teh si bomo prizadevali za povečevanje javnega financiranja novinarstva v javnem interesu. Sistemi javnega subvencioniranja so potrebni temeljite preнове, saj so trenutni zasnovani za služenje partikularnim političnim interesom, so arbitrarni in netransparentni. Poleg okrepitve javnega financiranja je zato potrebna tudi temeljita reforma, ki bo zagotovila transparentnost in vpliv javnosti (in ne političnih elit) na porazdelitev sredstev. Spopadli se bomo s političnimi pritiski na svobodo izražanja in medijem zagotovili potrebno avtonomijo v odnosu do politične oblasti in političnih strank ter pritiskov iz tujine.

UKREPI

SANIRANJE ŠKODE, KI JO JE POVZROČILA TRENUTNA OBLAST

- STA bomo nemudoma izplačali vsa zaostala sredstva in dodatek zaradi nastale škode ter zvišali nadomestilo za opravljanje javne službe na raven, ki bo pokrila z opravljanjem javne službe povezane stroške.
- Prevetrili bomo organe upravljanja RTV Slovenija.
- Če bo ob nastopu oblasti še trajala epidemija covid-19, bomo medijem zagotovili ustrezno javno pomoč za delovanje.

OMEJITEV VPLIVA POLITIČNE OBLASTI NA MEDIJE

- S prepovedjo prikritega oglaševanja političnih strank bomo zagotovili njihovo transparentnejše delovanje. Oglaševanje in reklamiranje političnih strank izven volilne kampanje ter financiranje medijev v neposredni ali posredni lasti političnih strank ter njihovih funkcionarjev in funkcionark iz javnih sredstev bomo prepovedali.
- Županom in županjam bomo odvzeli njihova propagandna trobila. Mediji, ki jih izdajajo lokalne skupnosti, bodo morali izpolnjevati stroge kriterije uredniške avtonomije, vsebinske pluralnosti in sodelovanja lokalne skupnosti pri upravljanju.

DEPOLITIZACIJA IN DOLGOROČEN RAZVOJ RADIOTELEVIZIJE SLOVENIJE

- Spremenili bomo zakon o RTV, tako da bodo imeli odločujoč vpliv na izbiro upravljalških organov delavci in delavke RTV ter javnost. RTV bomo zagotovili ustrezno raven financiranja in v zakon uvedli samodejno usklajevanje višine prispevka z inflacijo.
- Spodbudili bomo razpravo o širjenju pojma javne službe za digitalno dobo in zagotovili zanjo potrebne zakonodajne spremembe in finančna sredstva.

NIČELNA TOLERANCA DO SOVRAŽNEGA GOVORA, SPODBUJANJA K NEENAKOPRAVNOSTI IN RAZPIHOVANJA NESTRPNOSTI

- Mediji, ki širijo sovražni govor, spodbujajo k neenakopravnosti in razpihujejo nestrpnost, ne bodo več subvencionirani z javnimi sredstvi.
- Zagotovili bomo transparentnost oglaševanja podjetij v javni lasti in prepovedali financiranje propagandnih glasil in medijev, ki širijo sovražni govor in spodbujajo k neenakopravnosti ter razpihujejo sovražstvo in nestrpnost z oglaševalskimi sredstvi podjetij v državni lasti.

REFORMA IN KREPITEV SISTEMA JAVNIH SUBVENCIJ ZA MEDIJE

- Finančno bomo podprli novinarstvo v javnem interesu – preiskovalno novinarstvo, sredstva za strokovno izobraževanje novinarjev in novinark. Zagotovili bomo večji vpliv javnosti na podeljevanje sredstev in sredstva v čim večji meri usmerili neposredno k ustvarjalcem in ustvarjalkam.

KREPITEV TRETJEGA MEDIJSKEGA SEKTORJA

- Reformirali bomo sistem medijev posebnega pomena, tako da bomo krepili vlogo skupnosti pri delovanju medijev in zagotovili najširšo dostopnost medijskih vsebin.
- Študentskim medijem bomo zagotovili sredstva, ki bodo omogočala njihovo nemoteno delovanje in razvoj.

VAROVANJE NOVIČARSKIH DELAVCEV IN DELAVK PRED EKONOMSKIMI IN POLITIČNIMI PRITISKI

- Okrepili bomo avtonomijo uredništev in povečali njihov vpliv na imenovanje odgovornih urednikov in urednic ter sprejemanje uredniške politike.
- Borili se bomo proti širjenju prekarnih zaposlitev.
- Varovali bomo zaposlitve. Javna finančna podpora bo spodbujala ohranjanje zaposlitev, nasprotovali bomo rahljanju že obstoječih standardov (npr. pri spreminjanju kriterijev statusov medijev posebnega pomena). Pozornost bomo posvetili vsem novičarskim delavcem in delavkam, saj na udaru niso le novinarji in novinarke.
- Okrepili bomo avtonomijo uredništev in spoštovanje etičnih standardov. Mediji, ki ne spoštujejo uredniške avtonomije in etičnih standardov, ne bodo mogli pridobivati javnih sredstev.
- Zagotovili bomo državno podporo za delavske prevzeme medijev.
- Dosledno bomo sankcionirali vse napade na novinarje in novinarke ter poskuse njihovega ustrahovanja.

- Novinarje in novinarke, aktiviste in aktivistke ter žvižgače in žvižgačke bomo bolje zaščitili pred neutemeljenimi tožbami, ki so uporabljene za omejevanje svobode govora (t. i. strateške tožbe za onemogočenje udeležbe javnosti).
- Sprejeli bomo ukrepe za zaščito žvižgačev in žvižgačk pred kazenskim pregonom, tožbami in sankcijami delodajalcev, ko razkrivajo za javnost pomembne informacije. Žvižgačem in žvižgačkam, ki jih preganjajo tuje države, bomo nudili azil.

ODGOVOR NA IZZIVE DIGITALIZACIJE

- Varovali bomo nevtralnost interneta.
- Poenostavili in izboljšali bomo dostop do odprtih podatkov javnega sektorja. Prizadevali si bomo za širšo uporabo odprtokodnih programov.
- Zmanjšali bomo digitalni razkorak. Socialno ogroženim bomo zagotovili brezplačen dostop do širokopasovnega interneta. Šolajočim otrokom iz socialno ogroženih družin bomo zagotovili brezplačne prenosnike. Ranljivim skupinam bomo omogočili dostop do pogojev za medijsko produkcijo in pridobivanje medijske pismenosti v obliki medijskega izobraževanja in infrastrukture (npr. skupnostni medijski centri, medijsko opismenjevanje v osnovnih in srednjih šolah itd.).
- Obdavčili bomo digitalne platforme in dohodke usmerili v podporo novinarstva v javnem interesu. Zagotovili bomo, da bodo sredstva prvenstveno namenjena novičarskim delavcem in delavkam, ne njihovim delodajalcem.
- Digitalne platforme bomo sankcionirali za širjenje sovražnega govora in vsebin, ki spodbujajo k neenakopravnosti in nestrpnosti.

OMEJITEV MOČI MONOPOLOV

- Telekomunikacijski operaterji bodo morali v ponudbo vključiti brezplačen paket programov RTV in programov posebnega pomena.
- Pripravili bomo zakonsko podlago za razbitje monopolov na medijskem področju.
- Uvedli bomo varovalke pred izigravanjem zakonodaje, ki omejuje koncentracijo lastništva in sočasno opravljanje različnih medijskih dejavnosti.

TRAJNOSTEN IN URAVNOTEŽEN PROSTORSKI RAZVOJ

Že vse od osamosvojitve lahko opazujemo počasno degradacijo prostora, ki se kaže v krčenju javnega prostora, množenju z okolico neuskklajenih gradenj in infrastrukturnih posegov, načrtovanih brez obzira na krajino, razraščanju razpršene gradnje in škodljive suburbanizacije. Kljub dolgi tradiciji uspešnega prostorskega načrtovanja, ko smo imeli vzpostavljeno močno urbanistično stroko ter sodoben zakonodajni in institucionalni okvir za prostorsko načrtovanje, je z ukinitvijo sistemov družbenega načrtovanja prišlo do slabšega usklajevanja med različnimi razvojnimi politikami, razdrobitev sistema lokalne samouprave pa je prinesla strokovno in kadrovske šibitev občin kot osnovnih akterjev prostorskega načrtovanja. Temu lahko dodamo še pogosto spreminjanje področne zakonodaje v zadnjem desetletju v imenu debirokratizacije, zaradi česar so se postopki sprejemanja prostorskih aktov še zakomplicirali in podaljšali. Na to področje je vezanih tudi ogromno parcialnih interesov, odkritih primerov korupcije in špekulacij z zemljišči, ki še povečujejo pritisk na prostor in njegovo degradacijo. Občine velikokrat v tem odkrito sodelujejo ali v najboljšem primeru nastopajo kot nemočni akterji, ki le servisirajo interese kapitala, namesto da bi udeležanjanjale svojo vlogo osnovnega zaščitnika javnega interesa na področju urejanja prostora. V primežu med luknjasto zakonodajo, strokovno šibkimi občinskimi službami in interesi kapitala, ki doživlja prostor kot tržno blago, ki ga je treba čim v čim večji meri izkoristiti in iztisniti iz njega čim večji profit, se je znašla načrtovalska stroka, ki jo sestavljajo

arhitekti in arhitektke, krajinski arhitekti in arhitektke ter urbanisti in urbanistke. Njihova vloga se kljub trudu za vzpostavljanje funkcionalnih in estetskih prostorskih rešitev ter za upoštevanje javne koristi pri načrtovanju odrida na obrobje in v nepomembnost. Stroka in področna zakonodaja se v javnosti namesto kot civilizacijska pridobitev pogosteje obravnavata kot ovira.

ODGOVORI LEVICE

V Levici si bomo prizadevali za ponovno vzpostavitev razumevanja prostora kot skupne in javne dobrine in prostorskega načrtovanja kot procesa, ki omogoča njegovo racionalno in trajnostno rabo v javno korist. V ta namen se bomo v dialogu s stroko lotili revizije nedavnih zakonodajnih sprememb in uveljavljanja dveh načel: afirmacije prostorsko-načrtovalskih strok in omogočanja sodelovanja javnosti v procesih načrtovanja. Načrtovanje je medsektorska in interdisciplinarna dejavnost, ki skozi proces mediacije med strokovnimi stališči in demokratično izraženimi željami in potrebami prebivalstva najde najboljši možni kompromis za posamezne prostorske rešitve. S tem vodi v kvalitetno estetsko in funkcionalno oblikovan javni prostor, ki resnično služi vsem ljudem. V teh procesih moramo uveljaviti javni interes v rabi prostora nad posameznimi parcialnimi in kapitalskimi interesi, katerih edini motiv je zasebni dobiček.

UKREPI

- **Revizija področne zakonodaje v polnem dialogu z urbanistično in arhitekturno stroko:** Revidirali bomo Gradbeni zakon in iz njega odstranili vse sporne določbe, zaradi katerih je požel enotno nasprotovanje arhitekturne in urbanistične stroke. Skupaj s stroko bomo izvedli tudi razpravo o osvežitvi celotne sektorske zakonodaje, saj so iz nje izhajajoči prostorski akti velikokrat preveč zapleteni in neučinkoviti.

- **Uveljavitev nove strategije prostorskega razvoja Slovenije (SPRS) kot temeljnega dokumenta za razvoj prostora:** Trenutna strategija je zastarela in se nikoli zares ni izvajala v praksi. Oživili bomo process sprejemanja nove SPRS s ciljem, da je v naslednjem mandatu sprejeta in nadgrajena s kratkoročnimi akcijskimi načrti za izvajanje ter s podrejenima strategijama za področji arhitekturne in krajinske politike. Sprejem in izvajanje strategije lahko bistveno prispeva k racionalni rabi stavbnih zemljišč, h kvalitetnemu oblikovanju javnega prostora in krajine ter preprečevanju škodljivih procesov v razvoju poselitvenih vzorcev, kot je suburbanizacija.
- **Sprejem akcijskega načrta za boj proti gentrifikaciji:** V povezavi s sprejemom SPRS bomo pripravili ločen medsektorski akcijski načrt za boj proti gentrifikaciji, procesu, v katerem posamezni mestni predeli prek dviganja najemnin in širjenja luksuznih gradenj postajajo za manj premožne čedalje težje dostopni, kar vpliva tudi na razvoj družbenega življenja in storitev v smeri elitizacije. Ta proces je treba nasloviti z različnih vidikov, zaradi česar bo akcijski načrt vseboval dimenzije stanovanjske, davčne, zemljiške in prostorske politike.
- **Ustanovitev javne agencije za prostorsko načrtovanje:** Ustanovili bomo neodvisno javno agencijo za prostorsko načrtovanje ter zagotovili njeno stabilno, strokovno in neodvisno delovanje.
- **Uvedba regionalne ravni prostorskega načrtovanja:** Regionalno raven prostorskega načrtovanja je treba uvesti še pred ustanovitvijo pokrajin. Ustanoviti je treba regionalne urade za prostorsko načrtovanje pod okriljem neodvisne javne agencije, ti pa se bodo lahko integrirali v regionalne uprave, ko bodo ustanovljene. Regionalna raven načrtovanja bo razbremenila občinsko raven in obravnavala prostor celostno ter neodvisno od upravne delitve na občine. Občinska raven načrtovanja se bo lahko temeljiteje posvetila aktivnemu urejanju naselij in zemljiški politiki.
- **Okrepitev strokovnih ekip občin in upravnih enot, ki se ukvarjajo s prostorskimi vsebinami:** Razviti je treba akcijski načrt in izobraževalni sistem za strokovno okrepitev ekip na občinah, ki se ukvarjajo z urbanistično in zemljiško politiko. Občine z večjim številom prebivalstva in z višjo stopnjo urbanizacije bodo obvezane k ustanovitvi urbanističnih strokovnih komisij za obravnavo vprašanj s področja prostorskega razvoja.
- **Sprejem akcijskega načrta za ozaveščanje in popularizacijo višje kulture prostora in graditve:** Akcijski načrt bo predmetne vsebine skušal vnesti tako v formalno kot neformalno izobraževanje ter poskrbel za večjo prisotnost teh vsebin v medijih.
- **Vzpostavitev državnega sistema za spremljanje prostorskega razvoja:** Sistem bo temeljil na redni izdelavi periodičnih poročil, ki bodo služila kot usmeritve pri izvajanju strategije prostorskega razvoja in ostalih politik.
- **Vzpostavitev enotnega prostorskega informacijskega portala kot orodja za participacijo javnosti na področju načrtovanja prostora:** Portal bo postal uporabniku oziroma uporabnici prijazen in celovit vir informacij o prostorskem razvoju, ki bo javno dostopen vsem prebivalcem in prebivalkam. Prek njega bo mogoč vpogled v vse prostorske akte in gradbena dovoljenja, nanje pa bo možno prek spleta oddati pripombe. Poseben sistem spletnega javnega obveščanja bo avtomatično obveščal o vseh postopkih tako lokalne skupnosti kot tudi nevladne organizacije s statusom delovanja v javnem interesu. Na tak način bomo stremeli k čim bolj transparentnim postopkom načrtovanja in vključenosti javnosti vanje.
- **Ohranitev in krepitev pomena javnih arhitekturnih natečajev ter njihova boljša regulacija:** Prizadevali si bomo, da arhitekturni natečaji dolgoročno obstanejo ter da se njihovo izvajanje bolje regulira in standardizira ter hkrati trdno vsidra tudi v prostorske akte.

UČINKOVIT IN CENOVNO DOSTOPEN JAVNI POTNIŠKI PROMET NAMESTO OSEBNEGA AVTOMOBILA

Prostorski razvoj države in razvoj prometne infrastrukture sta bila v preteklih treh desetletjih podrejena logiki razvoja kapitalizma. Zaradi neenakomernega gospodarskega razvoja se je vse več ljudi primorano dnevno voziti na delo v večja mesta. Po drugi strani se je zaradi visokih cen nepremičnin in gentrifikacije mestnih jeder vse več ljudi selilo na obrobja velikih mest. Milijarde evrov javnega denarja za gradnjo cest in avtocest ter fetišiziranje osebnega avtomobila sta podeželje spremenila v predmestje, iz katerega se na stotisoče dnevnikih migrantov vsakodnevno vozi na delo v večja mesta. Tam so ulice z leti postale vse bolj natrpane z avtomobili, vse manj prijetne za druženje ter vse manj varne in vse manj zdrave. Sektor prometa je postal največji vir izpustov toplogrednih plinov v državi.

Medtem sta se vse bolj zanemarjala železniška infrastruktura in javni potniški promet. Številne, zlasti medkrajevne povezave so bile v zadnjih 25 letih ukinjene z izgovorom, da je potnikov in potnic na njih premalo. Visoki stroški javnega prevoza so med drugim posledica privatizacije nekdanjih družbenih potniških prevoznih podjetij, ki so jih pokupile tuje multinacionalke. Te danes opravljajo javne prevoze prek koncesij, podeljenih od občin in države. Njihov namen ni zagotavljanje dostopnega in učinkovitega javnega prevoza, ampak kovanje dobičkov, kar dosega z visokimi cenami vozovnic in nizkimi plačami svojih zaposlenih.

Država kljub leporečenju o trajnostni mobilnosti še vedno načrtuje vedno nove gradnje in širitve obstoječe cestne infrastrukture. Eden glavnih ukrepov za ozelenitev prometa so subvencije za nakup dragih osebnih električnih avtomobilov, ki jih na koncu dobijo le premožnejši družbeni sloji. Povečuje se socialna izključenost in mobilnostna prikrajšanost dela prebivalstva, ob naraščajočih cenah goriv in uvajanju sheme ETS v prometu pa se bodo ti trendi še zaostrovali.

ODGOVORI LEVICE

Podnebne spremembe terjajo hiter in pravičen prehod na nizkoogljični promet. Modernizirano železniško omrežje v povezavi z ostalimi oblikami javnega potniškega prometa bo hrbtenica mobilnosti v prostoru, osebni avtomobilski promet bo postopoma stvar preteklosti. Zagotovili bomo, da bo javni potniški promet časovno optimalen in stroškovno dostopen. Ker se stroškov ne sme v celoti prevaliti na končne uporabnike in uporabnice, je potreben premik v politike razvoja javnega potniškega prometa z vzpostavljanjem neprofitnega javnega potniškega prometa v državni ali občinski lasti. Izven mreže javnega potniškega prometa bosta glavna oblika mobilnosti postala kolo in hoja. Hkrati si bomo prizadevali za spremembo prostorskega načrtovanja mest in pokrajin v smeri decentralizacije, kar bo zmanjšalo potrebo po dnevnikih migracijah.

UKREPI

- Spodbujali bomo prehod na javni potniški promet s povečanjem dostopnosti, taktnimi voznimi redi, povečanjem frekvence, modernizacijo javnih prevoznih sredstev, vzpostavitev transportne mreže, možnostjo kombinacije vseh oblik javnega prevoza s kolesarjenjem, znižanjem cen vozovnic ter uvedbo mesečnih in letnih vozovnic, ki veljajo za vse vrste prevoza na relaciji.
- Uvedli bomo javni brezplačni železniški potniški promet, vključno z brezplačnim prevozom koles.

- Uvedli bomo brezplačne LJPP vozovnice za socialno ogrožene, ki veljajo za celotno državo.
- Zavzemali se bomo za vzpostavitev javnih podjetij za zagotavljanje cenovno dostopnega in učinkovitega mestnega, medkrajevnega in regionalnega potniškega prometa in za odvzem koncesij multinacionalkam.
- Prizadevali si bomo za večjo povezljivost in optimizacijo t. i. modal splitov.
- Kolesarsko omrežje bomo uvrstili med infrastrukturne prioritete in začeli z intenzivno izgradnjo, ki se bo financirala s kombinacijo kohezijskih in proračunskih sredstev.
- Za prebivalke in prebivalce, ki so bolj oddaljeni od mrež javnega potniškega prometa, in za gibalno ovirane bomo začeli uvajati možnost prevozov na klic.
- Uvedli bomo javno neprofitno službo za souporabo avtomobilov v javni lasti in postopno omejevali uporabo osebnih avtomobilov.
- Ukinili bomo vse oblike subvencij za osebne avtomobile in ta sredstva preusmerili v subvencije za elektrifikacijo javnega potniškega prometa.
- Uvedli bomo možnost pridobitve subvencij za električna kolesa za starejše iz socialno šibkejših gospodinjstev.
- Prenovili bomo davek na motorna vozila. Ponovno bomo uvedli davek na luksuzna vozila, s katerim bomo izdatneje obdavčili nakupe najdražjih in okoljsko najbolj škodljivih vozil.
- Zaustavili bomo širitev ljubljanske obvoznice ter druge širitve obstoječih avtocest in hitrih cest. Nasprotovali bomo gradnji novih avtocestnih povezav do sprejetja posebne strategije za zniževanje obsega osebnega avtomobilskega prometa.
- S pomočjo dogovorov s sosednjimi državami bomo zagotovili boljše povezave z gostejšimi takti vožnje vlakov. Prioritetno je potrebna odprava tehničnih težav na jedrnem koridorju in nabava večnapetostnih lokomotiv, kar bo prispevalo k skrajšanju potovalnih časov.

VSEM DOSTOPEN ŠPORT

Redna in strokovna telesna dejavnost ima številne pozitivne učinke na zdravje ter zmanjšuje tveganje za nastanek različnih kroničnih bolezni in obolenj. Brezplačni in sofinancirani športni programi razbremenjujejo zdravstvene in socialne institucije ter nudijo možnost telesne vadbe tako otrokom kot starejšim. To je še posebej pomembno v času po epidemiji, ko se je telesna dejavnost populacije zmanjšala. Žal so vadbeni programi za različne starostne skupine zaradi nezadostnega financiranja države omejeni. Za številne otroke ter mladostnike in mladostnice je tako edina oblika organizirane športne vadbe le v času pouka, za večino odraslih in starejših, še posebej tistih v večji socialni stiski, pa so različne preventivno-gibalne vsebine težko dosegljive.

Precejšen problem predstavljajo tudi prostori, namenjeni športni vadbi. V Sloveniji obstaja dobra mreža šolskih telovadnic, a je istočasno predvsem v največjih mestih veliko zastarelih in iztrošenih dvoran. Izdatki države nudijo preskromne zneske za ustrezno sofinanciranje različnih športnih programov, obnovo in gradnjo športne infrastrukture ter za zaposlitev kadra, ki bo namenjen športu in zdravju celotne populacije. Šport v državno blagajno prispeva neprimerno več sredstev, kot mu jih nameni država. Neposredno in posredno športne dejavnosti ustvarijo 1,6 % BDP. Skupni javni izdatki za šport v zadnjih letih pa znašajo okvirno le okoli 0,3 % BDP, pri čemer največji delež predstavljajo sredstva lokalnih skupnosti.

Pogoji za izvajanje športne vzgoje so dobri in omogočajo redno telesno dejavnost učencev in učenk ter dijakov in dijakinj, kar pozitivno vpliva na njihovo zdravje in učno uspešnost. Žal je zaprtje šol v času epidemije covid-19 povzročilo drastičen

upad gibalnih sposobnosti in terja strokovne programe, s katerimi bi jih v prihodnjih letih vrnil na stopnjo pred epidemijo in razbremenili zdravstveni sistem.

Tekmovalni in vrhunski šport se sooča s problemi prekarne zaposlitve športnikov in športnic ter trenerjev in trenerk, prezgodnjimi odločitvami za profesionalno športno kariero, poškodbami športnikov in športnic ter slabim finančnim stanjem športnikov in športnic v tržno manj zanimivih športih. Doping ima posebno škodljive učinke predvsem v rekreativnem športu, kjer je regulacija povsem odsotna.

Klubi si težko privoščijo zaposlitev izobraženega kadra, ki je nujno potreben za kakovosten razvoj športnikov z obvezno kineziološko-medicinsko obravnavo. Sponzorska sredstva in donacije predstavljajo ključni delež prihodkov športnih društev in organizacij. Privatizacija gospodarskih družb in posledično manjši interes tujih lastnikov za sponzoriranje športa, s predpisi SDH omejena možnost sponzoriranja podjetij v državni lasti ter nenazadnje občuten izpad dohodkov klubov z naslova vadnin in članarin zaradi prepovedi vadbe v letih 2020 in 2021 so znatno prizadeli poslovanje klubov v preteklem obdobju. Posledično najboljši slovenski klubi niso več konkurenčni evropski klubski eliti.

ODGOVORI LEVICE

Zavzemamo se za vsem dostopen šport, ki bo ohranjal in izboljšal telesno in duševno zdravje vseh starostnih skupin. Za šport, ki bo krepil vrednote fair-playa, solidarnosti, sodelovanja in nenasilja ter najboljšim omogočal doseganje vrhunskih dosežkov. Epidemija covida-19 je v družbi pustila globoke posledice, ki jih bomo občutili tudi v prihodnjih letih. Eden izmed temeljnih napotkov, kako zajeziti virus, je bil omejitev gibanja. Ukrepi odločevalcev so najbolj prizadeli prav človekovo gibanje in niso poslušali nasvetov strokovnjakov in strokovnjakinj s tega področja. Slovenija premore edinstven sistem v svetu, ki na vzorcu več kot 20.000 otrok

spremlja njihov telesni in gibalni razvoj. Športnovzgojni karton je v letih 2020 in 2021 zabeležil skokovit upad gibalne učinkovitosti otrok in porast telesne teže in podkožnega maščevja. Če želimo omogočiti zdrav razvoj slovenskih otrok, je treba nemudoma vzpostaviti gibalne projekte v šolah, ki so se v preteklosti že izkazali kot učinkoviti. V Levici se bomo zavzemali za povečanje izdatkov države (letni program športa), namenjenih športnim programom ter obnovi in gradnji športne infrastrukture. Strokovna telesna vadba mora biti dostopna vsem.

Slovenski klubi, ki so temelj reprezentančnega udejstvovanja, so v zadnjih letih zaradi manjših vlaganj izgubili stik z najboljšimi evropskimi klubi. Privatizacija pomembnih gospodarskih družb in nerazumevanje novih lastnikov glede pomena športa v lokalnih okoljih sta doprinesla k manjšemu vlaganju v slovenski šport. Levica bo športnim društvom in organizacijam s sistemskimi spremembami omogočila večjo finančno podporo tako podjetij kot tudi države.

UKREPI

- V okviru letnega programa športa bomo izdatnejše podprli občinske panožne športne šole za izvajanje brezplačne športne vadbe otrok in mladine. Brezplačne vadbe bodo zajemale širok razvoj motoričnih sposobnosti in izogibanje prezgodnji specializaciji otrok.
- V okviru letnega programa športa bomo izdatnejše podprli občinske trim šole, kjer bo izobražen kader v občinskih objektih lahko izvajal brezplačne gibalne vsebine za odrasle in starejše.
- Spodbujali bomo odmor za rekreacijo in delodajalcem naložili vzpostavitev pogojev za njegovo koriščenje.
- Prek občinskih razpisov za športna društva bomo podpirali rekreativni in vrhunski šport na lokalni ravni.
- Na podlagi natančnih analiz in v sodelovanju s športnimi strokovnjaki in strokovnjakinjami ter pedagogi in pedagoginjami bomo pripravili in predlagali sprejetje ukrepov za nevtralizacijo upada telesnih in gibalnih sposobnosti otrok in mladine, ki smo mu bili priča med epidemijo.
- S pedagoško stroko bomo preučili možnosti izenačenja števila ur za športno vzgojo na gimnazijah in v strokovnih šolah, tako da se v slednjih poveča število ur športne vzgoje.

- Ponovno bomo vzpostavili projekte (Zdrav življenjski slog, Mladi za mlade), ki so se že izvajali in dokazano izboljšali telesno zmogljivost otrok in mladine. Namen projektov je, da bi s sofinanciranjem iz evropskih skladov tako osnovne kot tudi srednje šole pridobile dve do tri dodatne ure razbremenilne športne dejavnosti, ki bi se odvijale v času podaljšanega bivanja oziroma po končanem pouku.
- Preučili bomo možnost dodatnega izobraževanja vzgojiteljev in vzgojiteljic na področju gibanja in spodbudili vključevanje športnih pedagogov in pedagoginj v poučevanje športne vzgoje v prvem in drugem vzgojno-izobraževalnem obdobju.
- S polnim financiranjem vzgojno izobraževalne dejavnosti bomo preprečili potrebo po oddajanju športnih prostorov in omogočili, da bodo telovadnice osnovnih in srednjih šol v popoldanskem času brezplačno na voljo splošni javnosti, predvsem šolajoči se mladini.
- V preteklih letih je prišlo do zastoja pri pošiljanju podatkov športnovzgojnega kartona v obdelavo. Sprejeli bomo novejšo zakonsko podlago za spremljanje telesnega in gibalnega stanja otrok in mladine, ki bi omogočila nadaljnje delovanje tega sistema.
- Zagotovili bomo več sredstev za urejanje javnih športnih površin in za javno športno infrastrukturo.
- Uvedli bomo enotno financiranje športa mladih in tekmovalnega športa na državni ravni in s tem finančno razbremenili občine.

FINANCIRANJE ŠPORTA

- Sredstva, namenjena v letnem programu športa na državni ravni, bomo zvišali na vsaj 40 milijonov evrov in tako povečali državno sofinanciranje programov športa in gradnjo oziroma obnovo športne infrastrukture.
- Sprejeli bomo ukrepe za spodbujanje lokalnega vlaganja v športna društva in klube s strani zasebnih podjetij.
- Izvedli bomo analizo škode, ki jo je epidemija povzročila na področju športne dejavnosti, in na podlagi potreb predlagali interventne ukrepe in finančno pomoč.
- Več podpore bomo namenili projektom zaposlovanja in sofinanciranja plač strokovno izobraženega kadra v društvih in zvezah (npr. nacionalne panožne športne šole, razvoj kadrov v športu), ki športnikom in športnicam nudijo pomoč in strokovno izobraževanje. Stroške dela strokovnega kadra bomo vsaj delno prenesli s pleč športnih društev na stran države.
- Spremenili bomo smernice investicij financiranja gradnje javnih vadbenih prostorov in v večji meri zagotovili izkoriščenost in splošno dostopnost šolskih telovadnic.
- Spodbudili bomo gradnjo pokritih športnih centrov, ki vključujejo prostore za izvajanje različnih urbanih športov (rolkarski parki).

PRAVIČNI DAVKI: VSAK NAJ PRISPEVA PO SVOJIH ZMOŽNOSTIH

Davki so osnova družbene pravičnosti, ki temelji na načelu: vsak naj prispeva po svojih zmožnostih in vsak naj dobi po svojih potrebah. Bogati naj prispevajo največ, revni pa najmanj. Davki nikakor niso le strošek, ki bremeni posameznike in posameznice ter podjetja, temveč sredstvo financiranja javnega dobra oziroma prihodek celotne družbe, ki se prek javnih storitev in socialnih transferjev vrača državljanom in državljanke. Pravični davki prerazporejajo bogastvo v družbi in zagotavljajo delovanje javnega šolstva, zdravstva, pokojninskega sistema in drugih stebrov socialne države.

V Sloveniji so davki nepravično porazdeljeni, saj so v primerjavi s preostalimi evropskimi državami najbogatejši in kapital bistveno manj obdavčeni. Medtem ko proračun polnijo pretežno davki na delo in potrošnjo, smo na repu držav Evropske unije po obdavčitvi kapitala in premoženja, ki je skoncentrirano v rokah peščice. Slovenija z davki na premoženje zbere pičlih 0,6 % BDP, povprečje Evropske unije pa znaša 2,2 %. V povprečju države Evropske unije iz naslova vseh davkov na kapital zberejo 8,4 % BDP, Slovenija le 5 %. Ker najbogatejši ne prispevajo skladno s svojimi zmožnostmi, so manj premožni preveč obremenjeni z davki, hkrati pa zmanjkuje sredstev za pomembne javne storitve, kot je zdravstvo – v Sloveniji kar 130.000 ljudi, ki redno plačujejo prispevke za obvezno zdravstveno zavarovanje, nima osebnega zdravnika oziroma zdravnice.

Ti trendi se v zadnjem desetletju zaostrojujejo. Na eni strani se niža dohodnina, sploh za tiste z najvišjimi osebnimi dohodki ter rentnike, ki živijo od dohodkov iz kapitala in

najemnin. V zgodnjih devetdesetih je davek na dobiček podjetij znašal 40 %, danes pa le še 19 %. Zaradi drastičnega znižanja prispevkov delodajalcev za pokojnine s 15,5 % na 8,85 % v letu 1996 pokojninska blagajna vsako leto pridela okrog milijardo evrov primanjkljaja, ki ga je treba pokriti iz državnega proračuna. Na drugi strani se dvigujejo davki na potrošnjo (zlasti DDV in trošarine), ki v največji meri prizadenejo ljudi z najnižjimi dohodki. V odsotnosti kakršnegakoli resnega davka na premoženje in nepremičnine se bogastvo koncentrira v rokah peščice: 10 % ljudi ima v lasti 57 % celotnega neto premoženja, 1 % najbogatejših pa kar 23 %. Na drugi strani ima 50 % najmanj premožnih v lasti le 5,8 % celotnega neto premoženja.

Kriza kapitalističnega gospodarstva, povezana z epidemijo, je zaostрила družbene neenakosti ter za sabo pustila osiromašene javne finance. Na eni strani se je v kriznem letu 2020 število oseb, ki živijo pod pragom tveganja revščine, povečalo za 11.000 na skupnih 254.000, na drugi strani pa je bogastvo stotih najbogatejših Slovencev naraslo za 1,3 milijarde, na skupnih 7,1 milijarde evrov. Hkrati se je zaradi vladnih ukrepov v letih 2020 in 2021 javni dolg povečal za 8 milijard evrov. Aktualna vlada javnofinančno stanje še poslabšuje z dodatnimi davčnimi rezi za najbogatejše in kapital (dohodninska reforma) ter s trošenjem javnega denarja za družbeno nekoristne namene (orožarski posli, dodatki za najboljše plačane).

ODGOVORI LEVICE

Če hočemo po krizi zagotoviti sredstva za razvoj javne infrastrukture ter okrepiti javno zdravstvo, pokojninski sistem in druge stebre socialne države, moramo zagotoviti nove davčne prihodke. Davčna politika mora namesto sredstva redistribucije bogastva od revnih k bogatim postati orožje v boju proti naraščajoči dohodkovni in premoženjski neenakosti.

Nepravične davke, ki po žepih najbolj udarijo revne, bomo ukinili (premije za dopolnilno zdravstveno zavarovanje). Proračunskih primanjkljajev ne bomo krpali z rezi v socialo, temveč z višjimi davki na kapital, premoženje in dohodke bogatih. Večina prebivalstva ne bo plačevala višjih davkov, vendar bo zaradi višjih prispevkov bogatih lahko koristila kvalitetnejše in bolj dostopne storitve socialne države. Z davki na premoženje bomo ciljali predvsem na lastnike več in večjih ter praznih nepremičnin. Leta 2019 smo že uspeli z uvedbo minimalne stopnje davka na dobiček v višini 7 %, zdaj pa je čas še za dvig splošne stopnje in progresivno obdavčitev dohodkov iz kapitala. Primanjkljaje v javni pokojninski blagajni bomo pokrili z dvigom prispevnih stopenj za delodajalce, ki prispevke plačujejo po bistveno nižji stopnji kot delavci in delavke.

UKREPI

- **Uvedli bomo pravičen davek na nepremičnine**, s katerim bomo obdavčili lastnike več in dražjih nepremičnin, večina pa ne bo plačevala več kot zdaj.
- **Uvedli bomo davek na prazna stanovanja**.
- **Pripravili bomo davek na celotno neto premoženje najpremožnejših**, s katerim bomo progresivno obdavčili celotno neto premoženje milijonarjev in milijonark, vključno z nepremičninami, delnicami in vrednostnimi papirji.
- **Prenovili bomo davke na dediščine in darila**. Uvedli bomo progresivno obdavčitev premoženja večje vrednosti v prvem dednem redu, s katero bomo izdatneje obdavčili premožne dediče in dedinje ter obdarjence in obdarjenke, večina pa ne bo plačevala več kot zdaj.
- **Izenačili bomo prispevne stopnje za pokojnine**. Prispevne stopnje za delodajalce bomo dvignili na raven prispevnih stopenj za delavce in delavke (15,5 %).
- **Izenačili bomo prispevne stopnje za primer brezposelnosti**. Prispevne stopnje za delodajalce bomo dvignili na raven prispevnih stopenj za delavce in delavke (0,14 %).
- **Davki na dobiček in kapital:**
 - Dvignili bomo splošno stopnjo davka na dobiček z 19 % na 25 %.
 - Dvignili bomo minimalno stopnjo davka na dobiček s 7 % na 10 %.
 - Uvedli bomo 15-% minimalno stopnjo davka na dobiček multinacionalk, ki poslujejo v Sloveniji.
 - Dohodke iz kapitala in oddajanja premoženja v najem bomo vključili v letno osnovo za odmero dohodnine in jih obdavčili po enakih stopnjah kot dohodke iz dela.
 - Uvedli bomo prispevke za zdravstvo in pokojnine na dohodke iz kapitala in oddajanja premoženja v najem.
- **Zajezili bomo odtekanje denarja v davčne oaze** s pripravo ukrepov za dodatne obdavčitve transakcij z davčnimi oazami.
- **Uvedli bomo ukrepe proti izogibanju davkom**. V davčno zakonodajo bomo vključili prepoved vseh transakcij, ki nimajo nobenega ekonomskega učinka razen znižanja davčne obveznosti.
- **Uvedli bomo davek na bilančno vsoto bank** in progresivno obdavčili sredstva bank z nižjim deležem kreditov podjetjem in gospodinjstvom.

- **Uredili bomo obdavčitev samozaposlenih.** Davke in prispevke na dohodke samozaposlenih bomo postopoma izenačili z davki in prispevki dohodkov iz zaposlitve. Samozaposleni z nižjimi prihodki bodo plačevali nižje, samozaposleni z višjimi prihodki pa višje davke in prispevke.
- **Uvedli bomo pravičen sistem finančnih pomoči za vzdrževane družinske člane in članice,** ki bo nadomestil aktualni sistem olajšav, ki privilegira prejemnike in prejemnice najvišjih plač.
- **Razveljavili bomo dohodninsko reformo aktualne vlade.** Ustavili bomo postopen dvig splošne olajšave in ponovno uvedli 50-% stopnjo za peti dohodninski razred.
- **Uvedli bomo progresivno obdavčitev dobičkov fizičnih oseb iz trgovanja z virtualnimi valutami,** vključno s kriptovalutami.
- **Ukinili bomo nepravilne davčne olajšave za Rimskokatoliško cerkev.**
- **Okoljski davki:**
 - Postopno bomo ukinili davčne olajšave za uporabnike fosilnih goriv.
 - Prenovili bomo davek na motorna vozila, vključno s ponovno uvedbo davka na luksuzna vozila, s katero bomo izdatneje obdavčili nakupe najdražjih in okoljsko najbolj škodljivih vozil.
 - Uvedli bomo ogljični davek na letalska goriva.

OHRANIMO NARAVNO OKOLJE ZA PRIHODNJE GENERACIJE

4

PRAVIČNA PODNEBNA TRANZICIJA

Živimo v času okoljske krize z najresnejšimi posledicami, ki prinašajo zlom podnebja in biosfere. Posledice podnebnih sprememb na naše življenje so že povsem očitne. Ogrožajo nas vedno pogostejši ekstremni vremenski dogodki, doživljamo poplave, suše in vročinske valove. Slovenija se segreva dvakrat hitreje od svetovnega povprečja, kar se vidi v vse bolj pogostih ekstremnih vremenskih pojavih. Ti so samo med letoma 2014 in 2018 povzročili za več kot 700 milijonov evrov škode v kmetijstvu, gozdarstvu in gospodarstvu. Še bolj so ogroženi prebivalci in prebivalke držav v tropskem pasu, kjer višanje gladine morja, uničevanje ekosistemov, pomanjkanje pitne vode in vode za namakanje ter vse hitrejša dezertifikacija silijo milijone ljudi v beg za golo preživetje in sprožajo vse več konfliktov okoli vse bolj omejenih virov.

Podnebna kriza je kriza sistema, kriza kapitalizma. Da raba fosilnih goriv povzroča škodljive podnebne spremembe, so naftne korporacije vedele že desetletja, a so ves ta čas spodbujale povečevanje in preprečevale omejevanje njihove porabe. Na splošno nebrzdano rabo naravnih virov v kapitalizmu poganja cilj večanja dobička in njegove koncentracije v rokah peščice, spremlja pa ga istočasno izkoriščanje delavcev in delavcev ter narave. Ogromno količino materialnih odpadkov, ki jih ta gospodarski model proizvaja, in breme okoljske sanacije netrajnostnega in izkoriščevalskega ravnanja neodgovorno prenaša na prihodnje generacije. Kapitalistična rast za vsako ceno predstavlja eksistenčno grožnjo tako človeštvu kot drugim živalskim in rastlinskim vrstam in ekosistemom.

V Sloveniji se z okoljsko in podnebno krizo srečujemo na številnih ravneh, ki jih je naslovlila že Deklaracija Levice

o podnebni in okoljski krizi (2020). Nepremišljena izgradnja šestega bloka termoelektrarne Šoštanj, ki jo je takrat podprla večina političnih strank, je močno otežila razogljičenje energetike in kot taka predstavlja njen največji izziv. Glede uporabe vetrne in predvsem sončne energije smo primerjalno med zadnjimi v Evropski uniji. Milijone že namenjamo projektu druge nuklearne elektrarne, čeprav še niso razrešeni osnovni pogoji njene gradnje in ni opravljena javna razprava. Vlagamo v okoljsko sporne projekte hidroelektrarn, ki jih zaradi neupoštevanja okoljske zakonodaje sodišča ustavljajo. Močno se povečujejo izpusti zaradi prometa, kar je posledica tega, da nimamo prave politike trajnostne mobilnosti. Nimamo pravih programov prilagajanja podnebnim spremembam, čeprav smo v kmetijstvu močno ranljivi za njihove vplive. Skladi, namenjeni podnebnim ukrepom, so kadrovsko šibki in sredstva iz skladov se pogosto uporabljajo nenamensko. Državne subvencije še vedno podpirajo podnebno škodljive investicije. Na ravni državne uprave je upravljanje podnebnih sprememb sistemsko slabo urejeno, nimamo krovnega sistemskega podnebnega zakona.

ODGOVORI LEVICE

V času prihodnjih dveh vlad bomo morali izpuste toplogrednih plinov zmanjšati za 60 % glede na leto 2005. To pomeni izjemne napore na vseh področjih in podrejanje vseh ostalih družbenih ciljev podnebnim ciljem. Podnebna tranzicija mora biti pravična. To po eni strani pomeni, da bodo breme prehoda v prvi vrsti nosili tisti, ki so imeli od obstoječega kapitalističnega modela v preteklosti največje koristi, kar najmanjše posledice pa bodo čutili tisti, ki jih je obstoječi sistem pustil revne in nemočne na njegovem obrobju. Po drugi strani pa to pomeni, da ne smemo ponavljati napak preteklih generacij in podnebne krize reševati z ukrepi, ki bodo s svojimi stranskimi učinki bremenili generacije v prihodnjih desetletjih in stoletjih.

UKREPI

BOJ PROTI GLOBALNEMU SEGREVANJU

- Sprejeli bomo podnebni zakon z jasno definiranimi cilji zniževanja emisij toplogrednih plinov in okvirom celostne podnebne politike države, mehanizmi odločanja in odgovornosti za doseganje ciljev ter varovalkami v primeru njihovega nedoseganja, načinom vključevanja javnosti v sprejemanje in izvajanje ukrepov, zagotovitevijo finančnih sredstev in zahtevo po pravičnosti naravnosti ukrepov.
- Zagotovili bomo finančni okvir 2 % BDP za boj proti podnebnim spremembam, od česar bo del namenjen skladu za razogljčenje, del pa dolgoročnemu prilagajanju.
- Zagotovili bomo pravično tranzicije za skupnosti, ki so danes najbolj odvisne od izkoriščanja fosilnih goriv.
- Uvedli bomo posebne mehanizme za blažitev stroškov podnebne tranzicije za socialno ranljive skupine.
- Prepovedali bomo oglaševanje fosilnih goriv.
- Sprejeli bomo zavezo za razogljčenje podjetij v državni lasti do leta 2030.
- Okrepili bomo prizadevanja za obnovo in nego gozdov, da se ne bi zaradi naravnih ujm in previsoko zastavljenih ciljev rednega poseka spremenili iz ponora CO₂ v vir CO₂.
- Zmanjšali bomo obseg živinoreje, prepovedali uvoz krme, povezane z izsekavanjem pragozdov, in prešli na okoljsko vzdržno pridelavo hrane.
- Vzpostavljali in spodbujali bomo kratke in čim bolj lokalno povezane proizvodne verige v vseh sektorjih.
- Povečali bomo obseg izobraževanja o vzrokih in posledicah podnebnih sprememb na vseh ravneh izobraževanja ter financiranja vseh znanstvenih področij s ciljem iskanja optimalnega in pravičnega prehoda v brezogljčno družbo.
- Prostorsko načrtovanje bomo prilagodili podnebnim spremembam. To pomeni upoštevanje posledic podnebnih sprememb pri upravljanju z vodami, zemljišči in drugimi naravnimi dobrinami ter upoštevanje ukrepov prilagajanja na podnebne spremembe pri razvoju urbanih območij na način, da se omogoča čim večja dostopnost vseh storitev z uporabo javnega prometa, kolesa in hoje ter spodbuja zgoščanje poselitve v urbanih območjih, kjer so ti ukrepi trajnostne mobilnosti učinkovitejši.

PODNEBNA DAVČNA POLITIKA

- Opustili bomo subvencije za vsa fosilna goriva do leta 2025.
- Na ravni Evropske unije se bomo zavzemali za strožjo regulacijo trga z energenti, ki bo onemogočala špekulacije glede cen, in za dopolnitev sheme ETS s progresivnim davkom na izpuste toplogrednih plinov.
- Uvedli bomo ogljični davek na letalsko gorivo.
- Subvencionirali bomo košarico temeljnih energetske storitev za energetske revna gospodinjstva.
- Ponovno bomo uvedli davek na luksuzna vozila, ki bo izdatneje obdavčil nakupe najdražjih in okoljsko najbolj škodljivih vozil.
- Ukinili bomo subvencije za vsa osebna vozila in preusmerili ta sredstva v elektrifikacijo javnega potniškega prometa.

ENERGETSKA TRANZICIJA

- Sprejeli bomo načrt za opustitev pridobivanja in rabe premoga do leta 2030 in gospodarsko prestrukturiranje Šaleške regije.
- Sprejeli bomo načrt za bistveno zmanjšanje rabe drugih fosilnih goriv do 2035.
- Začasno bomo zaustavili projekt NEK-2 in izvedli referendum o njeni gradnji. Tako velika investicija, ki bo načrtala pot slovenske energetike za več desetletij, potrebuje široko demokratično razpravo. Zato bomo zahtevali začasno zaustavitev gradnje NEK-2 ter široko javno razpravo o možnih alternativah in nerešenih problemih, kot je shranjevanje jedrskih odpadkov. Končno odločitev morajo sprejeti državljanke in državljani na referendumu.
- Zagotovili bomo varno obratovanje Nuklearne elektrarne Krško do izteka življenjske dobe ob sočasni zagotovitvi vzdržnega finančnega okvira zagotavljanja vseh potrebnih sredstev za njeno razgradnjo in varno hranjenje radioaktivnih odpadkov po koncu njenega obratovanja.
- Investicije državnih energetske podjetij bomo usmerili v širjenje kapacitet za izkoriščanje sončne, vetrne in geotermalne energije ter hranilnikov energije.
- Odstopili bomo od Pogodbe o energetski listini, ki korporacijam omogoča, da na ad hoc imenovanih mednarodnih sodiščih tožijo države, ki z okoljsko zakonodajo onemogočajo izkoriščanje fosilnih goriv.

- Sprožili bomo obsežen program izgradnje večjih sončnih elektrarn in solarizacije streh, s katerim bomo v petih letih dosegli 10 % sončne energije v prevzemu. Vseboval bo ustanovitev projektne pisarne za administrativno pomoč pri izvajanju projektov sončnih elektrarn v degradiranem in industrijskem okolju, na večstanovanjskih stavbah in stavbah v javni lasti, sofinanciranje projektov programa solarizacije streh in ugodna posojila za večje sončne elektrarne na industrijskih, kmetijskih in javnih stavbah.
- Povečali bomo sredstva za izboljšanje energetske učinkovitosti v gospodinjstvih z lestvico progresivnih subvencij glede na socialno ogroženost gospodinjstev. V ta namen bo okrepljena kadrovska in finančna moč Eko sklada. Za doseg podnebne nevtralnosti bodo bistveni ukrepi na področju ogrevanja stavb. Vse večje novogradnje morajo biti načrtovane za ogljično nevtralno ogrevanje, predvsem z uporabo toplotnih črpalk ali daljinskega ogrevanja na biomaso, kjer to lahko poteka trajnostno.
- Povečali bomo zmogljivost distribucijskega omrežja za integracijo obnovljivih virov energije in ga razširili z naložbami za uvajanje pametnih omrežij v sistem distribucije električne energije.

OHRANJANJE NARAVE IN ZAGOTOVITEV ZDRAVEGA ŽIVLJENJSKEGA OKOLJA ZA VSE

Izkoriščanje okolja gre z roko v roki z izkoriščanjem delovnih ljudi. Prav tako sta podnebna kriza in kriza biotske raznovrstnosti zaradi izginjanja vrst in ekosistemov dve plati iste krize in ju je zato treba obravnavati skupaj. Njun temeljni vzrok je kapitalistični način proizvodnje, menjave in potrošnje blaga, kjer se gospodarska rast ustvarja na račun izkoriščanja delovnih ljudi, izčrpanja naravnih virov in zavrženja velikanskih količin odpadkov. Neomejena rast, ki jo narekuje rast dobička, je nevzdržna. Nadomestiti jo mora drugačen proizvodni način, ki upošteva okoljske planetarne omejitve in služi potrebam in dobrobiti vseh ljudi, ne kapitala – ekološki socializem.

Tudi v Sloveniji se stanje narave naglo in izrazito slabša. Z vedno novimi posegi stopnjujemo svoj vpliv na prostor in krčimo ter spreminjamo vodotoke, mokrišča, morje, travnike, gozd, gorski in podzemni svet. Porušeno naravno ravnovesje je vse bolj razvidno na primeru širjenja invazivnih tujerodnih vrst. Podnebne spremembe potiskajo številne vrste proti mejam zanje še zadostnih pogojev za preživetje. Naravovarstvene nevladne organizacije, stroka in pristojne državne institucije so pod trajnim pritiskom močnejših, naravi in okolju škodljivih interesov brezbrizne politike in investorjev. Nastavitev vodstva proti mnenju stroke, kakor v primeru Triglavskega narodnega parka, prestavitev pristojnosti Agencije za okolje na ministrstvo, omejevanje in zaostrovanje delovanja nevladnih organizacij, liberalizacija

gradbene zakonodaje in legalizacije črnih gradenj so le nekateri primeri tega procesa.

Okoljski problemi, s katerimi se srečujemo v Sloveniji

- onesnaževanje zraka, prsti in vode ter druge vrste slabšanja stanja okolja –, prizadenejo vse, najbolj pa prebivalce in prebivalke okoljsko degradiranih območji in socialno ogrožene družbene sloje. Boj za čisto okolje je boj za zdrave in enake pogoje življenja za vse.

ODGOVORI LEVICE

Dolgoletno zapostavljanje varstva okolja in varstva narave je mogoče prekiniti le tako, da obe področji skupaj z integralnim podnebnim ukrepanjem postaneta temeljna cilja vseh državnih in lokalnih politik. Potrebujemo ministrstvo za okolje, ne ministra proti okolju. Odločno bomo zastopali neodvisnost in okrepitev okoljevarstvenih in naravovarstvenih državnih institucij ter upoštevanje stroke. Nevladne organizacije in civilna družba, ki delujejo na področju okolja in naravovarstva, so ključni varuhi skupnega, narave in okolja, zato jih mora politika poslušati, spoštovati in omogočati njihovo delovanje. Ukrepi, ki jih zastopamo, sledijo načelom okoljske pravičnosti, ekološke demokracije, načelu previdnosti in načelu »onesnaževalec naj plača« ter pravičnosti do prihodnjih generacij.

UKREPI

ZDRAVO OKOLJE ZA VSE

- Ustavno načelo pravice do pitne vode bomo prenesli v zakonodajo in zagotovili, da bo raba vseh virov pitne vode primarno namenjena oskrbi prebivalstva na neprofitni osnovi, šele potem za potrebe industrije in vse ostale potrebe.
- Sprejeli bomo zakon o sosežigu, ki bo izenačil pogoje obratovanja in izpustov za sežigalnice in sosežigalnice, ter povečali nadzor nad izpusti.

- Uvedli bomo sistem javnega monitoringa emisij nevarnih snovi na obratih, ki povzročajo onesnaženje, in realnočasovno objavo podatkov o meritvah.
- Potrebujemo nov način umeščanja industrijskih objektov v prostor. Številne nesreče z onesnaženjem okolice v zadnjem obdobju so pokazale izpostavljenost in ogroženost zdravja ljudi zaradi neustrezno umeščene industrije. Proizvodnja, ki uporablja nevarne snovi, ne sodi v neposredno bližino stanovanjskih območij. Prav tako ne bomo dovolili, da o umestitvi tovarne odloča moč investitorja. Uvedli bomo sistem umeščanja, ki bo temeljil na strokovnosti, upošteval celotno območje države ter varoval okolje in zdravje ljudi.
- Sprejeli bomo ukrepe za zaščito zelenega javnega prostora in zelenih površin. Preprečiti moramo pogost pojav čez noč posekanih mestnih dreves, ki je izraz brezobzirnega odnosa nekaterih lokalnih oblasti ali zasebnih lastnikov zemljišč. Zeleni javni prostor je naše skupno, ki ga bomo obranili.
- Demokratizirali bomo okoljske in prostorske postopke in v njih aktivno vključili civilno družbo.
- Prepovedali bomo rudarjenje zemeljskega plina z metodo frackinga.
- Širili bomo nabor prepovedanih proizvodov plastične embalaže za enkratno uporabo in cigaretnih filtrov iz plastike s ciljem dokončne opustitve vseh tovrstnih proizvodov do leta 2030.
- Uvedli bomo vsaj minimalne petletne garancije za brezhibno delovanje za vse tehnično blago. Po izteku garancijskega roka bodo morali proizvajalci še najmanj pet let zagotavljati popravilo, vzdrževanje blaga, nadomestne dele in priklopne aparate.
- Uvedli bomo kavcijski sistem vračila steklene, plastične in aluminijaste embalaže za pijače po vzoru nekaterih drugih evropskih držav in s tem zmanjšali obseg odpadne embalaže.
- Prepovedali bomo oglaševanje na reklamnih panojih ob cestah v naseljih in izven njih, razen ozaveščanja o varnosti v prometu.
- Reševali bomo problem svetlobnega onesnaževanja, ki ga povzroča pretirano žarenje uličnih svetilk, reklamnih panojev in dekorativne razsvetljave.
- Proti onesnaženosti zraka se bomo borili z omejevanjem delovanja obratov, ki v zrak spuščajo strupene snovi, in z zniževanjem obsega osebne avtomobilskega prometa.

USTAVIMO UNIČEVANJE NARAVE

- Varstvo narave bomo opredelili kot temeljni cilj izvajanja vseh ostalih področnih zakonodaj, zlasti pa prostorske, kmetijske, gradbene, okoljske in energetske.
- Spodbujali bomo programe renaturacije biotsko dragocenih območij. Vzpostavili bomo pogoje, da bo Triglavski narodni park v sodelovanju z lokalnimi skupnostmi lahko v celoti uresničeval svoje varstveno in kulturno poslanstvo. Enako bomo spodbujali in finančno podprli dejavnosti ostalih regijskih in krajinskih parkov in ob interesu lokalne skupnosti podprli ustanovitev novih. Ob izraženi volji lokalne skupnosti podpiramo ustanovitev nacionalnih parkov na Kočevskem in v Kamniško-Savinjskih Alpah.
- Nadgradili in izboljšali bomo obstoječi sistem varstva narave s povečanim financiranjem in kadrovske okrepitvijo javnih institucij, ki delujejo na področju naravovarstva. To vključuje ustrezno financiranje upravljanja zavarovanih območij in ostale temeljne naravovarstvene ukrepe, kot so monitoring vrst in habitatnih tipov, zagotovitev naravovarstvenih podatkov in njihova javna dostopnost ter ustanovitev sklada naravovarstveno pomembnih zemljišč.
- Onesnaževanje tal bomo ublažili z ukrepi poostrelega nadzora nad nestrokovnim ravnanjem v kmetijstvu (uporaba gnojevke, fitofarmaceutskih sredstev, herbicidov, namakanje z oporečno vodo).
- Zagnali bomo program renaturacije rek in potokov in s tem širili življenjske rečnih in obrečnih vrst.
- Zaradi velikega negativnega vpliva, ki bi ga nove HE na Muri in Savi imele na biotsko raznovrstnost in ekosisteme, v času okoljske in biotske krize gradnja novih HE na teh rekah ni mogoča.

KMETIJSTVO PO MERI NARAVE IN DRUŽBE

Tako imenovane strukturne spremembe v kmetijstvu že tri desetletja vodijo v propad na tisoče malih kmetov in počasi, a vztrajno prerazporejajo najboljšo kmetijsko zemljo v roke peščice veleposestnikov in privatiziranih kmetijskih podjetij. Pridelava hrane je podrejena logiki trga, ki zasleduje zgolj profit, kmetijske subvencije so v največji meri namenjene največjim pridelovalcem in pridelavi, ki v precejšnji meri ne odraža dejanskih potreb prebivalstva. Posledica tega je, da številne, predvsem od razvojnih sredstev odrezane male kmetije opuščajo pridelavo, prebivalstvo podeželja pa postaja socialno vse bolj ranljivo in išče dohodke in zaposlitev v urbanih okoljih. Ker tam za njih ni na voljo cenovno dostopnih stanovanj, so prisiljeni v vsakodnevne migracije, ki povečujejo življenjske stroške in zmanjšujejo čas za kmetijske dejavnosti. Medtem ko so zaradi nastalih razmer številne manjše kmetije primorane krčiti kmetijsko proizvodnjo, so na drugi strani kmečki veleposestniki in privatna kmetijska podjetja deležna ogromnih subvencij države in Evropske unije, ki investira v način proizvodnje, ki poskuša biti konkurenčen globalnemu trgu. Konkurenčnost poskušamo dosegati z neprestanimi pritiski na okoljske in delavske standarde ter na dobrobit živali. Z namenom zasledovanja profita se preferira specializacija in intenzifikacija proizvodnje, vse večji je pritisk po uvedbi in uvozu brezpravnih in poceni prekarnih zaposlitev in dela na črno, rejne živali pa so izpostavljene vse bolj surovemu ravnanju in vse slabšim življenjskim pogojem

Vendar pa konkurenčni boj ni omejen zgolj na pridelovalce znotraj kmetijskega sektorja. Za nestabilno in slabo dohodkovno stanje večine kmetov in kmetic so krivi predvsem konkurenčni pritiski ostalih sektorjev znotraj prehranske verige, zlasti sektorja predelave hrane in trgovine. Živilskopredelovalska in trgovska podjetja so bila v treh desetletjih kapitalizma privatizirana in v dobršni meri izčrpana ter uničena s strani špekulativnega kapitala. Kar je ostalo, je v rokah zasebnega kapitala in je prednostno namenjeno zgolj kovanju dobičkov in ne proizvodnji in distribuciji hrane za prebivalstvo. Višje kot se pomikamo v prehranski piramidi, višji so profiti, ki si jih prilašča kapital na račun kmetov in kmetic ter delavcev in delavk iz nižjih delov te verige. Za samooskrbo celotne države s hrano je najbolj pogubna konkurenčna logika enotnega trga Evropske unije. Posledično smo pri preskrbi s hrano postali popolnoma odvisni od uvoza. Pojavljajo se izrazita neravnovesja pri preskrbi s hrano, kjer prihaja na eni strani do viškov in povečanja zavržkov hrane, na drugi strani pa precejšen delež ljudi trpi pomanjkanje predvsem kakovostne hrane.

ODGOVORI LEVICE

Da se v bližnji prihodnosti ne izognemo samo okoljskemu zlomu, ampak tudi zlomu slovenskih pridelovalcev hrane, je treba javni denar, namenjen za podporo kmetijstvu, usmeriti predvsem v delo, ki se v kmetijstvu opravlja. Hkrati je treba na vseh področjih kmetijske politike skrbeti za zagotavljanje javnega interesa, varovanje okolja, zaščito delavskih pravic in preprečevanje nepotrebnega trpljenja živali. Povečanje pridelave zdrave in raznolike prehrane ter s tem prehranske samozadostnosti države moramo doseči z zmanjšanjem sektorskih neravnovesij in aktivnim planskim upravljanjem. Zgolj načrtovana proizvodnja hrane in krepitev združništva lahko zadostita dejanskim potrebam prebivalstva, hkrati pa kmetu oziroma kmetici omogočita stalen odkup in stabilen dohodek. Država in lokalna skupnost morata

v prehranski verigi odigrati vlogo zaščitnika in posrednika med množico pridelovalcev in trgom, kjer so pridelovalci izpostavljeni hudim konkurenčnim pritiskom iz tujine. Hkrati morata za povečanje pridelave zdrave in raznolike prehrane ter s tem prehranske samozadostnosti države spodbujati povezovanje obdelovalne zemlje in produkcijskih sredstev malih kmetij v zadruge, kjer se vse odločitve sprejemajo z mehanizmi demokratičnega odločanja v prid vseh združnikov, ne samo največjih med njimi.

Program razvoja kmetijstva in ukrepi tako temeljijo na treh ključnih usmeritvah. Prednostno je treba podpreti delo v kmetijstvu, javni denar nameniti za prakse, ki prispevajo k javnemu dobru, ter znova okrepiti vlogo države in lokalnih skupnosti v prehranski verigi. Javne institucije kot pomemben odkupovalec prehranskih dobrin morajo prevzeti aktivno vlogo in z večletnim vnaprejšnjim načrtovanjem odkupov v okviru javnih naročil s pridelovalci vzpostaviti temelj načrtovane in stabilne pridelave hrane. Treba je okrepiti javno lastništvo v tistih živilskopredelovalskih podjetjih, kjer ima država trenutno še lastniške deleže, ter omogočiti lastniški vstop države in lokalne skupnosti v tiste dele, ki so ključni za nemoteno pridelavo in oskrbo prebivalstva z zdravo in kakovostno hrano. To je še posebej pomembno zaradi vse hitreje potekajočih podnebnih sprememb, zaradi katerih se bo odpornost kmetijstva na ekstremne vremenske pojave v prihodnosti še dodatno zmanjševala.

UKREPI

PODPORA DELU, NE HEKTARJEM

- **Neposredne podpore za delo, ne hektarje:** Pri oblikovanju prihodnje kmetijske politike se bomo zavzeli za postopno nadomeščanje hektarskih izplačil osnovnih dohodkovnih podpor z izplačili glede na ekvivalent vloženega dela. Če želimo povečati obseg okoljsko sprejemljivih praks z namenom izboljšanja stanja okolja in pridelave zdrave hrane, ki praviloma zahtevajo več mehanske in ročne obdelave, moramo podpreti delo, ne hektarjev.
- **Proizvodno vezana plačila za pravičen prehod:** Vezane dohodkovne podpore bomo usmerili v ekologizacijo kmetijstva in izboljšanje proizvodnje rastlinske (beljakovinske) hrane za namen direktne prehrane za ljudi zlasti na nižinskih območjih.

- **Razvojne spodbude brez diskriminacije:** Nihče, ki prideluje hrano, ne glede na ekonomsko in posestno velikost ne bo izključen od možnosti kandidiranja za sektorsko namenjena javna razvojna sredstva.
- **Zaščita delavskih pravic sezonskih delavcev in delavk v kmetijstvu:** Odpravili bomo izkoriščanje tujih sezonskih delavcev in delavk ter izboljšali delovnopravna razmerja z namenom odprave prekarizacije in dela na črno v kmetijstvu.

ZDRAVA PREHRANA IN SKRB ZA OKOLJE

- **Povečanje količine ekološko pridelane hrane:** Zavzeli se bomo, da akcijski načrt za ekološko kmetijstvo ne bo zgolj črka na papirju. Izvedli bomo vse potrebne aktivnosti za doseg cilja povečanja deleža ekoloških kmetijskih površin do 25 % do leta 2030. Modernizacija in digitalizacija v kmetijstvu naj služita hitrejšemu prehodu v ekološko pridelavo in izboljšanju (produktivnosti in učinkovitosti) ekološko sprejemljivih praks.
- **Skrb za zdravje ljudi:** Nadstandard integrirane pridelave bo postal osnovni standard kmetijske pridelave. Ukinili bomo uporabo rakotvornih talnih herbicidov, izboljšali bomo dostopnost in razvoj ekološko sprejemljivih zaščitnih sredstev in metod. Postrili bomo nadzor in uvedli obvezno označevanje vsebnosti ostankov antibiotikov v živilih, zlasti v mesu, ki prihaja iz uvoza in predstavlja izrazito tveganje za javno zdravje.
- **Prilagajanje na podnebne spremembe in potrebe ljudi:** S podporo javnim programom žlahtnjenja, prilagoditvijo vrstne in sortne sestave rastlin glede na geografske značilnosti in pravičnejšim razporejanjem naložb v prilagajanje bomo povečali odpornost rastlinske pridelave.
- **Krepitev ekosistemskih storitev na kmetijskih zemljiščih:** Preprečili bomo nadaljnjo pozidavo najboljših kmetijskih zemljišč ter podprli ukrepe preprečevanja degradacije in revitalizacije kmetijskih zemljišč in biotopov z namenom zagotavljanja trajnega proizvodnega potenciala, zadrževanja vode in izboljšanja biotske pestrosti.
- **Prepoved uvoza krme in drugih poljščin, neposredno povezanih z uničevanjem okolja in kršenjem človekovih pravic:** Na ravni Evropske unije se bomo zavzeli za prepoved uvoza soje, koruze in drugih poljščin, ki so bile pridelane z uničevanjem gozdov, mokrišč, šotišč in drugih habitatov, katerih ohranjanje je ključno za blaženje

podnebnih sprememb, na območjih, ki jih je agroindustrija na silo ukradla staroselcem in staroselkam in ki jih obdelujejo popolnoma brezpravni delavci in delavke v (pol)suženjskih delovnih pogojih.

- **Izboljšava ponorov ogljika in rabe naravnih materialov:** Zahtevali bomo dosledno izvajanje trajnostnega gospodarjenja z gozdom in gozdnih dobrin. Izboljšali bomo ukrepe za hitrejšo obnovo gozda po naravnih nesrečah ter obnovo lesno pridelovalne in konoplarske verige z namenom povečanja rabe naravnih materialov zlasti v gradbeništvu ter ukrepe za učinkovito rabo organskih ostankov v kmetijstvu.

AKTIVNA VLOGA DRŽAVE IN KAKOVOSTEN JAVNI SERVIS

- **Uvedba načrtovanja pridelave hrane prek naročil javnih zavodov:** S povečevanjem obveznega deleža nabave lokalno pridelane hrane in večletnimi plani načrtovanih zagotovljenih odkupov bomo vzpostavljali stabilno okolje za lokalne pridelovalce. V ta namen bomo dodatno vzpostavili sistem javnih kuhinj, okrepili bomo vlogo in delovanje blagovnih rezerv.
- **Spodbujanje združevanja proizvodnih moči malih kmetov:** Glede na velikostno strukturo kmetijskih gospodarstev bomo namesto dosedanje prakse načrtnega zapostavljanja in trenda propadanja malih kmetij aktivno in plansko spodbujali zadružne oblike povezovanja, združevanje in izboljšanje potenciala obdelovalnih površin in produkcijskih sredstev malih kmetov.
- **Sprememba prehranskih navad:** Izvedli bomo sistemske ukrepe za prilagajanje prehranskih navad glede na podnebne spremembe, smernice zdrave prehrane in dejanske potrebe ljudi. To pomeni konec oglaševanja mesnih in mlečnih izdelkov, povečanje ukrepov za promocijo uživanja rastlinske hrane in podpore shem kakovosti, ki dejansko prispevajo h krepitvi lokalnega porekla, kakovosti in zmanjševanju negativnih vplivov na okolje.
- **Prenos znanja kot temelj za uspešno kmetijsko reformo:** Zavzeli se bomo za krepitev vloge javnih izobraževalnih institucij, izboljšanje izobraževalnih programov in raziskovalnih dejavnosti ter aktivno svetovanje v smeri boljšega prenosa znanja in usmeritev glede na dejanske potrebe. Prenos znanja in usmeritve proizvodnje se morajo načrtovati in pospeševati predvsem na terenu, pri pridelovalcih; zato bomo kadrovske okrepili terenski del kmetijskih svetovalnih služb.

- **Semenarstvo kot temelj prehranske varnosti:** Lastnega semenarstva in programov žlahtnjenja zaradi majhnosti ne moremo prepustiti logiki kapitala in trga, zato bomo v okviru javnih institucij okrepili delovanje regionalnih semenarskih centrov s prilagojenim vrstnim in sortnim izborom za posamezno geografsko območje. Okrepili bomo delovanje genske banke in programe žlahtnjenja.
- **Javni interes na družbenih zemljiščih:** Na zemljiščih Sklada kmetijskih zemljišč bomo zahtevali postopen prehod na okoljsko trajnostne obdelovalne prakse in začeli z ukrepi prerazporejanja zakupljenih zemljišč manjšim pridelovalcem. V urbanih okoljih bomo na družbenih zemljiščih podprli namere prebivalstva po vzpostavitvi urbanih vrtov in sistemov rastlinske pridelave.
- **Zavarovanje kmetijske proizvodnje in prilagajanje na podnebne spremembe:** Podnebne spremembe botrujejo vse pogostejšim škodnim dogodkom, ki kmetijskim gospodarstvom povečujejo dohodkovna tveganja. S ciljem povečanja obsega zavarovanj primarne proizvodnje in izplačanih odškodnin bomo namesto dosedanjega sofinanciranja zavarovalnih premij te v celoti ponudili pod okriljem neprofitnih državnih zavarovalnic.

DOBROBIT ŽIVALI

- **Ustrezni življenjski pogoji za živali, ki so čuteča bitja:** Odpravili bomo neustrezne rejne prakse, ki povzročajo trpljenje živali. Prepovedali bomo baterijsko rejo živali in izboljšali bivalne pogoje za živali v hlevski reji ter spodbujali prosto rejo vseh rejnih živali. Spodbujali bomo čim krajše prevoze rejnih živali in prepovedali vse prevoze živih živali, ki so daljši od štirih ur.
- **Okrepitev nadzora in strožje kaznovanje:** Finančno in kadrovsko bomo okrepili nadzorne organe, ki skrbijo za izvajanje zakonov in drugih predpisov s področja zaščite živali. Zavzeli se bomo za strožje sankcioniranje namenskega mučenja živali in okrepili nadzor nad zagotavljanjem primernih življenjskih pogojev tako za rejne kot za domače živali in nad primernim ravnanjem z njimi.
- **Prepoved nepotrebnega trpljenja živali:** Prepovedali bomo uporabo vseh živali v cirkusih in na njim podobnih prireditvah. Prav tako bomo prepovedali poskuse na primatih in ostalih vrstah s primerljivo stopnjo samozavedanja ter njihovo nadaljnje razmnoževanje v ujetništvu. Določili bomo stroge standarde glede prodaje živih živali v trgovinah.
- **Izboljšanje delovanja zavetišč za živali:** Zagotovili bomo zadostna sredstva za zagotavljanje ustreznih pogojev za delovanje zavetišč za živali. Ta v nobeni meri ne smejo biti odvisna od prostovoljnega dela in morajo nastanjenim živalim brez izjeme zagotavljati čim boljše življenjske pogoje. Skrb za živali ne sme temeljiti na profitni logiki, ampak na medvrstni solidarnosti in pomoči.

POVRNIMO DEMOKRACIJO

5

DEMOKRATIZACIJA NA VSEH RAVNEH ODLOČANJA

Med oblastjo in ljudstvom je zazevala vrzel. Osrednje odločitve so vse bolj v rokah kapitala in ozkega kroga nosilcev in nosilk politične moči, z ustavnimi in zakonodajnimi spremembami pa so bile znatno omejene tudi možnosti soodločanja javnosti pri pomembnih vprašanjih. Vzvodov za neposredno demokracijo skorajda ni. Zaradi odsotnosti demokratičnih instrumentov, s katerimi bi lahko volivci in volivke na odgovornost klicali svoje politične predstavnike, smo vse pogosteje tudi priča vodenju države in lokalnih skupnosti po t. i. šerifovskem principu.

Omejevanje možnosti sodelovanja javnosti pri sprejemanju ključnih politik je postal ustaljen način delovanja oblasti. Sprejemanje za družbeni razvoj ključne zakonodaje se pripravlja in sprejema v tajnosti, po nujnem postopku, brez kakršnekoli možnosti za sodelovanje javnosti. Pod pretvezo omejevanja epidemije se je stopnja demokratičnosti še dodatno znižala. Vlada je vladala z odloki, mimo parlamentarne procedure in spremljajočih demokratičnih procesov.

Pretekle spremembe na področju referendumov so se izrabile do te mere, da je referendum prepovedan glede praktično vseh najpomembnejših vprašanj, ki dejansko zadevajo življenje državljanov in državljanek (ekonomska vprašanja, obramba, mednarodni odnosi), po drugi strani pa omogoča odločanje večine o pravicah manjšin. Omejitev pravice do zakonodajnega referendumov je ljudem onemogočila vplivanje na ključne odločitve, kar se je še posebej izkazalo v času epidemije. Podtikanje škodljivih, nenujnih in z epidemijo niti malo povezanih, celo trajnih ukrepov v

interventno zakonodajo je postalo ustaljena praksa, zaradi zgovarjanja na nujne ukrepe za zajezitev epidemije pa je bilo kakršnokoli referendumsko odločanje o teh ukrepih v celoti onemogočeno. Povsem očitno je, da veljavna ureditev ni zastavljena tako, da bi ljudstvo opolnomočila za odločanje o pomembnih družbenih vprašanjih, temveč da bi institut referendumov čim bolj omejila.

ODGOVORI LEVICE

Sprejeli bomo ukrepe, ki bodo v sprejemanje ključnih politik vključili javnost ter zagotovili transparentne in vključujoče postopke sprejemanja vseh ključnih aktov na državni in lokalni ravni. Za ključne razvojne in dolgoročne politične usmeritve bomo zagotovili ustrezno podporo s strani civilne družbe.

UKREPI

- Uvedli bomo participativni proračun na državni in lokalni ravni.
- Predlagali bomo možnost odpoklica županov in županij. Predlagali bomo tudi možnost kolektivnega odpoklica oziroma razpustitve parlamenta prek referendumov, ki ga bo moral sprožiti predsednik republike na zahtevo 100.000 državljanov in državljanek. To ne bo možno leto po volitvah in leto pred najzgodnejšim možnim datumom naslednjih rednih volitev.
- Uvedli bomo omejitev števila zaporednih mandatov na dva za izvršne funkcije na državnem in lokalnem nivoju.
- Zagotovili bomo participacijo na vseh ravneh odločanja, vključno z demokratičnim nadzorom nad delovanjem javnih institucij.
- Predlagali bomo spremembo 90. člena ustave, in sicer tako, da se bodo črtale prve tri alineje drugega odstavka, ki določajo možnost omejevanja referendumov, ki nedopustno posega v pravico ljudstva do sodelovanja v demokratičnem procesu.

- Prepovedali bomo referendum o človekovih pravicah in referendum, na katerih večina odloča o širitvi pravic manjšin (npr. izbrisanih, istospolnih parov, romske skupnosti ipd.).
- Sprostili bomo omejitve glede zakonov, o katerih je dopusten zakonodajni referendum.
- Spremenili bomo volilni sistem. Zagovarjamo proporcionalni sistem, ki mora z ukinitvijo volilnih okrajev in uvedbo preferenčnega glasu zagotoviti največji možni vpliv državljanov in državljanek na izbiro političnih predstavnikov in predstavnic.

KONČAJMO DELITEV NA CENTER IN PERIFERIJO

Slovenija je izrazito centralizirana država, zaradi česar ima vsakokratna državna oblast v rokah bistveno preveč vzvodov za odločanje o lokalnem življenju ljudi. Razprava o regijah, ki bi odločanje o strateških skupnostnih vprašanjih končno nekoliko bolj približale ljudstvu, nikoli ne dobi epiloga. Regij še zmeraj nimamo, ker večini starih političnih strank takšno stanje odgovarja.

Mineva že poltretje desetletje aktualnega ustroja lokalne samouprave v Sloveniji. Sistem je na točki preloma: Imamo močno napihnjeno število občin, ki pa smo jim odvzeli zadostno finančno avtonomijo, da bi lahko učinkovito izvrševale svoje poslanstvo. Posledica nedelovanja sistema lokalne samouprave in odlašanja z regionalizacijo je razvojna prikrajšanost več kot polovice ozemlja Slovenije. Skoraj vse statistične regije, še posebej podeželske - pomurska, podravska in primorsko-notranjska statistična regija -, so izrazito razvojno ogrožene. Izjeme so le osrednjeslovenska statistična regija z glavnim mestom ter jugovzhodna Slovenija in Gorenjska. To se je še posebej izkazalo v času epidemije, ko so bile določene občine pri izvajanju potrebnih ukrepov veliko bolj uspešne kot druge. Uspešnost izvajanja ukrepov je bila pri tem odvisna predvsem od kvalitete mreže javnih storitev (organizacija in kadrovska popolnjenost zdravstvenih domov, predšolske vzgoje in osnovnih šol). Prav tako so bile določene občine zaradi posledic, povezanih z omejevalnimi ukrepi, v precej slabši situaciji kot druge.

Razlike med centrom in periferijo niso le administrativne, temveč se odražajo tudi v neenakem gospodarskem razvoju

ter višjih stopnjah revščine in socialne izključenosti na periferiji, zlasti v spodnjeoposavski in pomurski regiji. Gre za gospodarsko prizadeta območja, ki so se v zadnjih desetletjih pospešeno deindustrializirala. Večina gospodarske dejavnosti v Sloveniji se vrši v centru (osrednjeslovenski regiji), periferija pa sestoji iz krajev, ki so oddaljeni od večjih gospodarskih središč, redko poseljeni, zaradi slabe prometne infrastrukture slabo povezani, ponekod pa ni niti ustreznih telekomunikacijskih povezav (internet). V podrazvitih predelih, kot sta Zasavje in Pomurje, je deindustrializacija sovpadla tudi z depopulacijo ter hitro rastjo deleža starega prebivalstva, pri katerem so stopnje tveganja revščine najvišje. Za te regije so značilne tudi primerjalno nizke stopnje visoke izobrazbe.

ODGOVORI LEVICE

Potrebna je korenita reforma odnosa med centrom in periferijo, ki po izkušnjah od drugod običajno traja slabo desetletje (dva mandata). Njen namen mora biti ustvarjanje enakih možnosti ne glede na okolje, od koder prihajamo.

UKREPI

- Čimprej bomo zagotovili regionalizacijo Slovenije z ustanovitvijo manjšega števila avtonomnih regij, ki bodo sposobne odgovarjati na bodoče izzive družbeno-prostorskega razvoja.
- Spodbudili bomo premislek o obveznih nalogah občin in njihovi kategorizaciji, ki naj bo osnova za oblikovanje vzdržnega modela financiranja v skladu z obsegom dodeljenih nalog.
- Razvojno prikrajšanim občinam bomo dodelili manjše števila nalog, a več sredstev za njihovo udejanjanje, s čimer bodo dobile možnost za odpravo razvojnega zaostanka.

- Obvezne naloge (npr. financiranje vzgoje in izobraževanja), ki najbolj obremenjujejo občinske proračune in ki se jih da do nastanka regij učinkoviteje reševati v širšem okviru, bomo prenesli na državno raven.
- Določili bomo jasen nabor nalog mestnih občin in zagotovili stabilen vir njihovega financiranja.
- Sistemsko bomo spodbujali medobčinsko sodelovanje skozi širjenje možnosti ustanavljanja medobčinskih skupnih služb.
- Krepili bomo neposredno (referendumsko) in participativno demokracijo, še zlasti z mehanizmom participativnega proračuna, s čimer bomo v procese soodločanja o skupnem dobru v največji možni meri vključili lokalno prebivalstvo.
- Upravljanje državnega premoženja pod vodstvom SDH, ki ga bomo uskladili s kreditno politiko SID banke, primarno ne bo več temeljilo na kriterijih donosnosti, temveč bo upoštevalo socialne in okoljske kriterije ter zasledovalo politiko polne zaposlenosti in razvoja zapostavljenih regij na periferiji.
- Sistem javnega naročanja bomo centralizirali in ga načrtno uporabili za razvoj domačih prednostnih panog; najnižja cena ne bo edino merilo, upoštevali bomo tudi socialne in okoljske kriterije ter kriterij skladnega regionalnega razvoja.
- Na področju osnovne zdravstvene dejavnosti se bomo zavzemali za skupno strateško načrtovanje občin na podlagi ugotovljenih potreb prebivalstva in širšega javnega interesa. Zasebnike s koncesijo, ki opravljajo delo v prostorih javnih zdravstvenih zavodov, z opremo javnih zdravstvenih zavodov in s pomočjo zdravstvenega osebja, ki je zaposleno v javnih zdravstvenih zavodih (t. i. »zdravniki čarodeji«), bomo postopno prepovedali. Spodbujali bomo širjenje mreže na primarni ravni zdravstvene dejavnosti in za zdravstveno varstvo na primarni ravni namenili večji del proračunskih sredstev. S tem bomo zagotovili univerzalno dostopno, neodvisno in samozadostno zdravstveno varstvo, zakoreninjeno v lokalni skupnosti, k čemur smo se zavezali že leta 1978 s podpisom deklaracije SZO v Alma Ati.

ENAKA PRAVNA ZAŠČITA ZA VSE

Slovenska družba je razdeljena – na eni strani imamo pravico za bogate, na drugi tisto za revne. Takšna selektivna pravica krepi že tako prisotno premoženjsko in dohodkovno neenakost.

Vse pogosteje se soočamo s stanjem, da je v sodnih postopkih tako rekoč varnejši tisti, ki si lahko privošči drago odvetniško ekipo, s pomočjo katere uporabi vse zakonite postopkovne možnosti. Na drugi strani pa ostajajo tisti, ki si takšnih odvetnikov in odvetnic ne morejo privoščiti, in so zato prepuščeni na milost in nemilost proceduri ali t. i. priznanju iz obupa že v predkazenskih postopkih. Iz tega izhaja, da se (naj)bolj ogrožene skupine vedno težje znajdejo v zapletenih birokratskih postopkih, posledično vedno težje uveljavljajo svoje pravice ali pa s tem, katere pravice jim pripadajo, sploh niso seznanjene.

Pravosodni sistem, ki je v kapitalistični državi že tako nagnjen na stran močnejših, a vsaj formalno zagotavlja enakopravnost v postopkih, je v zadnjem obdobju doletel še dodaten proces, ko je izvršilna oblast (vlada) prevzela del pristojnosti zakonodajne oblasti in ošibila delo sodne veje oblasti. S spremembo državnotožilske zakonodaje in politično motiviranimi neimenovanji državnih tožilcev in tožilk ter kadrovske menjavi v policiji je otežen pregon najhujših kaznivih dejanj. Celo aktualni minister za pravosodje je obtožen kaznivega dejanja.

Poleg tega je sodstvo neuspešno pri pregonu najhujših oblik gospodarskega kriminala, korupcije in oškodovanja javnih sredstev. S spretnim izmikanjem sodnim procesom pripadnikov in pripadnic politične in gospodarske elite so mnogi sodni postopki zastarali, npr. korupcija v primeru Patria.

V času epidemije covid-19 je prišlo do številnih nujnih, a tudi spornih nabav zaščitne opreme, posle so dobili posamezniki in posameznice blizu oblasti. Za pregon spornih nabav v času izrednih razmer bo treba uporabiti vsa razpoložljiva pravna sredstva in pri tem nuditi politično podporo.

Punitivna politika je usmerjena predvsem proti pripadnikom in pripadnicam delavskega razreda in marginalnih skupin. V letu 2019 je bilo med obsojenimi kar 92 % s poklicno ali srednjo izobrazbo, obsojeni so bili največkrat za premoženjska kazniva dejanja, za katera jim ni pripadala brezplačna odvetniška pomoč. Tudi razmerje med obsojenimi zaposlenimi in brezposelnimi je skoraj izenačeno. Po drugi strani se delavci in delavke zaradi kršitev svojih pravic pogosto znajdejo v vlogi žrtve, delodajalcev kot storilcev pa ne doseže pravična kazen. Vse to kaže na to, da je kazenskopравни sistem namenjen predvsem obravnavi in kaznovanju revnejšega dela prebivalstva.

Izrekanje glob za prekrške mora biti urejeno tako, da posamezniki in posameznice z višjimi dohodki plačajo višje globe kot revnejši. Denarne kazni bolj prizadenejo revne kot bogate, zato jih je treba izrekat sorazmerno glede na dohodek.

ODGOVORI LEVICE

Takoj po zamenjavi oblasti bomo izvedli revizijo področne zakonodaje, saj so bile v zadnjem mandatu sprejete spremembe, ki načenjajo učinkovito in avtonomno delovanje pravosodnih organov. Takoj zatem bomo izvedli reforme, ki bodo zagotovile resnično enakost pred zakonom. To lahko zagotovimo le z enako dostopnostjo do pravnih sredstev, kar pomeni institucionalno pomoč in podporo najrevnejšim in večini pripadnikov in pripadnic delavskega razreda, ki se s podpopovprečno plačo ne morejo spustiti v dolgotrajne sodne spore. Za enakopravno sodelovanje revnejšega dela prebivalstva v sodnih postopkih bomo širili pravico do brezplačne pravne pomoči.

Odločno bomo nastopili proti oškodovanju delavcev in delavk ter preprečevali in kaznovali gospodarski kriminal. Kaznovalno politiko bomo preusmerili tako, da bo njen cilj resocializacija storilcev in storilk, ne pa gradnja dodatnih zaporov, v prekrškovnih postopkih pa bodo bogatejši plačali sorazmerno višje denarne kazni.

Treba bo preobrniti trend povečevanja represije, ki traja že dobrih 20 let. Namesto novih zaporov, ki pomenijo več zapornikov in zapornic, je treba zniževati zaporne kazni in povečevati programe resocializacije obsojencev in obsojenk. Dolgotrajne zaporne kazni občutno zmanjšajo možnosti ponovne vključitve v družbo marginaliziranih posameznikov in posameznic.

UKREPI

- Izvedli bomo revizijo zakonodaje s področja pravosodja in represivnih institucij, sprejete v zadnjem mandatu.
- Zagotovili bomo učinkovito in širše dostopno brezplačno pravno pomoč (tj. vsem, ki si ne morejo privoščiti odvetnika oziroma odvetnice).
- Uzakonili bomo obvezno pravno pomoč v čim večjem spektru kazenskih zadev.
- Zagotovili bomo enako dostopnost do zaščite pravic (poenostavitev zapletenih postopkov, nerazumljivih pravnih poukov, olajšanje dostopnosti do vseh pravic, ki pripadajo posamezniku oziroma posameznici).
- Prevetrili bomo predpisane kazni v Kazenskem zakoniku in odpravili vsesplošno povišanje kazni prve Janševe vlade, vključno z odpravo dosmrtnega zapora.
- Namesto povečevanja zaporskih kapacitet (novogradnja mega zapora) bomo zagotovili zmanjšanje števila zapornikov in zapornic s poudarkom na alternativnih oblikah prestajanja kazni ter povečali sredstva za programe resocializacije zapornikov in zapornic, ki so najboljše sredstvo v boju proti povratništvu.
- Uvedli bomo možnost izrekanja glob v prekrškovnih postopkih glede na prihodek kršilca oziroma kršilke in s tem zagotovili pravičnejše kaznovanje glede na premoženjsko stanje.
- Državnemu tožilstvu bomo zagotovili več avtonomije in ustrezno kadrovske zasedbo, da se bo lahko spopadlo z najhujšimi oblikami gospodarske kriminalitete.

- Optimizirali bomo postopke odvzema premoženja nezakonitega izvora s poudarkom na obrnjenem dokaznem bremenu.
- Zagotovili bomo, da bodo v stečajnih postopkih delavci in delavke, ki jim podjetje dolguje plače in prispevke, absolutno prednostno obravnavani, ter posledično preprečili dodatno izčrpavanje podjetij v teh postopkih.
- Zagotovili bomo večjo zaščito delavskih predstavnikov in predstavnic v postopkih pred delovnimi sodišči.
- Zagotovili bomo, da bodo sodišča dostopna vsem, ki so jim kršene pravice (vključno z boljšo dostopnostjo do ustavnega sodišča, kjer je vedno težje izkazati pravni interes in vedno lažje političnega).
- Žrtvam kaznivih dejanj bomo zagotovili večjo strokovno pomoč.
- Zagotovili bomo učinkovite preiskave projektov in investicij, ki so prepletene s sumi korupcije in klientelizma, vključno z nabavo zaščitne opreme v obdobju epidemije covid-19.
- Uvedli bomo strožje in bolj zavezujoče določbe za odgovarjanje z lastnim premoženjem v primerih gospodarske kriminalitete.
- Zaščitili bomo žvižgače in žvižgačke z vzpostavitvijo varnih kanalov za prijave in varstvom pred povračilnimi ukrepi.
- Zagotovili bomo (politično) neodvisno sodstvo, saj trenutni sistem imenovanja najvišjih funkcij omogoča politično kupčkanje in sprejemanje gnilih kompromisov.
- Odpravili bomo privatizacijo in outsourcing v pravosodnem sistemu (varovanje, izvajanje programov, resocializacija) ter preprečili javno-zasebna partnerstva pri gradnji in upravljanju pravosodne infrastrukture.

**ZA MIROLJUBNO
IN ENAKOPRAVNO
SOBIVANJE NARODOV**

6

SUVERENA IN PREMIŠLJENA ZUNANJA POLITIKA

Razredni konflikt se ne zaključi ob mejah ene države.

Nasprotno, delavstvo se v času globalne neoliberalne dogme enakomerno prerazporeja in izgublja med navideznimi mejami med ekonomsko in materialno realnostjo večinskega prebivalstva ne glede na to, kje dela, ustvarja dodano vrednost in živi. Mednarodne elite privilegije svojega kapitala ohranjajo s finančnimi manipulacijami in vojaškimi sredstvi. Z investicijskimi sporazumi odpravljajo ovire za izkoriščanje prebivalstva in naravnih virov ostalega sveta. Največje žrtve te politike so begunci in begunke, edini zmagovalec pa kapital prek vojaškoindustrijskega kompleksa, ki živi na račun neprestane navidezne zaostrene varnostne situacije, ki jo sam ustvarja.

Evropska unija in NATO pakt izvajata proameriško politiko, ki ji sledi tudi naš politični razred: Pravico do samoodločbe priznava le narodom, ki jih podpirajo ZDA (Kosovo), ne pa tudi Palestincem in Palestinkam, Kurdom in Kurdinjam ter Kataloncem in Katalonkam. Prav tako slepo sledi ZDA pri vmešavanju v vlade držav, kjer je na oblasti levica, netolerantna do ameriškega modela (Venezuela).

Slovenska zunanja politika je trenutno brez nanašalca: Ali je odsotna in slepo sledi tokovom velesil, ki jim prikimava brez razmisleka o posledicah ali strategiji prihodnosti, ali pa je muhasta in podrejena ad hoc interesom trenutne vlade, katere edino merilo pri vsakokratnem odzivu na dogajanje v svetu je le to, kako blizu desnici je.

V času globalne pandemije covid-19 se je pokazala še ena leča, skozi katero se kaže svetovna neenakost ter neravnotežje med državami globalnega severa in juga.

Medtem ko so bogatejše države severa z lahkoto barantale in preplačevale zdravila in pozneje cepivo proti covidu-19, imajo države svetovnega juga še vedno težave pri dobavi osnovnih odmerkov za svoje prebivalstvo. Rešitev ni v dobrodelnih podvigih posameznih filantropov in filantropinj, temveč v zagotavljanju osnovnih pogojev za solidarno javnozdravstveno shemo, pri kateri morajo biti cepiva, ki so bila razvita z javnim denarjem, prosta patentov in tako prosto dostopna za proizvodnjo vsem. Tako proizvedena cepiva in drugi medicinski preparati se zaradi nižje proizvodne cene lažje pravičneje distribuirajo med vsemi državami.

Slovenija mora skrbeti za plodnejše sodelovanje z drugimi državami v regiji, sploh s sosedi. Zunanja politika niso turistične promocije, bilateralne pogodbe in diplomatska srečanja, temveč omogočanje platforme za kulturni, delavski in politični dialog ter sodelovanje pri družbenih vprašanjih, kot so vprašanja javnega zdravja. To še posebej velja za države periferije, ki nimajo kolonialne preteklosti in dediščine, a se premalo povezujejo okoli pomembnih skupnih imenovalcev.

ODGOVORI LEVICE

V Levici zagovarjamo enakopravne odnose med državami ter njihovimi prebivalci in prebivalkami, uresničevanje pravice vseh držav do avtonomnega razvoja in vsega svetovnega prebivalstva do blagostanja ob upoštevanju zmogljivosti naravnih virov in okolja ter medgeneracijske solidarnosti. Zunanja politika mora strateško naslavljalati vprašanja, ki pozicionirajo Slovenijo v širše okolje, in sprejemati odločitve, ki zasledujejo dolgoročne cilje, kot so izstop iz NATO pakta, vzdrževanje plodnih bilateralnih odnosov s sosesčino, zagovarjanje pravičnejših rešitev glede obdavčitve mednarodnih podjetij in vzpostavitev razvojne strategije. V zunanji politiki se bomo zavzemali za vzpostavlanje temeljnih delavskih pravic in standardov varovanja okolja na globalni ravni z namenom preprečevanja socialnega in okoljskega dampinga, tudi prek povezovanja delavcev in delavk v mednarodnem okolju z njihovimi organizacijami.

MIROLJUBNO SOBIVANJE NARODOV IN JEDRSKA RAZOROŽITEV

- Nasprotovali bomo kakršni koli širitvi NATO pakta v nove države. Dosegli bomo pristop Slovenije k Sporazumu o prepovedi jedrskega orožja: Jedrske konice NATO pakta ne ščitijo Slovenije, ampak privilegije zahodnih velesil.
- Izstopili bomo iz NATO pakta in tako spet dosegli nevtralnost.
- Notificirali bomo nasledstvo Avstrijske državne pogodbe, s čimer bomo zaščitili slovensko manjšino in nevtralizirali ekonomsko premoč Avstrije v bilateralnih odnosih.
- Zahtevali bomo upoštevanje Zakona o Slovencih v Italiji, v katerem piše, da volilni zakoni za volitve senata in poslanske zbornice vsebujejo določila, ki olajšajo izvolitev kandidatov in kandidatke, ki pripadajo slovenski manjšini, a se tega zakona v praksi ne upošteva, zaradi česar trpi slovenska manjšina v Italiji.
- Slovenski in hrvaški politični razred v zadnjem času predvsem sodelujeta pri represivni politiki do migrantov in migrantk. Z meje bomo odstranili žico in izvajali politiko podeljevanja azilov vsem pomoči ali zaščite potrebnim brez izživljanja, mučenja in nelegalnega vračanja migrantov in migrantk čez mejo. Podpirali bomo vstop Hrvaške v schengensko območje. Predlagali bomo skupne razvojne projekte in skupna stališča do evropskih zadev. Izvršitve arbitražne sodbe ne bomo povezovali z vprašanjem NLB ali NE Krško, ker to vodi v mešetarjenje in iskanje podpornikov med velesilami vložili v neposredne pogovore s sosedami.
- Prizadevali si bomo za izterjavo vojne škode, ki jo je Nemčija povzročila med drugo svetovno vojno.
- Zavzeli se bomo za zmanjšanje moči nekdanjih kolonialnih sil v varnostnem svetu OZN in v mednarodnih finančnih ustanovah, kot sta Svetovna banka in Mednarodni denarni sklad. Pravica držav do avtonomnega razvoja in ljudstev do blaginje je pred pravicami kapitala.
- Dosegli bomo priznanje neodvisnosti Palestine. Zavzeli se bomo za to, da tudi Kurdi in Kurdinje, Katalonci in Katalonke, prebivalci in prebivalke Zahodne Sahare in vsi drugi narodi prejmejo možnost, da se demokratično odločijo, v kateri državi bodo živeli.

SPREMEMBA SVETOVNEGA GOSPODARSTVA

- Preprečevali bomo uveljavitev investicijskih sporazumov, ki onemogočajo izvajanje socialnih politik in preprečujejo avtonomen razvoj držav, še posebno tistih, ki vsebujejo mehanizem za arbitražo (kjer zasebniki lahko tožijo države članice, če te poskušajo ščititi delavske, okoljske in druge pravice).
- Tako v OZN kot v EU bomo zahtevali vzpostavitev zajamčenih delavskih in socialnih pravic.
- Zavzemali se bomo za ukinitve davčnih oaz in vzpostavitev mednarodnega nadzora nad finančnimi transakcijami, ki bo onemogočal izogibanje davkom.
- Podpirali bomo vzpostavljanje temeljnih delavskih pravic in standardov varovanja okolja na globalni ravni z namenom preprečevanja socialnega in okoljskega dampinga, tudi prek povezovanja delavcev in delavk v mednarodnem okolju z njihovimi organizacijami.
- Prizadevali si bomo za ukinitve patentov na generična zdravila in cepiva ter enakomerno zagotavljanje njihove distribucije med državami.
- Zavzemali se bomo za sistematičen prenos znanja in tehnologij od razvitejših k manj razvitim državam, s poudarkom na trajnostnih in sonaravno zasnovanih tehnologijah.
- Podpirali bomo spremembo politike mednarodne razvojne pomoči, ki je trenutno zgolj še eden od načinov krepitve podrejenosti perifernih držav svetovni ekonomiji, na način, ki bo omogočal avtonomen razvoj držav prejemnic pomoči, ki ni vezan na posojila in na fiskalno pravilo.
- Prizadevali si bomo za vzpostavljanje ekonomskega, političnega, okoljskega in razvojnega povezovanja perifernih držav, ki ne bo temeljilo na prosti trgovini in pretoku kapitala, ampak na načrtni menjavi in koordiniranih skupnih investicijah.
- Odstopili bomo od Pogodbe o energetski listini, ki korporacijam omogoča, da na ad hoc imenovanih mednarodnih sodiščih tožijo države, ki z okoljsko zakonodajo onemogočajo izkoriščanje fosilnih goriv.

DEMILITARIZACIJA IN IZSTOP IZ NATO PAKTA

Slovenska vojska vse bolj spominja na vojske latinskoameriških držav. Države, ki je sicer nihče vojaško ne ogroža, ni sposobna braniti po svojih lastnih merilih. Uri in opremlja se za sodelovanje v državljanskih vojnah, kjer se ne uveljavljajo interesi Slovenije, ampak interesi zahodnih velesil. V odsotnosti zunanjih vojaških groženj se vojsko vse bolj poskuša uporabljati za zagotavljanje notranje varnosti. Vojaške osebe so v primerjavi z ostalimi javnimi uslužbenci in uslužbenkami deležne vse več bonitet in ugodnosti, zlasti višji ešaloni častnikov in častnic ter podčastnikov in podčastnic, celoten ustroj pa je prestreljen s kadrovsko korupcijo in klientelizmom. Ker vojska že dolgo ne dosega več kadrovskih ciljev, ki si jih sama zastavlja, se vladajoča politika vse bolj spogleduje s ponovno uvedbo prisilnega služenja vojaškega roka. Hkrati ob glorifikaciji vojaškega poklica in orožja vrši vse večje pritiske, da bi se nekatere družbeno koristne funkcije, ki jih vojska danes opravlja, komercializirale in privatizirale (predvsem izvajanje helikopterske nujne medicinske pomoči).

Konsenza o tem, kakšna naj bo obrambna politika in kakšna naj bo državna vojska, če naj to sploh še imamo, v Sloveniji ni. To javno priznavata celo vrh vojaške birokracije in vladajoča politika v najvišjih programskih dokumentih. Medtem ko več kot tri četrtine prebivalstva nasprotujejo večstomilijonskim nabavam orožja in druge vojne tehnike za potrebe NATO pakta, vladajoča politika kategorično zavrača in prepoveduje referendumsko odločanja o teh vprašanih. Medtem ko se ljudsko nasprotovanje sodelovanju

v vojaških misijah stopnjuje premo sorazmerno od njihove oddaljenosti od Slovenije, hoče vladajoči razred pošiljati vojsko čim dlje od ozemlja države. »Zaveze NATU«, ki jih vladajoča politika v imenu vseh nas za zaprtimi vrati daje svetovnim hegemonom, niso nikoli predmet javnih razprav. Prav tako to velja za odločitve o napotovanju Slovenske vojske v misije in operacije v državah svetovne periferije. Nič dosti boljše ni stanje na področju urejanja pravic vojakov in vojakinj, kjer se njihove delavske organizacije pogosto izloči iz posvetovanja in odločanja, hkrati pa se jim prepoveduje uporaba temeljnega orodja delavskega boja – stavke.

Težnje po povečevanju izdatkov za oboroževanje, ki smo jim priča doma in v svetu, so neposredna posledica nevarne in nepremišljene zunanje politike ZDA. Te so s svojimi vojnimi eskapadami, ki so se izkazale za zgrešene, destabilizirale države Bližnjega vzhoda in Magreba. Varnostna tveganja, ki so s tem nastala, ZDA sedaj prevaljujejo na ostale članice NATA, ki so se primorane dodatno oboroževati, kar vodi v še dodatna zaostrovanja odnosov z Rusijo in Kitajsko. Da bi ugodili interesom NATA, je slovenska vladajoča politika sprejela zakon, na podlagi katerega namerava do leta 2026 za nesmiselne nakupe orožja in druge vojne tehnike zapraviti 780 milijonov evrov. Referendum, ki smo ga o tem zakonu zahtevali v Levici, je vladajoča koalicija prepovedala pod pretvezo, da gre za nujne ukrepe za obrambo države.

780 milijonov za orožje je le del od 1,2 do 1,4 milijarde težkih orožarskih nabav za izgradnjo dveh srednjih bataljonskih bojnih skupin, ki bosta namenjeni sodelovanju v operacijah NATO pakta v državah svetovne periferije. Slovenska vojska se je iz obrambne sile, če je to sploh kdaj bila, prelevila v pomožno milico Natovih sil v tujini, kjer v dolgotrajnih državljanskih vojnah ne vzpostavlja ali varuje miru, ampak pomaga uveljavljati interese zahodnih velesil. Šolski primer takšnega delovanja je bilo prav sodelovanje Slovenske vojske

v okupaciji Afganistana. Hkrati smo v zadnjem desetletju priča vse večjim pritiskom, da bi se povečala uporaba vojske za zagotavljanje notranje varnosti države, kar se je s podelitvijo policijskih pooblastil vojski deloma že doseglo.

ODGOVORI LEVICE

Vse nakupe orožja in vojne tehnike je treba preklicati in zamrzniti, dokler ni oblikovan družbeni konsenz o obrambni politiki. Vsa vojaška in obrambna vprašanja so lahko in morajo biti predmet demokratičnega odločanja na vseh ravneh. Delavcem in delavkam na obrambnem področju je treba omogočiti vse oblike delavskega boja, vojska pa se ne sme uporabljati za služenje interesom imperialističnih velesil. Po skoraj dveh desetletjih nesmiselnega zapravljanja časa in denarja za preoblikovanja Slovenske vojske v pomožno milico za Natove ekspedicijske korpuse pa je napočil tudi čas, da Slovenija iz te organizacije izstopi.

UKREPI

- Razveljavili bomo zakon o 780 milijonih za orožarske nabave in odstopili od vseh že sklenjenih pogodb.
- Preklicali bomo »zaveze NATU« o zviševanju vojaških izdatkov in izgradnji srednjih bataljonskih bojnih skupin in ta denar raje namenili za raziskave in razvoj, okrepitev javnega zdravstva, izgradnjo javnih najemnih stanovanj ipd.
- Nakupe vojaške opreme bomo omejili na opremo, ki jo vojska potrebuje za zagotavljanje družbeno koristnih nalog (helikoptersko nujno medicinsko pomoč, zaščito in reševanje, pomoč ob naravnih nesrečah itd.).
- Zaustavili bomo propagandne kampanje za novačenje mladih za vojaški poklic.
- Vojsko bomo umaknili iz vojaških operacij zveze NATO v tujini. O sodelovanju v mirovnih operacijah bo moral odločati parlament (kot denimo v Nemčiji).

- Vojski bomo odvzeli pooblastila za ukrepanje proti civilistom in civilistkam in jo skupaj z rezilno žico umaknili z meje.
- Spodbujali bomo uporabo Slovenske vojske za opravljanje družbeno koristnih nalog, kadar je to racionalno in ne ovira civilnih ustanov (medicinska pomoč, zaščita in reševanje itd.).
- Ukinili bomo vojaški vikariat RKC.
- Vojaškim osebam bomo priznali vse sindikalne pravice, tj. pravico, da se njihove plače določajo s kolektivno pogodbo, ne z enostransko uredbo vlade, pravico do zaposlitve za nedoločen čas, pravico do stavke in pravico do sodelovanja pri izbiri nadrejenih častnikov in častnic.
- Preprečili bomo vsakršno morebitno ponovno uvajanje prisilnega služenja vojaškega roka.
- Sprožili bomo široko javno razpravo o možnosti za demilitarizacijo Slovenije ob tem, da se vojaškim osebam zagotovita primerno delo in socialna varnost, da se omogoči ohranjanje vojaških znanj, ki bi jih potencialno potrebovali v prihodnje, in da se sredstva in kadri Slovenske vojske za opravljanje družbeno koristnih nalog prenesejo v druge ustanove, zlasti v sektor zaščite in reševanja.
- Izvedli bomo referendum o izstopu Slovenije iz zveze NATO. Če bo uspešen, bo Slovenija spet nevtralna država.

ZA SOLIDARNO EVROPO

Projekt Evropske unije je v krizi. Brez temeljitih strukturnih sprememb Evropska unija nima prihodnosti. Le ambiciozen načrt prenove bo omogočil, da bomo lahko obranili civilizacijske pridobitve demokracije in socialne države ter se izognili ponovnemu zdrsu v mračnjaštvo nacionalizma in rasističnega sovraštva. Zagovarjamo Evropsko unijo, ki je socialna, demokratična in resno naslavlja okoljsko krizo z ukrepi, ne zgolj z deklaracijami.

Evropska komisija vsiljuje diktat prostega trga. Evropska centralna banka sili države članice v zadolževanje na privatnih finančnih trgih. Evropska unija kot celota se otepa sprejema skupnih socialnih standardov ali progresivne davčne politike. Prisotnost davčnih oaz in manko interesa po skupnem minimalnem davčnem standardu znotraj Evropske unije pomeni blokado razvojnih politik in potencialnih varčevalnih ukrepov v prihodnosti, saj si periferne države ne morejo privoščiti izdatkov v relevantnih sektorjih (infrastruktura, socialna varnost, javno šolstvo in zdravstvo, energetika itd.) ali pa si sredstev ne upajo vlagati v večje projekte, saj se bojijo ad hoc varčevalnih ukrepov v prihodnosti in še ene dolžniške krize.

To so glavni vzvodi moči evropskega neoliberalizma in vzroki za razgradnjo socialnih držav v zadnjih letih. Zaradi neizogibnega odpora ljudstva proti neoliberalnim politikam so centri moči v Evropski uniji tehnokratski in načrtno zaščiteni pred demokratičnimi pritiski. Evropska centralna banka in evrska skupina, ki imata moč na kolena spraviti celotne države, delujeta onkraj demokratičnega nadzora. Ob tem je t. i. trdnjava Evropa še mnogo bolj neprijazna do ljudi zunaj svojih meja: na schengenskih mejah so zrasle rezilne žice, Evropska unija pa drvi v militarizacijo, saj je bila konec

leta 2017 vzpostavljena tudi vojaška unija (PESCO), podaljšek zveze NATO v Evropi.

Ob tem lahko Evropska unija od daleč opazuje, kako se razgrajajo osnovne demokratske forme in pravna država znotraj povezave (Poljska, Madžarska in zadnje čase tudi Slovenija), predvsem ker te nikoli niso bile del notranjega ustroja Evropske unije. Populizem na periferiji je eden od odzivov na liberalno jedro Evropske unije. Evropska unija temelji na monetarni uniji in skupnem trgu, kjer nacionalne države v konkurenčni bitki tekmujejo druga z drugo; na drugi strani pa nima vzpostavljenih nobenih resnih mehanizmov za odpravljanje neenakega razvoja med državami. Evropska unija sama pogloblja prepad med centrom in periferijo in je sama izrazito nedemokratična tvorba pod vodstvom neizvoljenih tehnokratov in tehnokratk.

Trenutna zdravstvena pandemija covida-19 je deloma unovčila skupni evropski projekt, a šele po tem, ko je Evropska unija od daleč opazovala prvi val groze v Italiji in Španiji. Na vrhuncu krize je le še tretjina Italijanov in Italijank zagovarjala obstanek znotraj Evropske unije. Potem se je Evropska unija končno zavedla analogije s finančno krizo leta 2008 in se odzvala na pozive h koordiniranemu spopadanju s pandemijo: Ustvarila je centralni register cepiv, pripravila obsežen paket nepovratnih sredstev in začela sodelovati pri upravljanju posledic pandemije. V Levici si želimo, da bi šla dlje in obširneje investirala v javno zdravstvo, poenotila javni dolg in zagotovila ustrezne delovne pogoje za delavce in delavke po celotni Evropski uniji. Kljub temu pa se kaže, da bi projekt socialne Evropske unije lahko imel pozitivne učinke tudi na periferne države. Medtem ko je pred desetletjem fiskalno pravilo v Sloveniji povzročilo globok poseg v javnofinančno blagajno, kar je pomenilo nevdržno varčevanje na plečih socialnih, zdravstvenih in drugih družbeno koristnih javnih dejavnosti, se je med zadnjo

pandemijo politika Bruslja nekoliko omehčala do porabe javnega denarja v kriznih časih. V Levici rahljanje fiskalnega pravila sicer pozdravljamo, a smo kritični do načina, kako so ta sredstva porabljena. Namesto v zdravstveno blagajno smo v času pandemije pod Janševo vlado eksponentno zvišali izdatke za oboroževanje in obrambo. Skrbi nas lahko, kakšno bo ravnovesje moči v Evropski uniji denimo čez nekaj let, ko bodo močne države (t. i. center) spet pozivale obrobne članice (t. i. periferijo) k novim varčevalnim ukrepom in fiskalni konsolidaciji, saj te države največ prispevajo v blagajno in se tako počutijo upravičene do pozivov h konsolidaciji. Zelo verjetno se bo Evropska unija slej ko prej vrnila k socializaciji izgub in privatizaciji dobičkov.

Slovenija bo soočena z odplačevanjem vrtoglavih dolgov, ne da bi medtem nadgradila javnozdravstveno mrežo - namesto tega pa bo imela nekaj novih oklepnikov. Model reševanja bank izpred desetletja je bil v času pandemije sicer presežen vsaj do te mere, da je javno zdravje (začasno) postalo evropski projekt. Zdaj je čas, da tudi človeka vredno življenje v vseh državah Evropske unije postane evropski projekt in da se preneha z grožnjami o prihodnjih varčevalnih ukrepih in novi dolžniški krizi. Z učinkovito razvojno politiko lahko pridobimo močne regije, ki bodo poskrbele za javne storitve svojih prebivalcev in prebivalk. Zavzemali se bomo za socialno in demokratično Evropsko unijo.

ODGOVORI LEVICE

V Levici si prizadevamo za radikalen preobrat teh trendov. Pozivamo k Evropi od spodaj navzgor, h gradnji solidarne unije, ki bo utemeljena na skupnih socialnih, okoljskih in demokratičnih standardih ter zavezana zagotavljanju miru in prijateljskih odnosov z drugimi deli sveta.

S krizo vizije prihodnosti za Evropsko unijo se je možno soočati na več načinov: Lahko se jo pripozna kot propadli projekt hladne vojne, ki je izgubil svoj kontekstualni nanašalec in postal nerelevanten, lahko pa se jo poskuša spremeniti od znotraj. Slednje zahteva strateško odločitev: Večja militarizacija, nižanje okoljskih standardov, opuščanje socialnih standardov, ignoriranje skupne davčne politike, ki izloča davčne oaze, otepanje skupne socialne politike, ki nikogar ne prepušča životarjenju v revščini, in zapiranje meja prek represivne migrantske politike. Druga možnost je popoln obrat.

V Levici menimo, da lahko zagovarjamo projekt Evropske unije le pod pogojem, da se ta temeljito preobrazi od znotraj, saj bo sicer izničila samo sebe. Ta proces je že v teku, saj po izstopu Združenega kraljestva več držav kaže težnje po izstopu iz povezave, desničarske populistične politike pa separatistično razkrajajo sentiment evropske složnosti, ki bojda pritiče evropskim vrednotam.

Vedno resnejša energetska kriza bo v kratkem prav tako zahtevala celosten odziv s strani Evropske unije, zato zagovarjamo, da se engergente umakne s prostega trga.

Že leta 2017 je Evropska unija napovedala uvedbo minimalnih socialnih standardov, začeniši z minimalno plačo. Evropski parlament je šele lani zares začel pogajanja s Svetom, a je predlog direktive trenutno precej okrnjen in pušča veliko prostora za izigravanje s strani delodajalcev. Če bi bil projekt evropske minimalne plače resen, bi namesto dopuščanja urejanja teh področij s kolektivnimi pogodbami predlagali brezkompromisno minimalno plačo, vezano na življenjske stroške, tako kot je to po predlogu Levice urejeno v Sloveniji.

UKREPI

KONEC SOCIALNEGA DAMPINGA

- Prizadevali si bomo za uveljavitev skupne evropske minimalne plače in določitev najnižjega zneska socialne pomoči v Evropski uniji.
- Podpirali bomo določitev skupnega minimalnega nabora socialnih pravic (pravice delavcev in delavk, dolžine delovnikov, dopusti, starševski dopusti).

- Zagovarjali bomo socializacijo patentov zdravil.
- Zavzemali se bomo za izključitev energetike s prostega trga na evropski ravni.

KONEC DAVČNEGA DAMPINGA

- Zavzemali se bomo za določitev skupne evropske minimalne stopnje davka na dobiček pravnih oseb.
- Zagovarjali bomo prepoved vseh davčnih oaz na območju Evropske unije.
- Prizadevali si bomo za obdavčitev vseh transakcij v davčne oaze izven Evropske unije.
- Zavzemali se bomo za obdavčitev in regulacijo transakcij s kriptovalutami.

REFORMA EVROPSKE CENTRALNE BANKE (ODPRAVA ZADOLŽENOSTI DRŽAV)

- ECB mora začeti financirati države članice: Trenutno ima v statutu zapisano, da ne sme neposredno kreditirati držav članic Evropske unije. Med krizo so se zato morale države, ki so nase vzele dolgove naslednjih bank in skladov, zadolžiti pri zasebnih bankah in skladih.
- Prizadevanje za polno zaposlenost mora postati prva prioriteta ECB. Trenutno je prioriteta, ki ji ECB sledi, boj proti inflaciji, kar pa je eden od vzrokov visoke brezposelnosti in nezadovoljstva v Evropski uniji.
- Prizadevali si bomo za trajno ukinitve fiskalnega pravila, ki sploh periferne države sili k varčevanju in preprečuje dolgoročno regionalno razvojno politiko.

EVROPSKI ZELENİ NEW DEAL (KONEC EVROPE DVEH HITROSTI)

- Prizadevali so bomo za ustanovitev sklada za financiranje zelenih investicij po Evropski uniji, ki ga bo financirala Evropska centralna banka.
- Podpirali bomo povečanje sredstev za kohezijo, tj. razvoj manj razvitih regij in držav.

- Zavzemali se bomo za spremembo delovanja Evropske investicijske banke, tako da bo omogočala naložbe v javna podjetja ter trajnostni sonaravni gospodarski in regionalni razvoj z zelenimi delovnimi mesti, ne pa zgolj v infrastrukturo.
- Sklad za okrevanje in odpornost, zasnovan med pandemijo, naj postane stalni mehanizem v Evropski uniji, iz katerega se financirajo tudi socialno-infrastrukturni projekti, kot so šole, bolnišnice in stanovanja prek javnih investicij, ne subvencioniranja zasebnikov.

DEMOKRATIČNA REFORMA EU

- Zavzemali se bomo za demokratizacijo institucij Evropske unije in okrepitev vloge Evropskega parlamenta z možnostjo zakonske pobude. Zavzemali se bomo tudi za pretvorbo Sveta Evropske unije v neposredno voljen organ in za zmanjšanje vpliva vladnih elit iz držav članic na delovanje unije. Zavzemali se bomo za krepitev Evropskega socialnega sveta ter za uvedbo pravih zakonodajnih referendumov o evropskih direktivah in o obvezni obravnavi državljanskih pobud v parlamentu in Svetu, ne glede na stališča komisije.
- Podpirali bomo večje avtonomije držav članic (razen pri skupnih delavskih, socialnih, pravnih in davčnih standardih).
- Zagovarjali bomo obvezno glasovanje o prostotrgovinskih sporazumih CETA in TTIP na nacionalnih referendumih in pravico držav članic do neuveljavitve sporazumov.
- Prizadevali si bomo za razširitev pravice do ljudske iniciative in referendumov v Evropski uniji.
- Zavzemali se bomo za formalizacijo evroskupine, ki zdaj deluje povsem neformalno.

PESCO, NATO, DEMILITARIZACIJA

- Prizadevali si bomo za umik Slovenije iz vojaške unije PESCO in za ustavitev projekta PESCO na evropski ravni.
- Zavzemali se bomo za umik držav članic Evropske unije iz NATA in za odslovlitev ameriških sil na ozemlju držav članic.
- Zavzemali se bomo za demilitarizacijo svetovnih velesil.

Prihodnost za vse, ne le za peščico

Program stranke Levica za državnozborske volitve 2022

Levica

Prešernova 3
1000 Ljubljana

info@levica.si
www.levica.si

Prva izdaja

Ljubljana, marec 2022
Naklada: 2000